

KEN SKULAND

DOŽIVLJAJI ĐONATANA GALIBLA

**MEĐU GRABLJIVCIMA, PROSJACIMA,
PREVARANTIMA I KRALJEVIMA**

**DVOSTRUKI DOBITNIK MEDALJE DŽORDŽ VAŠINGTON
JAVNE KOMUNIKACIJE * EKONOMSKA IZOBRAZBA**

Naziv originala:

THE ADVENTURES OF JONATHAN GULLIBLE
AMIDST VULTURES, BEGGARS, CON MEN & KINGS

By KEN SCHOOLLAND

Second Edition, December 1994.

An Educational Publication of SMALL BUSINESS HAWAII

Knjiga THE ADVENTURES OF JONATHAN GULLIBLE Kena Skulanda veoma je dobro primljena u SAD-u, gdje joj je Fondacija za slobodu, pri Valley Forgeu dva puta dodijelila počasnu medalju "George Washington" za javne komunikacije i ekonomsko obrazovanje. Koristi se u srednjoškolskoj nastavi društvenog smjera i u univerzitetskoj nastavi ekonomije.

Knjiga je objavljena na skoro trideset jezika u svijetu, te kod nas.

KEN SKULAND

DOŽIVLJAJI ĐONATANA GALIBLA

MEĐU GRABLJIVCIMA, PROSJACIMA, PREVARANTIMA I KRALJEVIMA

SHURA publications, Opatija, 2006.

OBRAZOVNI PROJEKT

Prvo izdanje, aprila 1988, drugo izdanje 1994. godine.

Tekst je zaštićen autorskim pravom 1981, 1987. I 1994. godine (Ken Schoolland). Ilustracije i naslovna strana zaštićeni su autorskim pravom 1994.godine (Small Business Hawaii,Inc). Sva prava zadržava autor. Štampano u Honolulu, Hawaii, SAD. Ni ova knjiga, ni njezini dijelovi, ne mogu se umnožavati u bilo kojem obliku bez autorove pisane dozvole.

Izdavač:Small Business Hawaii

Hawaii Kai Corporate Plaza, 6600 Kalaniana'ole Highway, Suite 212
Honolulu, Hawaii, 96825 USA (808) 396 1724

Sažetak: Oluja izbacuje dječaka Donatana na nepoznato ostrvo. Sve što je tamo zatekao i vidio suprotno je onome što je učio. Ti su doživljaji presudni za ono što je odlučio činiti dalje u životu.

SADRŽAJ

Uvod- Riječ izdavača

1. Doživljaji Donatana Galibla.....
2. Izazivači nereda.....
3. Svijeće i kaputi.....
4. Tržišna policija.....
5. Priča o ribi.....
6. Kada kuća nije dom.....
7. Premješteni iz prirodne sredine.....
8. Štampanje novca.....
9. Aparat za snove.....
10. Kupovanje vlasti.....
11. Smrtna kazna za šišanje.....
12. Svađe u biblioteci.....
13. Nije važno
14. Izuzetni paviljon
15. Božić- bata
16. Kornjača I zec
17. Daj mi svoju prošlost ili budućnost.....
18. tržnica vlada
19. Najstariji zanat na svijetu.....
20. Bez ikakve proizvodnje.....
21. Aplauzomjer
22. Prema potrebi.....
23. Plata za grijeh.....
24. Čija je ta sjajna ideja?.....
25. Za starije: prevara ili dobitak.....
26. Vice versa
27. Vesele bobice
28. Veliki inspektor
29. Zakon o gubitniku.....
30. Stani – pani
31. Banda demokrata
32. Sila
33. Grabljivci, prosjaci, prevaranti i kraljevi.....
34. Povratak
35. Pitanja po poglavljima.....
 - Pogovor
 - O autoru... ..
 - O izdavaču
 - O knjizi

U V O D

(Riječ izdavača)

Onaj ko je lijen za čitanje, ko je nestrpljiv da dođe do suštine stvari, kao i onaj koji ne traži odgovore na pitanja u kakvom to svijetu živimo, kuda idemo i kako bismo mogli živjeti bolje, složnije, sretnije i punije, neka ne otvara ovu knjigu.

Isto tako onaj ko misli da sve već zna, da je sve već viđeno, sve otkriveno, sve manje-više ispričano i objašnjeno, te nam ostaje da uz TV i komercijalnu muziku pijuckamo piće i dokono provodimo naše živote – neka ne otvara ovu knjigu.

I onaj koji je rezigniran i umoran, koji smatra da se ništa ne može promijeniti u svijetu i u vlastitoj sredini, ko se pomirio sa stanjem stvari – nema mnogo razloga za čitanje i analiziranje redaka koji slijede.

Ova je knjiga radostan događaj za one koji u svome životu, u onome što rade i čine, u onome o čemu i kako razmišljaju - snatre o slobodi, koji nastoje dokučiti slobodu, svoju vlastitu slobodu kao jedinke.

Društva i svijet u kojem živimo postavili su nebrojene granice tom snu. Snu kojeg su različiti dijelovi čovječanstva, u različitim vremenima, na najrazličitije načine pokušavali ostvariti, ili barem na kratko dosegnuti i osjetiti . Poznate su nam mnoge svjetske i domaće epopeje i historijski događaji vezani uz ideale slobode. Pa ipak je projekt slobode ostao otvorenim filozofkim, ekonomskim, političkim i svakim drugim pitanjem.

U rijetkim historijskim razdobljima i na relativno kratko vrijeme uspijevali su pojedini društveni pokreti uspostaviti društva sa ciljem ostvarenja slobode, ali barem do sada u historiji ti su projekti bivali poraženima. U ovom uvodu nećemo reći ništa što je našim čitaocima nepoznato. To su poznate, elaborirane činjenice, kao i ona da su projekti slobode propadali zbog nesavršenosti samog ljudskog bića, samih mušakaraca i žena u današnjem svijetu i posvemašnje upotrebe nasilja...I upravo iz te tačke, iz srca problema, polazi u svome razmišljanju i maštovito ukrašenom opisu pisac ove knjige, profesor Ken Skuland. U knjizi koja se upravo otvara pred vama, koja traži i strpljenja i truda da se upije njena poruka, maštovitost i bajkovitost prikazanih situacija ne mogu ipak prikriti da je to upravo svijet u kojem trenutno živimo : svijet mnoštva nelogičnosti, svijet manipulacije, nazadovanja, šume propisa, a prije svega kontrole i nasilja koji sputavaju pojedinca i koji mu onemogućavaju (samo)odgovoran pristup vlastitom životu i vlastitim izborima. ‘Ljudi neprestano nasrću jedni na druge, prijete jedni drugima, zatvaraju jedni druge, porobljavaju i pljačkaju jedni druge,’ tužno zaključuje Donatan na kraju svoje avanture.

Kakav to onda odgovor daje profesor Ken Skuland, zbog kojega čitaocu naoružanom strpljenjem i voljom za promjenu, preporučujemo čitanje ove knjige?

Radi se o teorijskom pristupu (prije svega ekonomskom) i o konceptu slobode koji svoj izvor ima u tkz. autentičnoj ranoj liberalnoj ideji zapadnih društava – o slobodi pojedinca koju on stiće svojim radom, zalaganjem, idejama, investiranjem, ekonomiziranjem resursima, udruživanjem i razmjenom – po slobodnoj volji

pojedinaca, a što će reći, bez velikog uplitanja države i politike. U tom smislu Ken Skuland kritikuje neke od temeljnih postavki demokratije, kao što je ‘vlast većine’, kao što je sistem izbora vlasti, a naročito uspostavu birokratskih struktura koje, u nastojanju da opravdaju svoje postojanje i osiguraju svoju vlast, nizom propisa i pravila ustvari guše inicijativu i slobode pojedinaca i društvenih grupa, te dovode do apsurdnih zakona i tragičnih situacija. Prepoznaćemo takve situacije iz doživljaja Skulandovog junaka Donatana, kao što je ona kada gradska vlada zabrani rad obućarima, kako bi skočile cijene obući i tako dobila novac kojega će kao subvenciju dati istim tim obućarima. A šta tek reći na tekst pod naslovom ‘Banda demokrata’? Puno je ovakvih tužno-šaljivih zgoda kroz koje nas vodi Donatan, ali ako ih dobro razumijemo, ubrzo ćemo oko sebe vidjeti mnoge situacije koje su slične, samo su još tužnije i još smješnije. Pa gdje je izlaz iz takvog ćor-sokaka? Ili, riječima našeg junaka Donatana: ‘Volio bih vidjeti mjesto gdje su ljudi slobodni, gdje su stvari uređene ispravno i gdje se sila primjenjuje samo radi zaštite. Želio bih vidjeti mjesto gdje se zastupnici vlade pokoravaju istim pravilima i zakonima kao i svi ostali.’ Pronalazak odgovora na ovu želju junaka naše knjige ostavljamo vama i vašem druženju s ovim izuzetnim tekstom.

Mr.sci.Šuhreta Dumanić

1. Doživljaji Donatana Galibla

Nekada davno, u gradiću pokraj mora, dok južna Kalifornija još nije bila pretrpana kabrioletima filmskih zvijezda, živio je dječak po imenu Džonatan Galibl (Jonathan Gullible). Svako bi za njega rekao da je običan, osim njegovih roditelja, koji su ga smatrali pametnim i izrazito atletski građenim, od glave i svijetloplave razbarušene kose pa sve do peta i prevelikih stopala. Vrijedno su radili u voskarskoj radionici, u glavnoj ulici gradića, matične luke jedne male ribarske flote. Bilo je tu podosta vrijednih ljudi, dobrih i loših - jednostavno prosječnih.

Obično, kada nije bio zauzet kućanskim poslovima i raznošenjem narudžbi iz obiteljske radionice, Džonatan je jedrio svojom sklepanom barkom, u potrazi za nekom avanturom izvan uskoga kanala male luke. Kao i mnogim dječacima nakon 15 godina provedenih u istom mjestu, Džonatanu se život učinio pomalo dosadnim, a ljudi oko njega bez mašte. Čeznuo je za tim da vidi neki neobični brod ili neku veliku ribu za vrijeme svojih krakotrajnih plovidbi izvan lučkoga kanala. Mogao bi naići na neki piratski brod i biti prisiljen da na njemu plovi preko 7 mora, kao kapetanov sluga, ili ga je mogao neki kitolovac primiti na brod da krstare u potrazi za masnom lovinom.

Ali, većina plovidbi završavala bi se kada bi u trbuhu osjetio glad ili kada bi mu se grlo osušilo od žeđi, a večera mu bila jedina misao u glavi.

Jednoga lijepog proljetnoga dana dok je zrak mirisao kao isunčana posteljina, mladom se Džonatanu more učini tako lijepim da je mislio samo na to kako spakirati hranu i ribarsku opremu u svoju malu barku i krenuti na krstarenje uzduž obale. S povjetarcem u krmu Džonatan nije primijetio tamne olujne oblake kako se gomilaju na obzoru.

Džonatan je tek odnedavno počeo jedriti izvan luke, ali je postajao sve samouvjereniji. Isprva nije vodio računa o tome što vjetar postaje sve jači, dok nije bilo suviše kasno.

Ubrzo se počeo bjesomučno boriti s jedrom i konopcima jer se na njega sručila oluja svom silinom. Valovi su bacali barku tamo-amo kao orahovu ljusku. Svi njegovi naponi da upravlja čamcem po užasnom vjetru ostali su bez uspeha. Napokon je pao na dno čamca držeći se za rubove, u nadi da će ga to spasti od prevrtanja. Dan i noć stopili su se u užasni kovitlac.

Kada je bura konačno utihnula, čamac je bio upropašten, poderanog jedra i posve nagnut na desnu stranu. More se smirilo, ali se zadržala gusta magla oko čamca, kroz koju se ništa nije moglo vidjeti. Kako je danima plovio morem, popio je svu vodu, tako da je usne mogao kvasiti samo onom vodom koja se zadržala na ostacima jedra. Magla se podigla i Džonatan je ugledao nejasne obrise nekoga ostrva. Kada ga je struja pribrižila, razabrao je nepoznate zelene površine, pješćane plaže i strme obronke brda, pokrivena bujnim raslinjem.

Talasi su ga nanijeli na sprud u pličaku. Napustivši čamac, Džonatan je svom snagom zaplivaao ka obali. Ubrzo je našao i proždrljivo počeo gutati ružičaste guave, zrele banane i drugo ukusno voće, koje je u izobilju raslo iza pjeskovite obale, u vlažnoj klimi džungle. Čim je malo povratio snagu, Džonatan osjeti da je očajno usamljen, ali ipak sretan što je ostao živ. Zapravo, bio je uzbuđen što je nenadano doživio ovakvu avanturu. Odmah je krenuo pjeskovitom obalom, u namjeri da sazna nešto više o ovom čudnom, nepoznatom ostrvu.

2. Izazivači nereda

Nekoliko sati Džonatan je hodao prema brežuljku iza plaže, kroz gusto raslinje. Iznenada, začuo je vrisku neke žene, negdje sa obližnje padine. Zastao je, povio glavu i osluhnuo kako bi odredio odakle zvuk dopire. Ponovno se začuo jezivi krik „upomoć”. Probijajući se kroz splet granja i puzavica, verao se uzbrdo odakle je dopirao krik. Ubrzo se izvukao iz džungle i potrčao krivudavom stazom. Samo što je zašao iza zavoja staze, naleti na krupna i snažna čovjeka, koji ga odgurnu u grmlje kao muhu. Ošamućen, podigao je glavu i ugledao dva čovjeka kako vuku jednu ženu tukući je i vičući. Dok je povratio dah, oni su već nestali. Uvidjevši da ženu ne bi mogao sam osloboditi, Džonatan je potrčao niz stazu tražeći pomoć.

Kada je izbio na čistinu, spazio je skupinu ljudi okupljenu oko velikog drveta po kojem su udarali štapovima. Džonatan je pritrčao i zgrabio za ruku čovjeka koji mu je izgledao kao nadzornik.

„Molim Vas, gospodine, pomozite!”, povika Džonatan, jedva dolazeći do daha. „Tamo dolje dva čovjeka silom odvede jednu ženu!”

„Ne brini”, odvrati nadzornik osorno. „Ta je žena, jednostavno, uhapšena zato što je ugrožavala poslove svih koji ovdje rade. Stoga zaboravi i idi svojim putem, imamo posla.”

„Zbilja!”, reče Džonatan još uvek zadihan. „Nisam ni pomisljao da je ta žena, ovaj, prestupnik.” Ali, nije odustajao. Ako je žena prestupnik, zašto je tako očajnički zvala upomoć? Oprostite, gospodine, ali kakav je zločin ta žena počinila?”

„Ah, opet ti?”, progunđa čovjek ljutito.

„Rekli ste da je svim radnicima ovdje ugrozila posao,” reče Džonatan.

Bijesno gledajući upornog dječaka, nadzornik poče nabusito: „Kao što vidiš, mi ovim štapovima obaramo drveće za građu. Nekada stotinu ljudi mora da radi danonoćno, kako bi za oko mjesec dana oborili jedno veće drvo.” Čovjek ušuti i pažljivo očisti prašinu s rukava svoga lijepo sašivena kaputa.

„Jutros je ta žena došla na posao s komadom metala nasadenim na jedan kraj štapa i razbjesnila sve ostale, oborivši drvo za manje od jednog sata, posve sama! Pomisli samo! Takva prijetnja našem tradicionalom načinu rada mora se spriječiti. Sada je vode u gradski zatvor zbog ometanja posla.”

Čuvsu to, Džonatan razrogači oči, zaprepašten da neko može biti kažnjen zbog takvog izuma. Tamo, odakle je on, svi su upotrebljavali sjekiru za sječu drveća. Tako je i nabavio građu za svoju barku. „Ali njezin izum omogućava sječu drveća ljudima, bez obzira na njihovu dob i snagu. Neće li to ubrzati i pojeftiniti proizvodnju drva za izradu raznih predmeta?”

„Kako to misliš?”, obrecnu se čovjek ljutito. „Kako možeš podržavati takvu ideju? Ovako plemenit posao nije za slabiće koji se tek tako nečega dosjete.”

„Ali, gospodine,” na to će Džonatan, trudeći se da ga ne uvrijedi, „ove drvosječe su spretni i pametni ljudi. Oni bi mogli uštediti vrijeme i utrošiti ga na neke nove drvne proizvode. Mogli bi izrađivati ormare, stolove, pa čak i kuće.”

„Svrha je rada da se ispuni vrijeme i da čovjek ima siguran posao, a ne izrada nekih novih proizvoda,” reče čovjek, s prijetećim izrazom lica. „Govoriš kao da tražiš nevolju.”

„Ne, ne gospodine, ne želim nikakve nevolje, gospodine. Vi ste vjerovatno u pravu. Pa, moram ići.” I Džonatan brzo krenu putem kojim je i došao, osjećajući se nelagodno nakon svog prvog susreta s ovdašnjim ljudima.

3. Svijeće i kaputi

Staza je, vijugajući kroz šumu, postala nešto šira. Džonatan je vidio da džungla prestaje na obali rijeke koja je bila premošćena uskim prijelazom. Na drugoj strani vidjele su se neke kuće i on pomisli kako bi mogao nekoga upitati gdje se to on nalazi. Prešavši most, naiđe na mladu ženu, koja je držala komadić papira u ruci, stojeći pokraj stola prekrivenog malim značkama. „Molim te, gospodine,” molećivo se obrati žena, pogledavši ga svojim svijetlim očima i ispruživši ruku da zadjene značku na iskrzani džep Džonatanove košulje. „Hoćeš li, molim te, potpisati moju peticiju?”

„Mislim da sam se izgubio,” promuca Džonatan. „Da li biste mi mogli pokazati put do grada?”

Žena ga sumnjičavo pogleda pitajući se je li ovaj dječak iz sela na obali jednostavno izgubljen, ili je možda jedan od onih nepoželjnih stranaca.

„Mogao bi začas potpisati moju peticiju”, reče žena, jer će biti vrlo korisna mnogim ljudima.”

„Pa, ako Vam toliko znači”, Džonatan sleže ramenima, uze njezino pero i potpisa peticiju. Osjetio je sažaljenje prema njoj, jer je bila umotana u neku debelu odjeću po tako lijepom i sunčanom danu. „Zbog čega je ova peticija?”

Žena je podigla ruke kao pjevačica koja se priprema otpjevati svoj solo. „Ovo je peticija za zaštitu poslova i industrije. Ti podržavaš poslove i industriju, zar ne?”, upita molećivo žena.

„Naravno”, brzo odvratila Džonatan, sjećajući se šta se dogodilo onoj drugoj ženi koju je susreo na putu. Nikako nije želio djelovati nezainteresovano za te ljude. „Ali kako ovo može pomoći?”, upita dok je pisao svoje ime.

„Državno vijeće obično štiti domaće proizvođače i industriju od proizvoda koji se uvoze na naše ostrvo. Ako skupim dovoljno potpisa, zastupnici su obećali učiniti sve što je u njihovoj moći da zabrane uvoz strane robe, koja ugrožava moju proizvodnju.”

„A šta Vi proizvodite?” upita Džonatan.

„Ja zastupam proizvođače svijeća i kaputa. Ovom peticijom zahtijevamo zabranu sunca!”, odvratila ponosno mlada žena.

„Sunca?” promuća Džonatan. „Kako, ovaj, zabraniti sunce?”

Žena pogleda Džonatana i reče kao da se brani: „Znam, to izgleda malo pretjerano, ali zar ne uviđaš...kakvu štetu sunce čini voskarima i krojačima. Sigurno se slažeš da je sunce vrlo jeftin izvor svjetlosti i topline. E, to više nećemo trpjeti.”

„Ali sunčeva svjetlost i toplina su besplatni,” usprotivi se Džonatan. Žena je izgleda bila uvrijeđena njegovom primjedbom, pa plačnim glasom odgovori: „U tome i jest problem, zar ne shvaćaš?”, te uzme komadić papira i pokuša mu nešto napisati. „Prema mojim proračunima, mogućnost nabave uvozne robe po niskoj cijeni smanjuje potencijalne mogućnosti zaposlenja i snižava plate za oko pedest posto.....mislim, u proizvodnji koju ja zastupam. Visoki porezi na prozore ili, još bolje, izričita zabrana, mogli bi znatno poboljšati našu situaciju.”

Džonatan spusti peticiju. „Ali, ako ljudi moraju plaćati voskarima i krojačima za svjetlost i toplinu, ostaće im manje novca za druge stvari....kao što su meso, piće ili hljeb.”

„Ja ne zastupam mesare, pivare ili pekare”, odbrusi mu žena i zgrabi peticiju Džonatanu ispred nosa, prije nego što je uspio precrtati svoje ime. „Vidim da tebe više zanimaju neke potrošačke pogodnosti, nego zaštita i sigurnost naše proizvodnje i dobre poslovne investicije. Doviđenja.” Okrenu se na peti i ode žureći, ostavivši Džonatana pokraj mosta.

„Zabraniti sunce?”, pomisli on. „Kakva luda ideja!” Džonatan se ponada da će susresti nekog razumnijeg.

4. Tržišna policija

Blatnjava staza postepeno se širila postavši seoski put prekriven šljunkom. Umjesto džungle, s obje strane puta prostirala su se polja zrele pšenice i bogati voćnjaci. Prizor bogata uroda potaknu u Džonatanu još više osjećaj gladi, pa pomisli da bi od nekoga mogao zatražiti štogod za jelo. Tako je zastao pred prvom seoskom kućom. Na verandi je ugledao ženu i troje male djece, koja su šćućurena plakala.

„Oprostite, gospođo”, obrati joj se Džonatan blago, „u kakvoj ste nevolji?”

Žena podize pogled i reče kroz plač: „Moj muž... Oh, moj muž... Znala sam da će se ovo jednoga dana dogoditi. Zatvorila ga je tržišna policija zbog hrane.”

„Zaista mi je žao zbog toga što čujem, gospođo”, reče Džonatan pogladivši nježno po kosi jedno od njezine djece. „Ali, zašto ga je tržišna policija zatvorila?”

Žena stisnu usnice nastojeći zaustaviti suze: „Njegov zločin je u tome... Proizvodio je previše hrane!”

Džonatanova zapanjenost je bila očigledna. Ovo ostrvo je zaista bilo čudno. „Zločin je proizvoditi previše hrane?”, upita je.

Žena pokušava objasniti: „Tržišna policija je prošle godine odredila koliko hrane ko smije proizvesti i prodati. Oni tvrde da prevelika proizvodnja hrane obara cijene na lokalnom tržištu. Niske cijene čine štetu drugim zemljoradnicima”. Ujela se za usnicu, ali joj izletje: „Moj muž je bio bolji zemljoradnik nego svi ostali zajedno.”

Iznenada, Džonatan začu grohotah smijeh iza svojih leđa. Neki krupan i debeo čovjek išao je oholo stazom prema seoskoj kući. „Ha, Ha! Ja tvrdim - bolji je zemljoradnik onaj ko ima zemlju. Je li tako, gospo?” reče čovjek i podrugljivo pogleda troje djece, razmahnuvši široko rukom. „A sada spakujte svoje krpe i gubite se odavde.”

Čovjek zgrabi lutku koja je ležala na stepenicama i gurnu je Džonatanu u ruke. „Mali, siguran sam da će joj trebati pomoć. Odlazite, ovo je sada moja kuća.”

Žena ustade, dok su joj oči ljutito sijevale: „Moj muž je bio bolji farmer nego što ćeš ti ikada biti.”

„O tome bi se moglo raspravljati,” reče čovjek bahato se cereći. „O svakako, on je odlično proizvodio kukuruz i ječam. Imao je financijski dar da odredi koje usjeve treba uzgajati kako bi zadovoljio kupce i zato dobio najvišu cijenu na tržištu. Kakav čovjek! Ali jedno je zaboravio: cijene i usjeve određuje Savjet guvernera. On jednostavno nije shvatio poljoprivrednu politiku.”

„Ti, parazite,” povika žena, „uvjek si pogrešno procjenjivao i rasipao skupo džubrivo i sjeme, šta god si sadio, a tvoje proizvode niko nije kupovao. Sijao si po vodoplavnom zemljištu i po ledini, i sve izgubio. I to ti nije bilo dosta. A kada si u svemu pogriješio, nagovorio si Savjet guvernera da otkupi tvoju trulež.”

Džonatan se naježi i zamišljeno reče: „Znači, zaista nema nikakve koristi što je neko dobar zemljoradnik?”

„Ovdje ne valja biti suviše dobar,” reče žena. „Moj muž je, za razliku od ovoga ljigavca, odbio laskati članovima Savjeta i pokušao pošteno proizvoditi i prodavati svoje proizvode. Odbio je ispunjavati kvote koje tržišna policija određuje za hranu svake godine.”

Gurajući ženu i djecu s trijema, čovjek promumlja: „Nijedan seljak ne može se dugo nositi s tržišnom policijom. Tvoj muž nije ni prvi ni posljednji koji je to uzalud pokušavao. Svakako, za mene je dobro što se takve budale bave zemljoradnjom. A sada se gubi s moje zemlje!”

Džonatan je pomogao ženi oko stvari i odjeće, te se oni lagano udaljiše od svoje bivše kuće. Na zavoju puta, okrenuše se da još jednom pogledaju svoju uređenu kuću i staju. „Šta će biti s vama sada?” , upita Džonatan.

Žena uzdahnu: „Muž mi je u zatvoru, a ja bez dohodka ne znam kako ću izaći na kraj sa hranom čije cijene stalno rastu ovih dana. Ovisiću o pomoći mojih prijatelja i rođaka. Da nije njih, morala bih moliti Savjet guvernera za pomoć, a oni bi to jedva dočekali. Hajdemo, djeco.”

Žena ozlojeđeno promuća: „Savjet obećava da će se brinuti za one koji zapadnu u bijedu.....bijedu koju oni sami stvaraju. Na bijedi i obećanjima temelji se njihova moć. Za svoju velikodušnost iskorištavaju rad ostalih ljudi.”

Džonatan se uhvati za trbuh osjećajući više mučninu nego glad.

5.Priča o ribi

Nakon što su prešli još jednu milju, Džonatan ostavi ženu s djecom u kući njezinih rođaka. Oni mu zahvališe i pozvaše ga da ostane kod njih, ali je Džonatan odlučio nastaviti put.

Nešto kasnije, stigao je do obale jednoga jezerca, gdje je zatekao ribiča kako čisti nekoliko ribica koje je ulovio u jezeru. „Kakav je ulov?” upita Džonatan uljudno.

I ne podigavši pogled, starac odgovori pomalo ljutito: „Nikakav. Jutros sam ulovio samo ovu sitnu ribu.” I nastavi čistiti svoj bijedni ulov.

Kako je Džonatan kod svoje kuće dobar dio vremena provodio u ribarenju, znalački upita: „Šta ste stavili kao mamac?”

Starac pogleda Džonatana zamišljeno i reče: „Nema pogreške u mome načinu ribarenja, sinko.” Zatim se ponovo prihvati svoga posla. „Ulovio sam najbolje što je preostalo u ovom jezeru.”

Džonatan je bio pronicljiv momak, pa je pomislio da će više saznati od starca ako bude šutio. Nakon nekoliko minuta stari ribič mu dade znak da priđe i sjedne s njim pokraj vatre koja je tinjala, da podijele malo ribe i komad hljeba. Džonatan je proždrljivo gutao svoj dio, iako se pomalo osjećao krivim što je starcu prepolovio ionako oskudnu večeru. Kada su završili, Džonatan je ušutio, sasvim siguran da će starac početi priču.

„Nekada se ovdje lovila zaista krupna riba”, započe starac tužno, „ali je sva izlovljena, te je ostala samo ova sitna.”

„Ali sitna riba naraste, zar ne?”, reče Džonatan, posmatrajući sočnu travu, koja je rasla u pličaku uzduž obale, gdje bi mnoge ribe našle zaklon.

„Čak i sitnu ribu ulove oni koji vole ovdje pecati. Ali to nije sve, ljudi bacaju otpad u jezero. Pogledaj onaj debeli sloj što pliva na drugoj strani.”

Džonatan je zbunjeno gledao: „Zašto drugi pecaju vašu ribu i bacaju otpad u vaše jezero?”

„O, ne”, odgovori ribič, „ovo nije moje jezero, ono pripada svima.... Kao i šuma i potoci.”

„Znači, ove ribe pripadaju svima, pa i meni?” upita Džonatan, osjećajući se manje krivim što je sa starcem podijelio večeru koju nije zaradio.

„Ne baš sasvim,” odgovori starac. „Ono što je svačije, zapravo nikome ne pripada....dok riba ne zagriže moju udicu. Onda je moja.”

„Ne razumijem”, namršti se Džonatan zbunjeno. Govoreći sebi u bradu on ponovi: „Riba je svačija, što znači da zapravo nikome ne pripada, dok ne zagriže vašu udicu. I tada ona pripada vama? Ali, činite li išta da biste o njoj brinuli i pomogli joj da naraste?”

„Nikako,” podrugljivo reče starac. „Zašto bih ja brinuo o ribi koju svako može uloviti kad god mu se prohtije. I ako neko drugi lovi ribu i baca otpad u jezero, onda propada sav moj trud!”

Čežnjivo gledajući u vodu, starac dodade: „Palo mi je na primer na um kako bi bilo dobro da je jezerce moje. Tada bih se ja brinuo da riba bude dobro hranjena i uzgajana. Brinuo bih o jezeru kao što lovac iz susjedne doline brine o svome rancu. Uzgajao bih najotporniju i najkrupniju ribu i, budi siguran, ne bi mi nikako promakle ribokradice, niti oni što bacaju otpad u jezero. Pobrinuo bih se da....”

Džonatan prekide starca: „Ko sada brine o jezeru?”

Lice ribiča se skameni. „Jezerom zapravo upravlja Savjet guvernera. Oni se biraju svake četvrte godine i oni su ti koji određuju zastupnike koji će upravljati ribljim gospodarstvom, a biće dobro plaćeni od moga poreza. Od njih se očekuje da brinu o ribi i da se otpad ne baca u jezero. Smiješno je što svi oni koji se dodvore Savjetu guvernera dolaze u ribolov i bacaju otpad kako ih je volja.”

Nakon što je malo razmislio, Džonatan upita: „Pa, kako brinu o jezeru?”

„I sam vidiš,” progunda starac. „Pogledaj ovaj moj mali ulov. Izgleda, ribe se smanjuju kako se plate direktora privrede povećavaju.”

6. Kada kuća nije dom

Džonatan se sutradan ujutro oprostio s ribičem i nastavi svojim putem. Napokon, ugleda jedan malo veći grad s desetinama drvenih kuća i izvjesnim brojem većih zgrada, koji se prostirao duboko u dolinu.

Kada je stigao do prvih kuća, zatekao je skupinu ljudi koja je, zamahujući iz sve snage sjekirama i čekićima, rušila jednu kuću. Malo dalje, stajala je neka žena i posmatrala šta se zbiva.

Kada joj se približio, opazi da je žena vrlo uzbuđena zbog te halabuke. „Očito ima puno posla,” primjeti Džonatan, kao usput. „Kuća ne izgleda jako oronula. Ko je vlasnik i zašto je ruše?”

„Pitanje je zaista umjesno”, uzvratila žena ljutito. „Mislila sam da je kuća moja, ali sada znam da nije.”

„Valjda znate je li Vaša ili nije?” upita je Džonatan.

Ojađena žena je buljila u oblak prašine koji se podigao kada se srušio zid. „Nije to baš tako jednostavno, jer vlasništvo znači i kontrolu nečega, a ovdje niko ništa ne kontrolira. Sve je pod kontrolom vlasti pa, prema tome, ona posjeduje kuću koju sam ja podigla”. Zatim je strgla papir sa stuba koji je još stajao pred kućom. „Vlast mi određuje šta mogu graditi, kako graditi, kada mogu graditi, kako koristiti zgradu i kada je moram srušiti. Slično li to kontroli ličnog vlasništva?”, upita gnjevno.

„Pa”, pokušao Džonatan, s glupim izrazom na licu, „zar ne treba Vi da živite u njoj, da Vi odlučujete kako ćete je koristiti?”

„Samo dok uredno plaćam porez na vlasništvo. Kada ne uzmognem plaćati, vlast me izbacuje prije nego uspiješ izgovoriti: „Slijedeći slučaj”. Pocrvenjevši od bijesa, žena nastavi zadihano: „U posljednje vrijeme to se često događa jer porezi rastu brže od plata”.

„Znači li to da niste platili porez,” upita dječak, „pa zbog toga ovi ljudi ruše vašu kuću?”

„Platila sam taj prokleti porez, naravno!” skoro povikala žena. „Ali, to im nije bilo dovoljno. Ovoga puta mi je Savjet saopštio da se moj plan gradnje ne podudara s njihovim... glavnim vladinim planom. Dali su mi novčanu naknadu za kuću, onoliko koliko su oni smatrali da vrijedi, a sada će je ukloniti kako bi tu podigli park. U centru parka biće postavljen lijep, veliki spomenik jednom od vodećih savjetnika.”

„Barem su vam isplatili kuću”, reče Džonatan pa, malo razmislivši, nastavi: „Jeste li zadovoljni time koliko su Vam platili?”

Žena ga prijekorno pogleda: „Da sam bila zadovoljna, ne bi povelili i policiju kako bi bili sigurni da ću to prihvatiti. Čak i da su meni dali dovoljno, razliku bi naplatili od mojih komšija. Jer, ko bi mi to nadoknadio. Novac nikada ne izlazi iz blagajne Savjeta.”

Džonatan klimnu glavom i upita zbunjeno: „Šta predstavlja vladin plan?”

„Vladin plan,” odvrati žena zajedljivo, „određuje svako ko ima političku moć. Da sam cijeloga života jurila za političkom moći, mogla sam svakome nametati svoje planove. A onda sam mogla oduzimati kuće, umjesto da ih gradim.”

„Ali, svakako je potreban plan da bi se lijepo uredio grad”, reče Džonatan očekujući odobravanje. Pokušao je naći logično objašnjenje za nevolju koja je ženu zadesila.

„Pa zar ne bi trebalo ukazati povjerenje vladi koja predlaže takav plan?”

Žena pokaza rukom u smjeru grada: „Idi i uvjeri se sam. Ostrvo Koroda je preplavljeno nečuvenim vladinim projektima... i svi su isplanirani, a od planiranih gori su samo završeni projekti. Projekti su stajali daleko više nego što je Savjet obećao. A ti su projekti tako traljavo rađeni, da ni ja ni ti ne bismo dobrovoljno dali svoj novac za takvo šta. Zato ih isplaćuju novcem od poreza, a ugovore sklapaju s prijateljima koji im poslije pomažu pri izboru u Savjet.”

Upirući kažiprstom u Džonatana, nastavila je: „Graditelji bi morali pokazati svoje sposobnosti, prije nego što se oni - a ne naše vlasti - prihvate nekog novog projekta. Kao da je glupost opravdanje za svaki njihov plan. Zar mudro planiranje treba silom nametati ljudima? Oni koji se oslanjaju na silu, ne zaslužuju ničije povjerenje.”

7.Premješteni iz prirodne sredine

Džonatan je nastavio svoji put razmišljajući o zagonetnim zakonima koje je upoznao na ostrvu Korodi: „Svakako, narod neće da bira vladu ili trpi zakone koji mu ne mogu osigurati blagostanje.” Sve je bilo u zelenilu, a zrak je bio tako ugodan i topao. Idući prema gradu, Džonatan je uživao u šetnji.

Nije ni opazio kada je stigao do dijela puta sa čije se obje strane uzdizala neobična željezna ograda. Iza ograde, na desnoj strani, ugledao je čudne životinje svih veličina i vrsta. S druge strane ograde stajale su desetine ljudi i žena, obučeni u jednake prugaste košulje i hlače. Prizor ove dvije skupine, koje su stajale jedna naspram druge, bio je kranje čudan.

Džonatan je opazio čuvara u smeđoj uniformi kako se poigrava kratkom palicom, šetkajući tamo-amo ispred kapije s lijeve strane. Odlučio je da mu priđe.

„Molim Vas, gospodine,” upita Džonatan uljudno. „Možete li mi reći, čemu služi ova visoka ograda?”

Mašući palicom u ritmu koraka, čuvar ponosno odgovori: „To je ograda našeg zoološkoga vrta”.

„O”, reče Džonatan, buljeći u čopor čupavih životinja s ogromnim repovima, koje su skakale sa zidova svojih kaveza.

Stražar, već naviknut da vodi skupine ovdašnje djece, počeo ko zna koliko puta ponovljeni govor: „Vidjećes da imamo izvaredan izbor životinja u zoološkom vrtu. S

one strane pak”, pokaza preko puta, „čuvamo životinje koje smo skupili iz cijeloga svijeta. Ova ograda ih drži okupljene na jednom mjestu kako bi ih narod mogao gledati. Ne smijemo puštati životinje da lutaju uokolo, da ne bi nekoga povrijedile.”

„Auh” uzviknu Džonatan., „Sigurno vas je stajalo cijelo bogastvo da nađete sve ove životinje, uvezete ih, a potom se brinete o njima.” Stražar se nasmiješi Džonatanu i lako odmahnu glavom. „Svi u gradu, osim mene plaćaju porez za zoološki vrt.”

„Svi”, upita Džonatan.

„Pa, ima onih koji pokušavaju izbjeći svoje obaveze. Neki građani, koji nisu voljni platiti, kažu kako nemaju nikakva interesa ulagati svoj novac u zoo-vrt. Ostali to odbijaju, jer smatraju da životinje treba izučavati isključivo u njihovu prirodnom okruženju.”

Stražar se okrenu prema ogradi koja je bila iza njega i prevuče palicom preko teških željeznih vrata: „One građane koji odbijaju da plate porez za zoološki vrt, smještamo ovdje iza rešetaka. Takve ljude je onda moguće proučavati, jer ne mogu lutati uokolo i nanositi štetu svojom rušilačkom tvrdoglavošću.”

Džonatan je vrtio glavom u nevjerici. Upoređujući obje skupine iza rešetaka, on se i sam pitao bi li plaćao za održavanje straže i oba zoo-vrta. Prsti su mu stiskali željezne šipke dok je razmišljao o ponosnim licima zatočenika. Zatim se okrenuo i ispitivački posmatrao nadmeni izraz na licu čuvara, koji je neprekidno koračao tamo-amo ispred kapije i vrtio palicom. Nastavljajući svoj put, Džonatan se osvrnu da još jednom pogleda ogradu, pitajući se koji ljudi su veća opasnost za društvo - oni unutra ili oni izvan ograde.

8.Štampanje novca

Pred Džonatanom se ukazaše gradske zidine sa cijelim nizom teških, širom otvorenih drvenih kapija. Neki su ljudi bili na konjima, neki su nosili kutije i svežnjeve, neki vozili kola raznih veličina i oblika, i svi su, prolazeći kroz svod kapije, ulazili u grad. Džonatan se isprsi, otrese svoju dronjavu košulju i uđe s ostalima.

Čim je prošao kapiju, čuo je zaglušujuću buku neke mašine, koja je dopirala s drugog sprata jedne velike zgrade od crvene cigle. Ubrzano kloparanje sličilo je radu štamparije. „Mogao bih naći neke lokalne novine”, pomisli Džonatan., „Pročitao bih sve o ostrvu Korodi i njegovim stanovnicima. Možda bih saznao kako da se vratim kući.”

Zašavši iza ugla zgrade, ne bi li našao ulaz, umalo nije naletio na jedan lijepo obučen par, koji se šetao ruku pod ruku., „Oprostite”, obrati se Džonatan., „Izgleda, ne mogu naći ulaz u novinsku zgradu. Biste li mi pokazali?...”

Dama se smješkala dok je gospodin ispravio Džonatana., „Rekao bih da si pogriješo, mladiću. Ovo je državna štamparija novca, a ne novinska kuća.”

„O”, uzdahnu Džonatan razočarano., „Nadao sam se da ću naći neke bolje novine.”

„Zašto si tako neraspoložen?” upita ga čovjek. „Razvedri se malo. Ovaj zavod ima veći značaj od novinske kuće, i izvor je daleko veće sreće. Zar ne, draga?” obrati se ženi tapšući je po ruci.

„Da, to je istina”, uzvratila ona kroz smijeh. „Štampaju velike količine novca kako bi usrećili ljude.”

„Možda bih ovdje mogao naći rješenje za svoj odlazak s ostrva”, pomisli Džonatan. „Možda bih tako mogao kupiti kartu za brod. Odlična ideja”, razvedri se i reče glasno: „I ja bih želio biti sretan. Možda bih mogao naštampati nešto novca i ...”

„A, ne”, prekinu ga čovjek mašući prstom ispred Džonatanova lica. „To ne dolazi u obzir. Zar, ne draga?”

„Naravno,” dodade žena. „One što umnožavaju novac bez dozvole vlade smatramo krivotvoriteljima, i šaljemo ih u zatvor. Mi ne trpimo takve hulje u našem gradu.”

Čovjek snažno zatrese glavom: „Kada oni krivotvore novac i troše ga, on preplavi ulice i svima ostalima smanjuje vrijednost novca. Svako ko ima ušteđevinu ili određenu platu ubrzo shvati da mu je novac obezvrijeđen.”

„Mislim da ste rekli kako mnogo novca usređuje ljude,” reče Džonatan mršteći se, uvjeren da mu je nešto promaklo.

„Da, to je istina” odgovori žena. „Ali uz uslov... da se on štampa u državnoj ustanovi”, prekide je čovjek, prije nego je uspjela završiti. Ovo dvoje su se tako dobro poznavali da su jedno drugome mogli dovršavati misli, što se Džonatanu učinilo vrlo zabavnim. „Ako je novac državni, tada to nije krivotvorenje.”

„To su deficitarne finansije,” nastavi žena, kao da izgovara naučeni tekst.

„Ali, ako se to radi službeno, onda oni što štampaju novac nisu lopovi”, dodade čovjek.

„Naravno, ne”, dopuni ga žena. „Oni što troše novac članovi su Savjeta guvernera.”

„Da”, prihvati čovjek. „I oni su jako velikodušni. Taj novac troše na projekte za lojalne građane, koji su dovoljno dobri da glasaju za njih.”

Gledajući Džonatana, upitaše ga u glas: „Zar ti ne bi glasao za njih?”

Džonatan malo razmisli, dok su njih dvoje bez riječi iščekivali odgovor.

„Jedno pitanje”, reče napokon. „Šta se događa sa svim platama i penzijama? Rekli ste maloprije da su one obezvrijeđene kad ima više novca. Jesu li tada svi sretni?”

Njih dvoje se pogledaše, a gospodin odvrati: „Svakako, sretni su što imaju savjetnike. Narod je sretan kada vlada na njega troši puno novca, jer koga je briga odakle on dolazi?”

„Pa koga onda narod okrivljuje što su mu plate i penzije obezvrijeđene?” upita Džonatan.

Sada žena stade objašnjavati: „Savjetnici vrlo savjesno istražuju korijene problema na ostrvu. Oni su utvrdili da su loša sreća i ružno vrijeme glavni uzročnici.”

„I...” ubaci čovjek sa značajnim izrazom na licu, „ne zaboravi došljake.”

„Osobito su došljaci problem”, reče žena klimajući glavom. „Ostrvo nam zaposijedaju neprijatelji koji visokim cijenama podrivaju našu privredu. U svakom će nas slučaju uništiti visokim cijenama kerozina.”

„Ili niskim” dodade gospodin. „Stalno nam pokušavaju prodati hranu i odjeću po katastrofalno niskim cijenama. Ali, naš Savjet guvernera s njima oštro postupa.”

„Hvala Bogu što imamo mudar Savjet, da razlikuje koje su prave vrijednosti za nas”, reče žena zadovoljno se osmijehujući.

Gospodin dotaknu šešir, žena klimnu glavom uz široki osmijeh i oprostise se od Džonatana.

9. Aparat za snove

Džonatan prošeta do slijedeće ulice, razmišljajući usput kako će se uopšte vratiti kući. Možda u blizini postoji neka luka gdje bi mogao potražiti posao na nekom brodu koji tuda prolazi. Razmišljajući o tome, ugleda jednog mršavog čovjeka u upadljivom crvenom prsluku, sa slamnatim šeširom na glavi, kako se muči tovareći jedan veliki aparat na kola. Spazivši Džonatana čovjek ga pozva: „Ej, momče, daću ti jedan srebrenjak ako mi pomogneš ovo utovariti.”

„U redu”, reče Džonatan, ne znajući šta bi drugo. Osim toga, učini mu se da je čovjek promućuran i da bi mu možda mogao pomoći dobrim savjetom. Nakon dosta natezanja, uspjeli su natovariti glomaznu mašinu. Brišući celo, sav zadihan, Džonatan koraknu unatrag, pogleda objekt svoga truda. Bio je veliki i gotovo četvrtast s lijepim šarama, izgraviranim na sjajnoj kovini, obojenoj jarkim bojama. Na vrhu je stajao veliki rog, upravo onakav kakav je Džonatan vidio jedanput kod kuće na gramofonu koji se navijao ručicom.

„Kako su lijepe boje i šare”, reče Džonatan. „Čemu služi taj veliki rog na vrhu?”

„Priđi sprijeda, momče, i sam pogledaj. ”Džonatan se pope na kola i pročitao natpis ispisan klinastim slovima: „GOLLY GOMPRESOV APARAT ZA SNOVE....Sanjaj i ostvariće se!”

„Aparat za snove?”, ponovi Džonatan. „Hoćete reci da aparat ispunjava snove?”

„Svakako”, reče čovječuljak kada je odvrnuo i posljednji vijak i skinuo ploču sa stražnje strane aparata. Ukazao se skoro prazan prostor i nešto što je izgledalo kao mehanizam gramofona, sličan njegovom kod kuće. Ovaj nije imao ručicu, ali je izgleda imao neku oprugu koja je pokretala aparat iz kojega su se čuli zvuci plačne muzike i žamor. „Eh”, uzviknu Džonatan, „ali unutra je samo jedan stari gramofon.”

„A šta si očekivao,” upita čovjek, „vilu čarobnicu?”

„Pa, ne znam. Mislio sam da je sprava malo, eh, drugačija. Uostalom, potrebno je nešto posve osobito da bi ljudima ostvarivalo snove.”

Čovjek ostavi alat i unese se Džonatanu u lice. Lukav osmijeh preletje mu preko mršava lica, dok je netremice promatrao Džonatana. „Riječi, dragi moj, potrebne su

samo riječi da bi se neki snovi ostvarili. Problem je u tome što se nikada ne zna kome će se ostvariti željeni san.”

Vidjevši da Džonatan ne razumije, čovjek nastavi: „Ljudi snivaju snove, zar ne? Samo ne znaju kako da ih ostvare. Je li tako?” Džonatan klimnu glavom bez riječi.

„Ubaciš novčić u otvor, okreneš ključ, a ovaj stari gramofon potom neprekidno svira neku finu poruku. Poruka je uvijek ista i uvijek ima puno sanjara koji je rado slušaju.”

„Kakvu poruku?” upita Džonatan.

„Jednostavnu. Ona govori ljudima da zamisle ono što bi željeli imati,” čovjek pogleda uokolo uvjeravajući se da niko ne sluša, „a potom upućuje sanjare kako se to ostvaruje. Moram priznati, ona to čini na vrlo sugestivan način.”

„Hoćete reći - hipnotizira ih?”, upita Džonatan razrogačenih očiju.

„O, ne, ne, ne”, usprotivi se čovjek. „Ona ljudima govori kako su dobri i da je sve što su poželjeli dobro, tako dobro da to trebaju i potražiti.”

„I, to je sve?” , reče Džonatan sa strahopoštovanjem.

„To je sve.”

Džonatan je trenutak oklijevao, a onda upita: „Šta ti sanjari obično traže?”

Čovjek izvuče bočicu s uljem i počne podmazivati točkiće mehanizma.

„Pa, to prilično zavisi o tome gdje postavim aparat. Često ga postavim ispred tvornice kao što je ova.” Čovjek palcem pokaza dvospratnicu na drugoj strani ulice, koja je više sličila divljoj gradnji. „Nekada dođem i pred općinu. Ovdašnji ljudi su u stalnoj potrazi za novcem. Znaš, više para uvijek dobro dođe.”

„To sam već čuo,” reče Džonatan oprezno. „Uspjevaju li ga dobiti?”

Čovjek se odmaknu od aparata i obrisa ruke krpom. „Neko ga svakako dobije”, reče on pucnuvši prstima. „I to vrlo jednostavno. Sanjari su urgirali da Savjet guvernera donese zakon kojim bi se tvornice natjerale da radnicima utrostruče plate. Zahtjevali su da im tvornica osigura i druge pogodnosti.”

„Kakve pogodnosti?” upita Džonatan.

„Na primjer, osiguranje. Znaš, sigurnost je dobra stvar. Zato su sanjari tražili da se uvedu zakoni koji će natjerati tvornice da im plaćaju osiguranje – zdravstveno, socijalno pa i životno, u slučaju smrti.”

„Pa, to je izvanredno!”, uzviknu Džonatan, okrenuvši se da pogleda tvornicu. „Mora da su bili vrlo sretni.” Malo je ljudi prelazilo ulicu. Zgrada je djelovala sumorno i bezbojno, neosvijetljenjih prozora.

Čovjek je okončao posao i ponovno pritegnuo vijke. Obrisavši ruke krpom, bio je spreman krenuti. Džonatan skoči s kola i obrati se čovjeku: „Kako rekoh, bili su sretni i zahvalni. Jesu li Vas nečim nagradili ili častili večerom proslavljajući uspjeh?”

„Ni govora,” odbrusi čovjek. „Zamalo mi sinoć nisu uništili aparat za snove, kamenicama, ciglama i svime što im je dopalo šaka. Vidiš, jučer su im zatvorili tvornicu i oni misle da je aparat za to kriv.”

„A zašto je zatvorena tvornica?”

„Očito nije mogla zaraditi dovoljno novca da isplati svoje radnike.”

„Ali,” reče Džonatan, „To onda znači da snovi uopšte nisu ostvareni. Ako je tvornica zatvorena, niko neće primiti platu, niko neće biti osiguran, niko ništa ne dobiva! Vi ste obični prevarant, gospodine Gompres. Rekli ste da je to aparat za snove...”

„E, stani malo, dečko. Snovi su se u svakom slučaju ostvarili, jer ja sam rekao kako se nikada ne zna kome će se ostvariti ono što se poželi. Događa se, kada god se na Korodi zatvori tvornica, da se san ostvari nekome preko mora. Tvornica se otvori negdje izvan zemlje, na ostrvu Nick, na primjer, na samo dan jedrenja odavde. Tamo ima puno novih poslova i pogodnosti. Što se mene tiče, ja zbrajam novčiće iz aparata ma šta se dogodilo.

Džonatan je morao dobro razmisliti. Dakle, postoji način da se otplovi s ostrva: „Gdje je ostrvo Nick?”

„Odmah iza obzora.”

„Stanovnici tog ostrva imaju istu tvornicu kakva je ova za proizvodnju odjeće. Kad troškovi ovdje rastu, njihova tvornica dobiva više narudžbi i više posla, a to znači socijalno osiguranje, plate i bolji život.”

Gospodin Gompres je privezivao aparat remenima smješkajući se: „Ovdašnji sanjari željeli su zaraditi....Ali su ostali kratkih rukava. Tako su ljudi s one strane mora ostvarili ono što su ovi ovdje poželjeli.”

Kada je čovjek sjeo na kola i zategnuo vođice, Džonatan povika: „Kuda ćete sada?”

„Tamo gdje mogu dobro zaraditi,” reče i ode.

10. Kupovanje vlasti

Dok je Džonatan tako stajao, ne znajući na koju će stranu, saletjela ga je iznenada jedna krupna i živahna žena. Ne okolišeći, zgrabila ga je za desnu ruku i počela je snažno tresti: „Kako si? Kakav divan dan!”, izgovori isprekidanim glasom tresući mu i nadalje ruke. Ja sam gospođa Tvid, savjetnik, i biću vrlo zahvalna ako dadneš svoj doprinos i glasaš za moj ponovni izbor.”

„Zbilja?”, reče Džonatan, ne znajući šta drugo da kaže. Žena je govorila takvom brzinom, jako naglašavajući svaku riječ, da se Džonatan povuče unatrag. On nikada nije susreo osobu koja izrekne više riječi u jednom dahu.

„O, da”, nastavi žena, ne mareći puno za njegov odgovor, „....i voljna sam ti dobro platiti.”

„Platiti mi glasanje?” upita Džonatan zbunjeno, nabirući celo.

„Naravno, ne mogu ti dati gotovinu, to bi bilo nezakonito, čak potkupljivanje”. Žena mu lukavo namignu i gurnu ga laktom u rebra. „Ali ti mogu dati nešto isto tako vrijedno kao što je gotovina.....i mnogo vrednije od tvoga doprinosa.”

„To bi bilo dobro”, odvrati Džonatan shvaćajući da ga ona uopšte ne sluša.

„Čime se baviš? Mogu ti osigurati vladinu pomoć... zajmove, odobrenja, subvencije, porezno oslobađanje. Ako želiš, mogu uništiti tvoju konkurenciju zakonima, odredbama, inspekcijom i nametima. Nema bolje investicije na svijetu od dobro izabranog političara. Možda bi želio da ti se izgradi nova cesta ili park u tvom kraju. Možda neka velika zgrada?”

„Stanite,” povika Džonatan, pokušavajući zaustaviti bujicu riječi. „Kako mi možete dati više nego što sam ja vama dao? Zar ste tako bogati i velikodušni?”

„Ja bogata, sačuvaj Bože!”, uzviknu gospođa. „Ja nisam bogata, eh, barem ne za sada. A što se tiče velikodušnosti, pa, moglo bi se reći... u svakom slučaju ne kanim ti platiti iz svoga džepa. Ja raspolazem državnim novcem. Znaš... novac koji ubirem od poreza... s tim novcem mogu biti vrlo darežljiva... ali prema pravim ljudima.”

Džonatan još uvijek nije razumio šta je htjela reći. „Ali, ako otkupite moj doprinos i moj glas, zar to nije potkupljivanje?”

Žena se drsko nasmija. „Biću s tobom otvorena, dragi moj prijatelju.” Prebacila mu je ruku preko ramena i povukla ga uza se tako čvrsto da mu je bilo nelagodno. „To jest mito, ali je ono zakonito kada političar troši tuđe pare, a ne svoje. Isto tako, nezakonito je kada se novac daje za određene političke ustupke, osim ako se to ne nazove doprinosom kampanji. Onda je sve u redu. Ako ti je neugodno da mi ga dadneš lično, možeš zamoliti nekog svoga prijatelja, rođaka ili saradnika da mi ga preda u tvoje ime. Razumješ li sada?”

Džonatan odmahnu glavom. „Nikako ne vidim razlike. Meni se čini da je potkupljivanje ljudi kako bi glasali i činili ustupke još uvijek mito, bez obzira na to o kome je riječ i čiji je novac u pitanju. Nije bitno kako ćemo to nazvati ako je posrijedi ista stvar.”

Gospođa Tvid se blago nasmiješila Džonatanu, želeći ga nagovoriti. „Moj dragi, dragi prijatelju, malo prilagodljivosti ne bi štetilo. Sve je u načinu i u stilu. Kako se zoveš? Je li ti neko rekao da imaš lijep profil? Ti bi daleko dotjerao kada bi prihvatio vladinu službu! Da imaš samo malo drugačije poglede, sigurna sam da bih ti mogla naći posao u mome ministarstvu, čim me ponovo izaberu. Hajde, sigurno nešto želiš?”

Džonatan je i nadalje insistirao na objašnjenju. „Šta vi imate od toga ako se novac od poreza daje u fond za kampanje? Možete li zadržati taj novac?”

„Vidiš, jedan dio mogu uzeti za svoje troškove, ali mi on, uglavnom, osigurava priznanje, povjerenje, popularnost, divljenje, mjesto u historiji... i više glasova”, smiješila se gospođa Tvid. „Glasovi znače moć, a ništa ne volim više od uticaja na život, slobodu i imetak svih stanovnika ovoga ostrva. Možeš li zamisliti koliko samo ljudi dolazi, MENI, za velike i male usluge? Još kao mala sanjala sam da jednoga dana postanem tako važna osoba.”

Džonatanu je bilo nelagodno u njezinu zagrljaju, te se izvijao, uspjevši se izmigoljiti. Ipak, gospođa Tvid ga je čvrsto držala za ruku.

„U svakom slučaju, to je vrlo dobro i za vas i za vaše prijatelje. A, zar se drugi ne uzbuđuju što se novac troši za kupnju glasova, usluga i moći.”

„Svakako”, odgovorila je. Postajao joj je sve nesimpatičniji. „Tako sam postala lider reforme.”

Oslobodivši napokon Džonatanovu ruku, gospođa Tvid podiže uvis svoju ogromnu pesnicu. „Godinama radim na prednacrtima zakona ne bih li što god zaradila od politike. Stalno govorim kako smo u velikoj krizi, i osvojila sam priličan broj glasova svojim obećanjima da ću provesti reformu.” Ona zastade i, sladunjavo se osmjehnuvši, nastavi: „Na moju sreću, moći ću proizvoditi svoje zakone sve dok se vrijedni ustupci budu mogli prodavati.”

Gospođa Tvid se ponovo upilji u Džonatana svojim pogledom, posmatrajući njegov bijedni izgled. „Niko ti neće dati pare, barem za sada, ako ne možeš ponuditi kakvu uslugu. To je direktna razmjena. Međutim, s tvojim nedužnim izgledom i mojom pravnom podrškom, s novom odjećom i lijepom frizurom, sigurna sam da bih udvostručila uobičajeni broj glasova koji se daju jednom početniku. Potraži me u Palači guvernera i vidjeću šta mogu učiniti.” Nakon ove primjedbe, gospođa Tvid izgubi svako zanimanje za Džonatana. Opazivši skupinu radnika, koji su stajali na drugoj strani ulice, pred zatvorenom tvornicom i izgledali nekako izgubljeno, ona se okrenu i požuri čvrstim korakom prema njima, u potrazi za novim žrtvama.

11. Smrtna kazna za šišanje

U slijedećoj ulici Džonatan ugleda policajca koji je, sjedeći na kamenom rubu pločnika, čitao novine. Bio je nižega rasta i malo stariji od Džonatana. Kako je bio odgojen da poštuje predstavnike zakona, Džonatan je osjetio izvjesno ohrabrenje ugledavši plavu uniformu i mladića kojem je o boku visio revolver. Možda bi mogao zamoliti policajca da ga uputi do luke.

Zaokupljen novinama, policajac nije ni primijetio Džonatana. Džonatan pogleda preko njegova ramena i pročita senzacionalnu vijest na naslovnoj strani: „Smrtna kazna za šišanje izvan zakona!”

„Smrtna kazna za šišanje?” uzvinu Džonatan iznenađeno.

Policajac pogleda Džonatana.

„Oprostite”, reče Džonatan, „ne bih vam želio smetati, ali nisam mogao da ne zapazim naslov. Je li to o kažnjavanju frizera neka štamparska greška?”

„Da vidimo.” I policajac počeo čitati. „Savjet guvernera je upravo odredio smrtnu kaznu svakome ko se uhvati da šiša kosu bez dozvole. Šta je tu tako neobično?”

„Zar to nije prestrogo za tako beznačajan prekršaj?”

„Pa i nije”, odvrati službenik. „Smrtna kazna je krajnja mjera koja stoji iza svih naših zakona.... Čak i za najmanji prestup.”

Džonatan razrogači oči: „Zar biste Vi osudili nekoga na smrt samo zato što se šišao bez odobrenja?”

„Svakako”, odgovori policajac, lupnuvši se po revolveru. „Mada rijeko dođe do toga.”

„Zašto?”

„Pa, svaki se prekršaj odmjerava prema rastućoj skali, a to znači da se kazne uvećavaju što se neko više opire. Tako, na primjer, ako se neko želi šišati bez dopuštenja, biće prisiljen da plati kaznu, a ako odbije platiti kaznu ili se nastavi šišati, onda će takav prestupnik biti zatvoren.”

„Međutim,” nastavi ozbiljnim tonom, „ako se opiru hapšenju, onda se takvi kriminalci strogo kažnjavaju prema važećoj skali.”, reče policajac smrknuta lica: „Napokon, mogu biti i streljani. Što se više opiru slijedi teža kazna.”

Ovaj užasni razgovor rastužio je Džonatanu. „Znači, kao krajnja mjera iza svakoga zakona, stoji smrtna kazna?” upita i, još uvijek ne gubeći nadu, dodade: „Vlasti vjerovatno određuju smrtnu kaznu samo za najbrutalnije zločine, kao što su ubistva i oružane pljačke!”

„Ne uvijek”, reče policajac, „zakonom je regulisan sav privatni i poslovni život. Stotine profesionalnih udruženja štite svoje članove dozvolama koje daju stolarima, medicinskom osoblju, vodoinstalaterima, računovođama, pravnicima i drugima.

„Kako se to oni štite dopuštenjima?”, upita Džonatan.

„Broj dozvola i kvalifikacija je pod strogom kontrolom. Tako se eliminira nepoštena konkurencija koju stvaraju stranci svojim novim idejama i nižim cijenama, što bi ugrozilo tradicionalne izvore prihoda naših najvažnijih profesionalaca.”

„Štiti li se zaista društvo dozvolama?” upita Džonatan.

„Tako kažu”, odvrati službenik. „Organizacije koje izdaju odobrenja drže monopol u svakoj profesiji, što je za dobrobit društva. Ja o tome vodim računa. S druge strane, moj nadređeni na Akademiji rekao je da moramo podržavati zakone protiv monopola, jer je konkurencija korisna za društvo.”

„Pa, ko je u pravu?” upita Džonatan

Policajac sleže ramenima. Nije moje da preispitujem zakon. Ja se moram držati zakona, a ne smišljati ga. Savjet guvernera jednostavno mi naredi na koga da uperim revolver.”

Vidjevši da je Džonatan potišten, policajac ga pokuša ohrabriti. „Nemoj se toga plašiti. O smrtnoj kazni se rijeko govori, kao što se ona rijeko i događa. Malo ko bi se usudio opirati, jer vrlo revnosno odgajamo omladinu da bude poslušna.”

„Jeste li ikada upotrijebili svoj revolver?”, upita gledajući ga nervozno, Džonatan.

Uvježbanim pokretom policajac hitro izvuče revolver iz kožne navlake i pogladi rukom hladnu čeličnu cijev. „Samo jedanput. Ovaj revolver i ja zakleli smo se da ćemo štiti živote i imetak svih građana. Moglo bi se također reći i da dobro pazimo jedan drugoga.”

„Kada ste ga upotrijebili?” upita Džonatan.

„Čudno je to što me pitaš”, odvrati policajac smrknuto. „Već je godina dana kako sam na dužnosti i nikada ga nisam imao prilike upotrijebiti, sve do jutros. Neka žena

je poludjela i počela prijetiti radnicima za rušenje. Rekla je nešto kao da će uzeti natrag ‘svoju’ kuću. Ha! Kako je to sebično.”

Džonatanovo srce poče ubrzana kucati. Da nije to bila žena koju je nešto ranije susreo? Policajac nije opazio zabrinut izraz na Džonatanovu licu. „Mene su pozvali da nagovorim ženu na predaju”, nastavio je, „papiri su bili u redu, ali kuća je određena za rušenje, da bi se na njenome mjestu podigao memorijalni park gospođe Tvid.”

„I šta se dogodilo?”, jedva promuća Džonatan.

„Pokušao sam je urazumiti. Rekao sam joj da bi mogla proći s nekom manjom kaznom ako mirno pođe sa mnom. Medjutim, kada mi je počela prijetiti i tjerati me sa ‘svoga’ posjeda, e, onda je to bio jasan slučaj opiranja vlasti”.

12.Svađe u biblioteci

Prelazeći gradskim trgom, Džonatan naleti na užasnu gužvu. Čovjek i žena vukli su se za kose i grebali. On pride gomili, da vidi zbog čega se tuku.

Baš tada je stigla policija i počela ih razdvajati. Džonatan dodirnu laktom jednog posmatrača i upita: „Recite mi, molim Vas, zašto su tako kivni jedno na drugo?” Jedna slabašna, omanja starica poče mu objašnjavati: „Ovo dvoje kavgadžija već godinama nasrće jedno na drugo zbog knjiga u javnoj biblioteci. Čovjek zamjera što su mnoge knjige pune jeftinog seksa i nemorala, te zahtijeva da se takve knjige izbace i spale, dok ga ona naziva umišljenim čistuncem.”

„Znači li to onda da ona želi čitati te knjige?” upita Džonatan.

„Možda”, ubaci smijuljeći se drugi posmatrač, jedan visoki čovjek, držeći dijete za ruku. „I ona zamjera slične stvari...ali nekim drugim knjigama u biblioteci, tvrdeći da u mnogima od njih ima još više seksa i rasizma. Ona zahtijeva da se te knjige izbace i da se, prema njezinom popisu, kupe druge.”

Policija je u međuvremenu svezala oboje učesnika tučnjave i odvela ih niz ulicu. Džonatan klimnu glavom i uzdahnu: „Biće da ih je policija uhapsila zbog ove tučnjave?”

„Ne”, nasmija se žena. „Oboje su uhapšeni jer su odbili platiti bibliotečki porez. Po zakonu, svako mora platiti za sve knjige, dopale mu se ili ne.”

„Zašto im policija ne dopusti da zadrže svoj novac kako bi mogli otvoriti ili pomagati biblioteke po svom izboru? Tada bi plaćali samo ono što smatraju vrijednim”, pokuša Džonatan s uvjerenjem.

„U tom slučaju moja kći se ne bi mogla koristiti bibliotekom”, reče čovjek pružajući djevojčici veliku crvenu jabuku, koju je upravo kupio u voćarnici.

„Stani malo, prikane”, dobaci žena strogo. „Zar nije hrana za njezinu glavicu isto tako važna kao i hrana za njezin trbušić? Bi li se Vaša kći bolje hranila ako bi nam političari nametnuli porez na besplatnu hranu u državnoj voćarnici?”

„Ne budite smiješni”, reče čovjek. „Ima mnogo dobrih voćarnica. Zašto bi se vlada u to uplitala?”

Žena zastade, razmišljajući o minulim vremenima. „Nekada davno bilo je puno privatnih biblioteka i ljudi su se mogli učlaniti po svojoj volji, ali su morali plaćati izvjesnu malu članarinu...nekoliko dolara godišnje. Tada je neko izjavio kako su biblioteke izuzetno važne i da ih ne treba plaćati. Tako je vlada osigurala besplatnu upotrebu biblioteka, a privatne su bile zatvorene.”

„Besplatno?”, reče Džonatan u nedoumici. „Ali, ja mislim da ste vi rekli kako su svi obavezni plaćati bibliotečki porez?”

„Tako je. Ali se obično kaže da su javne službe besplatne, kada ih svi obavezno plaćaju. To je civiliziranje”, zaključila žena pomalo zajedljivo.

13. Nije važno

Što se Đonatan više približavao centru grada, na ulicama je bivalo sve življe. Neki lijepo obučeni ljudi zamišljeno su hitali pločnikom. Osjećajući se izgubljenim i još uvijek zapanjen svojim susretom s policajcem, Đonatan se pitao hoće li ikada stići kući.

Tako je neprimjetno stigao do jednoga širokog i prostranog dijela koji je po svemu bio gradski trg. Okolo trga bile su podignute zgrade ne niže od dva sprata, većina njih s lijepim kamenim pročeljima. Nedaleko, uzdizala se velika impozantna građevina, pred čijim se ulazom sjatilo mnoštvo ljudi, koji su strpljivo čekali da uđu. Đonatan je znatiželjno čitao natpis iznad ulaza, ispisan slovima od teške bronzine : 'Javna biblioteka.'

Oni blizu ulaza propinjali su se na prste ne bi li štogod vidjeli preko glava onih u prvim redovima. Kad bi šta ugledali, glasno su uzvikivali: “Divno, sjajno”.

Kako je Đonatan bio vitak, lako se provukao i prišao bibliotečkom stolu s druge strane ulaza. “Čemu se ovi ljudi tako dive, uzbuđeni?”, upita bibliotekara.

“Psst!”, strogo ga opomenu bibliotekar. “Molim te, govori tiše.”

Čovjek je slagao kartice i polagao ih ravno ispred sebe, a zatim je pogledao Đonatana preko naočala, prignuvši se naprijed : “Ovo su zvanični zastupnici Komisije Savjeta za umjetničke fondacije. Upravo su za javnost otvorili izložbu najnovijih djela koja će ostati kao stalna zbirka lijepe umjetnosti.”

“Vrlo zanimljivo”, reče Đonatan prigušenim glasom. Protežući se da bolje vidi, dodade : “Ja volim umjetnost, ali ništa ne vidim. Sigurno je riječ o minijaturama.”

“Sve ovisi o tome kako ko posmatra”, ljutnu se bibliotekar. “Neki bi rekli da je djelo poveliko i u tome je njegova ljepota. Djelo se zove 'Prazni let'.”

“Ali ja ništa ne vidim”, reče Đonatan mršteći se i buljeći u bijeli zid iznad ulaza.

“U tome i jeste čar. Impresivno, zar ne?” Bibliotekar je gledao u prostor sanjivim i praznim pogledom. “Ništa' najbolje iskazuje duhovnu bit ljudske borbe za

taj uzvišeni osjećaj svijesti koji čovjek ima samo kada uporedi toplinu tananih nijansi s onim, skoro opipljivim, u dubini naše naravi. Baš to 'ništa' svakome omogućava da u potpunosti ispita krajnje domete svoje mašte.”

Donatan klimnu glavom, sav zbunjen, i upita ljutito: “Znači, doista nema ničega? Kako onda 'ništa' može biti umjetnost?”

“Pa, to mu daje jedinstveni umjetnički izraz. Komisija Savjeta za umjetničke fondacije, s puno ukusa, pomoću lutrije odabira djela,” reče bibliotekar.

“Lutrija... za izbor umjetničkih djela?”, upita Donatan zbunjeno. “A zašto lutrija?”

“Izbor je nekad obavljao Odbor za lijepe umjetnosti, ali su im prigovarali što biraju ili djela po svom ukusu, ili djela svojih prijatelja. Optužili su ih i za cenzuru umjetničkih djela koja im se nisu dopadala. Budući da su obični građani morali plaćati taj izbor odbora, usprotivili su se njihovom elitizmu.”

“Zašto nisu pokušali s drugim odborom?”, upita Donatan.

“O, jesu, više puta. Ali oni što nisu bili u odboru nikada se nisu mogli složiti s onima iz odbora, te su napokon odustali od te ideje. I tako su se svi složili da je lutrija jedini način koji je objekivan. Svi su se mogli takmičiti... a skoro svi i jesu. 'Prazni let' je baš jutros izvučen.”

Bibliotekar prekriži ruke, jednom šakom podbočivši bradu. “Lijep izbor, zar ne? Prednost je u tome što ulaz u biblioteku nije pretrpan i što se čuva životna okolina.”

“Ali zašto Savjet guvernera jednostavno ne omogući da svako kupi umjetničko djelo po svom izboru, umjesto što nameće naplatu poreza i kupnju onoga što je lutrijom izabrano. Tako bi svako mogao odabrati šta želi.”

“Neki sebični pojedinci ne bi ništa kupili, a drugi nemaju ukusa”, uzviknu bibliotekar. “Ne, Savjet svakako mora pružiti svoju podršku umjetnicima i umjetnosti.”

14. Izuzetni paviljon

Počelo se smrkavati, a Donatan je još stajao na stepeništu biblioteke, posmatrajući gužvu na gradskom trgu. Na njegovu radost, trg je oživio baš kada je sunce počelo zalaziti. Sve više ljudi pristizalo je na onaj dio trga, iza biblioteke, gdje je bio podignut veličanstven karnevalski šator. Uzbuden tim prizorom, Donatan je zaboravio na povratak kući.

Buljeći u svjetla i šarenilo, Donatan je kroz zaglušujuću buku nekako stigao do velebna šatora, na kojem su stajali šareni natpisi : 'Karneval Kongresa' i 'Izuzetni paviljon'.

Jedna žena u crveno-crnom trikou iskoči iz gomile i povika : “Čujte i počujte! Da biste doživjeli najveće uzbuđenje u svome životu, dođite u Izuzetni paviljon!” Ona zgrabi za ruku iznenađenog Donatana, koji je stajao razrogačenih očiju : “Svi dobivaju, mladiću.”

“A, koja je cijena toga?” upita je Đonatan, iako nije znao o čemu je riječ.

“Ako imaš uza se samo deset kalasa, izaći ćeš kao bogat čovjek!” odgovori ona. Žena se okrenu na peti i, mlatarajući rukama prema gomili, ponovi: “Čujte i počujte, Izuzetni paviljon učinit će vas bogatim!”

Đonatan se pridruži gomili i uđe u šator, gdje ugleda redara kako odvodi publiku do sjedala, koja su bila poredana u velikom krugu. Deset je učesnika stajalo iza svojih sjedala očekujući ono što slijedi. Svjetla su zatim bila prigušena i oglasio se bubanj, dok su se odnekud začule fanfare. Jarka svjetlost reflektora obasjala je jednog čovjeka lijepa izraza, u sjajnom crnom odijelu i sa svilenim cilindrom na glavi. On se prvo nakloni publici, a potom i deseterici u krugu.

“Dobra večer”, reče. “Ja sam Glavni političar. Večeras će deset sretnika među vama postati dobitnici u našem Izuzetnom paviljonu. Svi ćete biti dobitnici i svi ćete odavde izaći sretniji nego što ste bili kada ste ušli.” Zatim, mahnuvši rukom, Glavni političar priđe svim ljudima u krugu i uze im po srebrnjak. Niko nije oklijevao da pruži novac.

Nakon toga, uz široki osmijeh, uglađeni čovjek najavi : “Sada ćete saznati kakve su vaše nagrade.” Potom, iznenada, baci pet srebrnjaka u krilo jednom od učesnika. Sretnik vrisnu od sreće i počeo skakati uokolo.

“Ti nisi jedini dobitnik”, uzviknu Glavni političar. I tako svi postade dobitnici, jer je on deset puta prošao krugom skupljajući novac od svakoga. Poslije svakoga kruga, sasuo je u krilo po pet srebrnjaka jednom od njih, a sretnik je svaki put vriskao od uzbuđenja.

Kada vika napokon prestade, a učesnici napustiše krug, Đonatan otrča pred šator da se uvjeri jesu li svi zadovoljni. Žena u crveno-crnom trikou držala je krilo šatora na izlazu i zaustavljala svakoga pitanjem : “Jeste li se lijepo zabavili?”

“O, svakako!” odgovori jedan uz široki osmijeh. “Bilo je fantastično!”

“Jedva čekam da kažem svojim prijateljima,” reče drugi. “Možda ću poslije ponovo doći.”

Zatim je prišao novi uzbuđeni učesnik dodajući : “O, da. Svi su dobili nagradu od pet kalasa.”

Đonatan je stajao i zamišljeno posmatrao sve rjeđu gomilu. Žena u trikou okrenu se Glavnom političaru, koji se, mašući, opraštao od ljudi, govoreći tiho : “Mi smo posebno sretni. Zaradili smo pedeset srebrnih kalasa, a sve ove naivčine su sretne zbog toga! Mislim da ćemo iduće godine morati zamoliti Savjet guvernera da donese zakon kojim će svi obavezno učestvovati u igri!”

U tom trenutku debeljko, koji je na ulazu pregledavao karte, priđe Đonatanu s leđa i zgrabi ga za ovratnik. “Stani, momče. Mislio si da ćeš besplatno gledati priredbu, zar ne?”

“Zaista mi je žao”, reče Đonatan pokušavajući se izvući iz njegovih ruku. “Nisam znao da se plaća. Ova lijepa dama je sve tako privlačno najavila... a ja nisam imao novca uza se, pa...”

“Pusti ga, on je još dijete”, reče žena čovjeku na ulazu. Tada se obrati Đonatanu, široko se osmjehujući : “Znači, dopala ti se priredba, zar ne?”

“O, da gospođo!” reče Đonatan, potvrdno klimajući glavom.

“Pa, bi li volio lako zaraditi malo novca?” upita ga i dodade : “Ili ću te prijaviti karnevalskoj straži.”

“O... sjajno”, odvrati Đonatan nesigurno. “Šta treba da uradim?”

“Vrlo jednostavno”, reče žena ljupko. “Prođi večeras karnevalom, podijeli ove letke i svima reci kako je veselo u našem Paviljonu. Evo ti srebrnjak sada, a druge ćeš zaraditi od svakoga posjetioca koji dođe s ovom reklamom u ruci. A sada prioni na posao i nemoj me razočarati.”

Kada je Đonatan prebacio vreću s lecima preko ramena, ona mu reče: “Još nešto: kad se večeras priredba završi, prijaviću tvoju zaradu, te sutra ujutro moraš prvo otići u općinu i platiti porez, što iznosi polovicu tvoje zarade.”

“Porez”, ponovi Đonatan “ali, zašto?”

“Savjet guvernera potražuje dio tvoje zarade.”

Na to Đonatan dodade, s nadom : “Mislim da bih vrednije radio kada bih znao da im nećete reći za moju zaradu, možda čak i dva puta vrednije.”

“Savjet je dobro obaviješten i pomno nas prati”, odvrati žena. “Zato, ne gnjavi; svi moramo platiti svoje grijehе.”

“Grijehе?”, začudi se Đonatan.

“O, da. Porez je uveden da odvrati ljude od grijehа. Porezom na duhan kažnjava se pušenje, porezom na alkoholna pića oni što piju, a porezom na dohodak kažnjava se rad. Ideal onih gore je, čini se, da svi budemo zdravi i besposleni.”

15.Božić-bata

Gradom je postupno zavladao mir. Žena u trikou isplatila je Đonatanu preko pedeset srebrnih kalasa za reklamne letke što ih je razdijelio ljudima, koji su potom došli u Paviljon. Zamolila ga je da dođe i slijedeće večeri da radi u karnevalu. Đonatan je bio suviše iscrpljen, te nije imao snage da je odbije, pa prihvati prilično nevoljko.

Đonatanu su bili najpotrebniji udoban krevet i prenoćište. Ali, kako nije imao prijatelja, nije znao šta da učini. Dok je stajao tako, obasjan slabom uličnom svjetiljkom, jedan starac u noćnom ogrtaču izađe na trijem svoje kuće. Žmirkajući, starac pogleda preko krovova ušorenih kuća.

Iz znatiželje, nadajući se da će naći prenoćište, Đonatan priđe i upita starca : “Šta to posmatrate?”

“Krov kuće”, reče starac drhtureći malo u svom noćnom ogrtaču. “Vidiš li onoga debeljka u crveno-bijelo-plavoj odjeći? Kako koju kuću posjeti, njegova lopovska torba postaje sve teža.”

On pokaza u daljinu, na kraju tamne ulice.

Đonatan pogleda u tom smjeru. Nejasna sjenka neke osobe žurno se penjala stubama jedne kuće. “E, da”, uzviknu, “vidim ga. Zašto ne pozvonite na uzbunu i opomenete ljude iz ovoga kraja?”

“Oh, to nikada ne bih učinio. Božić-bata ima poganu narav i loše prođe onaj ko mu stane na put.”

“Vi ga poznajete?” začudi se Đonatan.

“Psst! Ne tako glasno”, reče starac podigavši kažiprst. “Božić-bata ide u dodatne posjete onima koji prave veliku buku. Mnogi se ljudi noćas pretvaraju da spavaju, čak i kad im on uđe u kuću.”

“Ne razumijem. Zašto svi zatvaraju oči kad ih neko pljačka”, šapnu Đonatan starcu na uho, jedva se savlađujući.

“Ljudi šute samo ove aprilske noći”, objasni starac. “Inače bi mogli pokvariti radost Badnje večeri, kada Božić-bata obilazi kuće i dijeli igračke i razne sitnice.”

“O”, reče Đonatan s izrazom olakšanja. “Znači, Božić-bata opet sve to vrati.”

“Ne baš, ali ljudi vole zamišljati da je tako. Ja pokušavam biti budan, da bih utvrdio šta odnosi, a šta vraća. Neka vrsta pasije, moglo bi se reći. Po onome što ja znam, Božić-bata većinu stvari zadržava za sebe, svoje patuljke i nekolicinu kuća koje pomaže, ali”, reče starac stisnuvši bijesno pesnice: “Božić-bata pažljivo daje svima po malo, da bi ih učinio sretnim. Zato, svakog aprila, kada on dođe, svi spavaju kako bi mogao uzeti šta želi.”

“Ne razumijem”, priznade Đonatan. “Zašto ljudi ne ostanu budni i ne čuvaju svoje stvari, zašto ne prijave lopova? Svojim bi novcem mogli kupiti te sitnice i darovati ih kome žele.”

Vidjevši da ga Đonatan ne razumije, starac se zakikota odmahujući glavom. “Božić-batu svako sanja još u djetinjstvu. Zapravo, ljudi uče svoju djecu da igračke i sitnice dolaze nekom čarolijom, s neba i to svakome besplatno.”

Pogledavši Đonatanovo umorno lice, starac mu reče da uđe kako bi se malo zgrijao. “Imao si, izgleda, težak dan i treba ti mjesto gdje ćeš prenoćiti?”

Đonatan je prihvatio starčevu ponudu, a ovaj ga upozna sa svojom ženom, koja hitro pripremi Đonatanu šoljicu tople čokolade i ponudi mu tanjur pun kolačića. Kada je i posljednja mrvica kolačića nestala, Đonatan se smjestio na otoman, gdje su mu oni stavili deke i jastuk. Starac pripali dugačku lulu i zavalj se u jastuke svoje stolice za ljuljanje.

“Kako je sve to počelo?” upita Đonatan.

“Nekada smo to zvali Božićem, najljepšim danom u godini. To je bio vjerski praznik, obilježavan darovima i veseljem. Svi su u tome toliko uživali, da je Savjet guvernera odlučio, zbog velike važnosti praznika, da se ne smije dopustiti razulareno i samovoljno ponašanje pojedinaca. Zato su oni preuzeli slavlje u svoje ruke, da bi sve organizirali kako valja.”

“Prije svega, neprimjereni religiozni simboli morali su se ukloniti. Tako je Savjet proglasio Dane Božića zvaničnim praznikom, a popularnog mitskoga darodavca preimenovao u Božić-batu, davši mu kostim poreznika.”

Starac načini stanku, da bi snažno povukao nekoliko dimova, a potom napunio lulu duhanom. “Božićni upitnici se dostavljaju u tri primjerka Uredu dobre volje. Ured odmjerava potrebnu darežljivost za svakoga poreznog davaoca, prema posebnom pravilniku koji su smislili savjetnici. Upravo si mogao vidjeti godišnju aprilsku akciju skupljanja darova.”

“Slijedi potom Ured za dobra i loša djela. Uz pomoć knjigovođe za moral, u izvještaje se mora podrobno upisati svačije dobro i loše vladanje tokom godine. Ured za dobra i loša djela upošljava vojsku činovnika i inspektora, koji ispituju valjanost onih što su predali svoje prijave radi primitka darova u decembru. I napokon, Komisija za pravi ukus određuje veličinu, boje i oblik izabраниh stvari, izdajući neobavezujuće ugovore već odabranim proizvođačima s ispravnim političkim uvjerenjima. Tako svi oni, bez razlike, dobivaju iste vladine praznične ukrase, da bi okitili svoje domove. Za Badnju večer poziva se policija da pjeva publici prigodne praznične pjesme.”

Umorni je dječak već bio utonuo u duboki san, a starac ga pokri dekom. Nakon toga, on i žena prošaptaše : “Sretan praznik!”

16. Kornjača i zec

Donatan je sanjao ženu u crveno-crnom trikou. Ona mu je neprestano davala srebrnjake, a potom ih grabljivo otimala. Stalno mu je iznova plaćala, da bi ga potom ponovno opljačkala. Donatan se iznenada trgnuo iz sna sjetivši se da mora prijaviti poreznicima zaradu.

Starac mu je za doručak ponudio debele komade prepržena kruha s pekmezom. Tada, jedna plavokosa djevojčica uđe u sobu. Stalno povlačeći pogrešno sparene dokoljenice, ova četverogodišnja djevojčica predstavljena je kao unuka Ana, koja je došla u goste na nekoliko dana. Dok je Donatan doručkovao, djevojčica je skakutala uokolo moleći baku da joj ponovno ispričava priču.

“Koju, srce moje?” upita je baka.

“Onu koju najviše volim, o kornjači i zecu. Slike su tako lijepe,” procvrkuta Ana.

“Pa, dobro”, reče baka, vadeći iz kuhinjskoga kredenca knjigu, koja je očito uvijek bila na dohvat ruke. Kada su obje sjele za stol, baka poče: “Bila jednom...”

“Ne, ne, nekada davno”, prekide je djevojčica.

Baka se nasmija: “Kao što rekoh, nekada davno živjeli su kornjača zvana Franki i zec zvani Lisander - skupljači i raznosiči pisama po svome malome selu. Jednoga dana Franki, koju je sluh služio bolje nego nožice, čula je kako neki ljudi hvale Lisandera, da je vrlo brz poštar, jer za nekoliko sati dostavi pošte toliko da bi drugima za to trebali dani. Bijesna zbog takva nipodaštavanja, spora Franki otpuzala je do zeca i započela razgovor:

“Zeko”, reče Franki, jednako lagano kao što je hodala, “kladim se da mogu uslužiti isto toliko ljudi koliko i ti za jednu sedmicu. Okladit ću se u svoj ugled.”

Zeku je začudio ovakav izazov: “Prihvaćam”, povika uzbuđeno. Rugajući se kornjači, komšije rekoše kako nema nikakve šanse. Dogovorili su se da se nađu za sedam dana na istome mjestu, da vide ishod opklade i uvjere se u njezin poraz.

Lisander odskakuta, radi priprema, dok je Franki još dugo mimo sjedila. Napokon, i ona je odgegala svojim putem.

Lisander je razaslao obavijesti po cijeloj zemlji, i nadalje dvostruko snižavajući cijene u odnosu na one koje je naplaćivala Franki. Poštu je od sada trebalo dostavljati dva puta dnevno, čak i za vikende i praznike. Po udaljenim brdima isporuka se može obavljati dva puta sedmično po višoj cijeni, ali su primaoci mogli računati da će pošta uredno stići do njih.

Prolazeći, Lisander bi pozvonio svojim kupcima i nudio im da na licu mjesta kupe i marke i koverta. Uz dodatnu naplatu dostavu je obavljao u svako doba dana i noći, dok je prijateljski i iskreni smiješak bio besplatan. Kako je bio brz, maštovit i uljudan, popis primalaca brzo se povećavao.

Za to vrijeme, od kornjače ni traga ni glasa. Pred kraj sedmice, Lisander je već bio siguran da je dobio okladu, te je svratio do suca iz komšiluka. Na svoje veliko iznenađenje, tamo je zatekao kornjaču kako ga čeka. "Zaista mi je žao, Lisandere", reče kornjača mirnim, otegnutim glasom. "Dok si ti trčao od kuće do kuće, ja sam isporučila samo ovo jedno jedino pismo. Budi ljubazan i potpiši ovdje". Franki predade Lisanderu dokument, dodavši: "Meni pripadaju svi primaoci."

"Šta je ovo?" upita Lisander.

"Lav, kralj svih životinja, odredio je mene, kornjaču, za Glavnoga poštara, da dostavljam sva pisma u zemlji."

"Ali, to je nemoguće!" reče Lisander ljutito. "Nije pošteno!"

"To je upravo i on rekao", odvrati kornjača, "Nije fer da neko od njegovih podanika bude bolje uslužen od ostalih. Zato mi je dao pravo na ekskluzivni monopol, da svima osiguram istu kvalitetu usluga."

Posve bijesan, Lisander pakosno reče: "Šta si mu ponudila za uzvrat?" Kornjače nemaju običaj često se smijati, ali se Franki ipak malko isceri.

"Uvjerila sam lava kako će imati privilegiju da sva svoja pisma šalje besplatno i, naravno, kada je sva prepiska u povjerljivim rukama, biće mu lakše kontrolisati svoje podanike."

"A, šta ćeš sa svojim uobičajenim gubicima?" upita je zec iživcirano.

"Kralj će odrediti cijene, a razliku ću pokriti od poreza. Za izvjesno vrijeme niko se neće ni sjetiti da si mi ti ikada bio suparnik."

"Pouka je ove priče", svrši baka čitanje, "da se uvijek možeš obratiti vlastima kada imaš neke posebne probleme."

"Uvijek se mogu obratiti vlastima kada imam neke posebne probleme," ponovi Ana. "Upamtit ću, da bih i sama tako radila, bako. Bako?"

"Da, draga?"

"Mogu li životinje pisati pisma i govoriti?"

"Ne budi luckasta, dijete. To je samo izmišljena priča."

Donatan je dovršio doručak i zahvalio starcu i njegovoj supruzi na gostoljubivosti.

"Ako ti ikada bude išta trebalo, slobodno nam se obrati", reče starac isprativši Donatana do vrata. Svi su izišli na trijem da ga još jednom pozdrave mahanjem ruke.

17. Daj mi svoju prošlost ili budućnost

Donatan krenu ulicom, čio i osvježen. Općina se nalazila na putu ka trgu. Donatan je kanio ići prečacem, iza redova kuća uzduž ulice. Idući tuda, nailazio je na gomile kutija i ostalog smeća, ali je to bio najkraći put do susjedne ulice. Donatan je žustro koračao niz mračnu ulicu, pokušavajući da ne misli na nelagodu koju je osjećao napustivši živu, svijetlu ulicu. Najedanput, osjeti nečiju ruku kako ga snažno steže oko vrata i hladnu cijev pištolja na rebrima.

“Daj mi svoju prošlost ili budućnost!” zareža pljačkaš poluglasno. “Šta?” reče Donatan, tresući se sav. “Šta hoćete?”

“Čuo si me: pare ili život!”, ponovi lopov gurnuvši ga snažno pištoljem u rebra. Donatanu nije trebalo reći dva puta, te zavuče ruku u džep da bi izvukao teško stečeni novac.

“Ovo je sve što imam, a polovica toga treba mi da namirim poreznike”, reče Donatan i zamoli: “Molim vas, ostavite mi polovicu.”

Lopov olabavi stisak. Donatan mu je jedva nazirao lice ispod oboda mekana šešira. Bila je to žena, koja se nasmijala i dubokim, promuklim glasom rekla: “Kada se već moraš oprostiti od novca, bolje ti je da daš sve meni, a ne porezniku.”

“Zašto?” upita Donatan stavljajući novčiće u njezinu mršavu šaku.

“Ako meni dadneš novac”, reče kradljivica, stavljajući novčiće u kožnu vrećicu privezanu oko struka, “ja ću otići i ostaviti te na miru. Poreznik će ti, pak, cijeloga života uzimati novac, plod tvoga minuloga rada. On će ga upotrijebiti da bi nadgledao sav tvoj budući život. U svakome slučaju, on će potrošiti više tvoga novca za godinu dana, nego što će svi slučajni pljačkaši uzeti od tebe tokom cijelog tvoga života!”

Donatan je gledao s nevjericom. “Ali, zar poreznici sa svim tim skupljenim novcem ne čine i mnoga dobra ljudima?” upita je.

“O, svakako” odvrati žena suhoparno, “Neki se ljudi obogate.”

“Ali, ako je plaćanje poreza tako korisno, zašto poreznici ne uvjere ljude u to, pa da sami odluče koliko će davati?”

Razmislivši, Donatan dodade: “Možda za uvjeravanje treba isuviše vremena i truda?”

“Tačno,” reče kradljivica cereći se. “To je također i moj problem. Mi uštedimo i vrijeme i trud zahvaljujući pištolju!” I ona okrenu Donatana jednom rukom i poče mu revnosno pretraživati džepove. Zadovoljna što mu je sve uzela, ona mu sveza ruke tankim konopcem, obori ga na zemlju i začepi mu usta rupčićem.

“Tako, danas barem nećeš ići kod poreznika. Ali, čekaj trenutak... dao si mi jednu ideju”

Ona sjede pokraj Donatana, koji se koprcalo, ali se nije mogao ni pomaknuti.

“Čuj”, rekla je, “politika je neka vrsta ritualnoga čistilišta. Većina ljudi smatra da nije dobro biti gramziv, lagati, krasti i ubijati. Jednostavno, to nije ljudski, osim ako ne nađu nekog političara koji će to činiti umješto njih. Jer, politika dopušta svakome, čak i onome s besprijekornim karakterom, da bude gramziv, da laže i krade, pa čak i ubija na pravnoj osnovi, a da ipak nema griže savjesti.”

I kao da smišlja urotu, na licu joj se čitala nagovijest lukava plana.

“Mislim da mi je potrebno malo pročišćenja, kako bih sa sebe sprala osjećaj krivnje... a i rizika”, rekla je i uozbiljila se na tren razmišljajući, a potom dodala: “Kanim posjetiti gospođu Tvid.” Skoči zatim na noge i odlazeći dobaci: “Hvala za novčiće. Nikad nemam povjerenja u papirni novac.”

Donatan je gledao kako se udaljava niz pustu uličicu. Boreći se s konopcima, prebiraio je po glavi sve šta je kradljivica rekla. Kako su stvari tada stajale, bio je bespomoćan, osim ako neko ne naiđe i ne pomogne mu.

“Daj mi svoju prošlost ili budućnost”, sjećao se Donatan ženinih riječi. Šta je pod tim mislila? “Sada znam!” povika najednom, koprcajući se još uvijek bezuspješno. “Moj novac, ono što posjedujem, to je sva moja prošlost, rezultat moga života u prošlosti. Kada mi se oduzme novac, tada iznova moram raditi da bih ga zaradio. Da me je ubila, to bi značilo da me je lišila života, a samim tim i budućnosti. Umješto toga, ona me je svezala i time mi onemogućila kretanje, uskratila mi je slobodu u sadašnjosti!”

Pomisao da se vrati na karneval i pokuša ponovno zaraditi novac ljutila ga je, tako da je od bijesa bespomoćno udarao petama. Jer, sada je sve dugovao porezniku.

“Znači: život, sloboda, ono što posjedujem, sve je to dio mene samoga, samo u različitim vremenima - u budućnosti, sadašnjosti i prošlosti. Ta kradljivica oduzela mi je onaj dio koji mi je bio najdraži, da bi se dokopala onoga što joj je najlakše upotrijebiti!”

Jedna uzica mu se usiječe u kožu na zglobu.

“Jao! To boli!” Donatan se prestade naprezati i umiri se, razmišljajući o svojoj nezgodi. Pomislio je: “Nisam shvaćao koliko je sloboda divna sve dok je nisam izgubio.”

18. Tržnica vlada

Donatan je skoro odustao od pokušaja da se oslobodi veza, kada je začuo nekakav duboki zvuk što je dopirao s kraja uličice. Ogromna krava smeđkaste boje išla je prema njemu, njuškajući tu i tamo po smeću koje je ležalo po putu. “Mu uu”, mukala je dok je zvono o vratu tiho kloparalo. Najednom se, sa suprotnoga kraja uličice, pojavila i druga krava, iza koje je išao starac gruba izgleda, sa štapom u ruci. “Dolazi ovamo, ti glupa životinjo!”, gundao je čobanin.

“Hej, upomoć! Upomoć!” povika Donatan. “Ko je tamo?” upita starac, buljeći u polumrak.

“Ja sam”, odvrati Donatan. “Opljačkali su me. Pomozite mi da se odvežem!” Starac bojažljivo priđe i, kada je vidio dječaka, zavuče ruku u džep i izvadi nož. Oslobođen, Donatan objasni starcu šta se dogodilo.

“Tja”, reče oronuli starac klimajući glavom. “Danas se moraš svakoga čuvati. Nikada ne bih dolazio u grad da mi nije trebala izvjesna vladina pomoć.”

“Mislite da će mi vlada htjeti pomoći i da će mi naknaditi opljačkani novac?”, upita Đonatan.

“Samo ako si bolje sreće nego ja na Tržnici vlada” odgovori stari čobanin. Lice mu je bilo jako izborano. Na sebi je imao odjeću od grube tkanine, dok je na nogama nosio čizme od sirove kože. Starčeva smirenost i iskrenost pomogle su Đonatanu da povрати samopouzdanje. Možda bi mu ovaj stari čobanin mogao pomoći da otputuje s ostrva.

“Šta je to Tržnica vladâ”? Je li to stočna tržnica?”, upita Đonatan. Starac nabra čelo, posmatrajući svoje mirne krave.

“Zbog toga sam i ja došao”, reče. “To je neka vrsta zabavnoga programa, a zgrada je veličajniija i od same banke, veća od bilo čega što sam do sada vidio. Unutra su ljudi koji rasprodaju o državnim sitnicama svih vrsta, pa i o tome kako se vode moji poslovi.”

“O”, reče Đonatan i upita: “Kakve sve vlade pokušavaju prodati narodu?”

Čobanin se počea po suncem opaljenu vratu i reče: “Tu je bio neki čovjek koji je sebe nazivao 'socijalistom'. On mi je objasnio kako bi njegov tip vlade uzeo jednu moju kravu, kao naknadu za davanje druge krave jednom od mojih komšija. Nisam mnogo obraćao pažnju na njega, jer mi nije trebala tuđa pomoć da bih nekome darovao kravu... ako već moram. Tu je bio i 'komunist', koji je držao kiosk pokraj prvoga torbara. Imao je širok osmijeh i neprestano mi je tresao ruku pozdravljajući se, onako prijateljski, i govorio mi kako me jako voli i brine za mene. Taj mi se dopadao sve dok mi nije rekao da bi mi njegova vlada uzela obje krave. Tvrdio je da bi to bilo u redu, jer bismo svi bili vlasnici svih krava i on bi mi davao malo mlijeka, ako bi smatrao da mi treba. Naravno, bio sam prisiljen pjevati partijsku pjesmu.”

“To je tek pjesma!”, uzviknu Đonatan.

“Nakon toga nisam mu više bio potreban”, nastavi starac. “Pretpostavljam da je za sebe pokupio najveći dio vrhnja. Zatim sam, lutajući velikim holom, upoznao i 'fašista“. Starac je malo zastao, otjerao jednu kravu s gomile smeća i nastavio: “On je isto tako bio pun lijepih riječi, ali je zapravo imao iste ideje kao i ostali momci. Rekao je da će mi oduzeti obje krave, a dio mlijeka će mi prodavati. A ja mu velim: “Šta? Da ti platim za mlijeko svoje vlastite krave? On mi je zaprijetio kako će me strijeljati na licu mjesta ako ne pozdravim njihovu zastavu.”

“Kladim se da ste u velikoj žurbi otišli s te tržnice”, povika Đonatan.

“Prije nego sam koraknuo”, reče starac, “'birokrat' mi se prišunjao i rekao kako bi mi njegova vlada uzela obje krave, jednu ubila da smanji proizvodnju mlijeka, dok bi drugu muzla, a dio mlijeka prolijevala u kanalizaciju. Pa koja bi budala uradila takvo nešto?”

“Zaista mi sve to izgleda čudno”, reče Đonatan klimajući glavom i upita: “Pa, jeste li odabrali neku od tih vlada?”

“Ni za živu glavu, sine”, otrese se čobanin. “Kome su one potrebne? Umjesto da prepustim takvoj nekoj vladi organizaciju poslova, odlučio sam otjerati krave na stočnu tržnicu, gdje ću jednu prodati i za te pare kupiti bika.”

19. Najstariji zanat na svijetu

To što je čuo od staroga pastira, zbunilo je Đonatana više nego bilo šta drugo. Kakav je to čudno ostrvo? Zanimala ga je Tržnica vladâ, te stoga odluči da ode tamo ne bi li našao nekoga ko će mu pomoći da se vrati kući. A možda će, napokon, pronaći nekoga ko će mu pomoći i da povрати svoj novac. S tom namjerom pošao je prema gradskom trgu gdje se, kako mu je stari pastir rekao, nalazi tržnica.

“Nećeš je moći promašiti”, rekao mu je starac dok je odlazio goneći svoje krave. “Najveća je na trgu.”

Istini za volju, ulica je izlazila pravo na trg, na čijoj se suprotnoj strani nalazila veličanstvena palača, najveća koju je Đonatan ikada vidio. Iznad ogromnih vrata, uklesano u kamenu, pisalo je: "Tržnica vlada".

Đonatan je ustrčao širokim stubištem palače i, kada se našao unutra, zastao čekajući da mu se oči sviknu na mutnu svjetlost. Ispred njega nalazila se velika dvorana, čiji je strop bio toliko visok da svjetiljke nisu mogle osvijetliti cijelu unutrašnjost. I baš kao što je stari pastir rekao, tu su se nalazili štandovi okićeni zastavama i znamenjima. Ljudi su se na štandovima obraćali prolaznicima i davali im pamflete. Na kraju dvorane bila su ogromna bronzana vrata, s velikim mramornim kipovima među izrezbarenim stubovima. Đonatan je prošao kroz dvoranu, nastojeći izbjeći trgovce vladâ. Nije prošao ni par koraka, kada mu priđe jedna starica s velikim naušnicama i zlatnim narukvicama.

“Da li bi htio saznati svoju budućnost, mladi gospodine?” reče mameći ga. Đonatan podozrivo pogleda tu pogrbljenu priliku, ogrnutu šarenim maramama. “Imam dar proricanja. Možda bi želio zaviriti u sutrašnjicu, kako bi ublažio strah od budućnosti?”

“Možete li zaista proricati budućnost?” upita Đonatan, podozrivo posmatrajući Ciganku.

“Pa, naravno”, odvrati ona, dok su joj oči sjajile prepredeno i samouvjerenost.

“Moj je zanat najstariji na svijetu.”

“Zbilja, zanimljivo” uzviknu Đonatan. “Šta upotrebljavate: kristalnu kuglu, lišće čaja ili...?”

“Ne, u ime Belzebuba!” huknu Ciganka. “Danas imamo mnogo savremenija sredstva. Ja primjenjujem razne grafikone i proračune, i moji me klijenti nazivaju ekonomistom.”

“Zaista impresivno. Ekonomist”, Đonatan je lagano prevaljivao dugu riječ preko jezika. “Ali, meni je žao, jer nemam čime platiti.”

Ciganka se ljutnu i odmah stade tražiti novu “žrtvu”.

“Gospođo, molim Vas, da li biste mi htjeli reći jednu stvar,” zamoli je Đonatan, “mada vam ne mogu ničim platiti?”

“Dobro?” reče Ciganka gledajući ga ispitivački.

“Kada vam ljudi obično dolaze po savjet?”

Žena je pogledala oko sebe, da vidi ima li nekoga ko bi ih mogao čuti. Zatim je, kao da povjerava kakvu tajnu, prošaptala: “Dolaze uvijek kada žele biti sigurni u

budućnost. Bez obzira na to o kakvom je proricanju riječ, osobito ako je loše, ljudi se bolje osjećaju kada to čuju od nekoga drugoga.”

“I ko vam obično dolazi?” upita Đonatan.

“Savjet guvernera, oni su najbolji moji klijenti”, odgovori. “Savjetnici mi dobro plaćaju tuđim novcem, naravno. U svojim govorima oni poslije upotrebljavaju ta moja proricanja, da bi opravdali zahtjeve za novim nametima u budućnosti. U svakome slučaju, to ide u prilog i meni i njima.”

“Auuu!” reče Đonatan, zaprepašteno odmahnuvši rukom. “To je sigurno velika odgovornost. Je li se pokazalo koliko su vaša proricanja tačna?”

“To me niko do sada nije pitao”, zakikota se Ciganka, gledajući ga pravo u oči, “Iskreno rečeno, tačnije proricanje dobićeš bacanjem novčića u zrak. To je nešto što svako može s lakoćom učiniti. Međutim, to nikome ne koristi i nikada ne može zaplašene ljude učiniti sretnim. Niti bih se ja obogatila, niti bi savjetnici ikada postali moćni. I kao što vidiš, vrlo je važno da se ja pojavim s nekom zapanjujućom prognozom, jer bi u protivnom oni jednostavno našli nekog drugog.”

20. Bez ikakve proizvodnje

“Ovo je sigurno sjedište svih moćnika”, reče Đonatan zagledajući, sa strahopoštovanjem, kip i bronzana vrata. “Kakvo sjajno zdanje s mramornim kipovima i stubovima. Sigurno je trebalo cijelo bogatstvo da se ovakvo nešto izgradi.”

Jedna bronzana kapija, kroz koju je Đonatan ugledao veliki amfiteatar prepun ljudi, bila je širom otvorena. Nesmetano se probijajući kroz gužvu, Đonatan je ugledao jednu platformu u centru. Skupina bučnih ljudi i žena u neredu je stajala oko platforme i mahala rukama prema jednom gospodinu dostojanstvenoga izgleda koji je, obučen u lijepo skrojeno odijelo, povlačio povremeno poneki dim iz svoje debele cigare, mašući njome prema ljudima koji su se komešali ispred njega.

Đonatan se neopaženo došunjao bliže. Jedan iz gužve, mašući perom u jednoj i listom papira u drugoj ruci, nadvikivao je ostale: “Časni gospodine i visokopoštovani savjetniče... je li istina da je prvi savjetnik upravo ovjerio zakon prema kojem će obučari biti plaćeni da ne izrađuju cipele?”

“Da, svakako, tačno je”, odvrati savjetnik uz graciozni naklon.

“Nije li to neka nova smjernica, neki presedan?” upita čovjek žustro, zapisujući odgovor na komadiću papira.

Savjetnik dostojanstveno klimnu glavom: “Uhhh, da, to je nova smjernica...”

Žena s desne strane čovjeka koji je prvi postavio pitanje, prekinula je savjetnika prije nego što je ovaj uspio završiti rečenicu: “Pa, to je prvi puta u historiji Korode da obučari budu plaćeni zato što ne proizvode?”

“Da”, odvrati savjetnik, “ja sam uvjeren da je to ispravno.”

Neko iz pozadine povika: “Hoćete reći da će ovaj program pomoći podizanju cijena cipela, čizama, sandala i druge obuće?”

“O, da, ovaj... hoćete li ponoviti pitanje?”

Sada se začu povik drugoga: “Hoće li porasti cijene obući?”

“Da, to će obućarima povećati prihode”, odvrati savjetnik, mehanički klimnuvši glavom. “Nadamo se da ćemo učiniti sve što je u našoj moći kako bismo pomogli obućarima.”

Neki omanji čovjek, koji se nije ni vidio iz gužve, povika ispred same platforme: “Recite nam šta će Vaše ministarstvo raditi iduće godine?”

“Uh, hmmm, šta rekoste?”

“Vaš program, kakvi su vam planovi za iduću godinu?” upita glas nestrpljivo.

“Naravno”, reče savjetnik i napravi stanku da bi duboko povukao dim cigare. “Uhhuh. Hmm. Vjerujem da je u redu što na ovoj konferenciji za štampu mogu objaviti kako za iduću godinu planiramo svima na ovom velikom ostrvu Korodi platiti da ništa ne proizvode.”

Začuo se zajednički uzdah svih okupljenih. “Svima?”

“Šalite se?” “Za to je potrebno bogatstvo.” “Hoće li to uspjeti?”

“Uspjeti?”, reče savjetnik trgnuvši se.

“Hoće li to spriječiti ljude da proizvode?”

“O, svakako. U našoj agenciji već godinama imamo prototip”, odgovori ponosno. “Mi nikada ništa nismo proizveli.”

U tom trenutku neko priđe savjetniku i objavi kraj konferencije. Skupina reportera stopila se s gužvom u amfiteatru.

Svjetla su se počela gasiti.

21. Aplauzomjer

Snop reflektora osvijetlio je platformu i publika je oživjela. Neko je počeo pljeskati u ritmu i ubrzo su mu se i ostali pridružili. Dvorana se prolamala od vike uzbuđene mase. Napokon je na platformu skočio čovjek s kosom srebrnkaste boje. Nosio je svjetlucavi sako i imao najgluplji osmijeh koji je Donatan ikada vidio. On se uzbuđeno klatio naprijed natrag pozdravljajući oduševljenu gomilu.

“Dobro došli, dobro došli, dobro došli! Ja sam Fil, zabavljač, i neobično mi je drago što imam ovako divnu publiku na današnjoj priredbi. A kakvu smo vam tek predstavu pripremili. Poslije ćemo porazgovarati sa... već znate s kim... s Kandidatom!”

Oskudno odjevene djevojke, stojeći s obje strane pozornice, počele su razdragano mahati rukama, što je izazvalo gromki aplauz mase.

“Hvala, hvala... puno vam hvala. Prije svega, imam za vas jedno veliko, veliko iznenađenje. S nama je niko drugi do predsjedavajuća korodske Izborne komisije, da nam objasni novu revolucionarnu izbornu proceduru, o kojoj smo toliko slušali.” Toga trenutka domaćin se okrenu prema pozadini pozornice i, teatralno pokazujući rukom, uzviknu: “Sada vas molim, pokažite dobrodošlicu doktorici Juliji Pavlov!”

Publika i prisutni na pozornici opet su burno aplaudirali, uzvikujući i zviždeći oduševljeno. Zabavljač Fil se rukovao s doktoricom Pavlov i rukom dao gomili znak da se utiša. "Divno, divno dr Pavlova, Vi ste svakako uspjeli steći dosta pristaša tokom minulih godina."

"Hvala Vam, File", odvrati ona puna samopouzdanja. "Ja bih rekla da je to bilo otprilike 5,3 oduševljenja."

"Čekajte, čekajte sada ste me zbunili", reče voditelj, a pozorišno osoblje dade publici znak. Dvoranom se prolomi smijeh. "Šta podrazumijevate pod 5,3 oduševljenja?", upita je Fil.

"Pa", reče dr Pavlov, "znate, ovdje imam jedan zvanični aplauzomjer, koji mi je uvijek pri ruci. On mi tačno pokazuje količinu oduševljenja publike."

"Pa, to je nevjerovatno. Zar nije, ljudi?" Publika je ponovno zapljeskala. Čim se galama stišala, dr Pavlov nastavi: "To je bilo otprilike 2,6."

"Nevjerovatno" reče domaćin. "Šta mislite s aplauzomjerom? Hoćete li ga upotrijebiti na slijedećim izborima?"

"U pravu ste, Fil. Mi u Izornoj komisiji smatramo da se sve ne završava samo prebrojavnjem glasova. Brojčani pokazatelji nisu dovoljni da odluče ko će postavljati kriterije za moral, vlast, blagostanje i prava. Smatramo da glasovima treba dodati i oduševljenje."

"To je nevjerovatno!" uzviknu zabavljač Fil, na što je publika ponovno aplaudirala.

"To je otprilike 4,3", reče dr Pavlov.

"Kako to mislite izvesti, doktorice?"

Njezine guste vjeđe izvile su se iznad naočala i prvi smiješak preletio je preko njezina ozbiljna lica. "Ovo je prva godina upotrebe aplauzomjera u izborima na ostrvu. Umjesto da svoju odluku upišu u listiće, glasači će pljeskati na znak signalnoga svjetla, koje će se pojaviti uz ime kandidata za kojega žele glasati."

"Kakvo je mišljenje kandidata o novoj glasačkoj proceduri", upita je Fil.

"Ah, oni su ushićeni, Fil. Već su, izgleda, pripremili svoje pristaše za ovu novost. Održali su bezbroj sastanaka i obećali svojim pristašama da će sav tuđi novac biti potrošen na njih, a to ljude uvijek oduševljava."

"Pa, hvala Vam puno što ste danas bili s nama i predstavili nam sliku ljepše sutrašnjice. I dođite nam opet, hoćete li? Dame i gospodo, jedan veliki aplauz za doktoricu Juliju Pavlov!"

Kada se aplauz napokon stišao, domaćin je širokim pokretom ruke ponovo pokazao prema pozadini pozornice. "Sada dolazi trenutak koji ste svi željno iščekivali. Pravo s izborne kampanje stiže naš Kandidat Đo! Čujmo ga!"

Skačući preko pozornice, široko raširenih ruku, blistajući, Đo se razdragano obrati prisutnima: "Hvala, File. Zbilja mi čini veliko zadovoljstvo što sam sada s vama, drage pristaše."

"E, pa Đo, sada nam moraš ispričovijediti šta je u pozadini. Iznenadio si cijelo ostrvo svojim izjavama, najsenzacionalnijim u toku cijele minule decenije. Ispričovijedaj nam tu priču."

"Nikada bolji trenutak od ovoga, zar ne? Pa dobro. Vidiš, mene je jako zabrinula neobično visoka cijena političkih kampanja proteklih godina. Stoga sam

naumio na tom planu nešto učiniti. Ja sam čvrsto uvjeren da glasači na ovom velikom ostrvu zaslužuju za svoj udio bolju nagradu nego do sada. To me je natjeralo da osnujem Opštu stranku.”

“Opšta stranka! Kakva briljantna ideja. Ti si čak promijenio i svoje rođeno ime, zar ne?” povika Fil.

“Tačno, File. Moje pravo ime je Eliu Rot, ali s njime nisam mogao daleko dotjerati kao narodni poslanik. Ako želiš da ti ljudi vjeruju, moraš im se i dopasti.”

“Na koji način želiš to provesti, Đo?”

“Opšta stranka će ubrzo, u gradskim diskontnim prodavnicama, raspolagati svojim osnovnim crnim i bijelim lecima i posterima. Nastojimo troškove izborne kampanje prepoloviti pomoću naših ideja.”

Zabavljač Fil ga prekide: “Imate li svoj stav o debati?”

“Naravno, kao i sve druge stranke”, odgovori Đo i, posegnuvši u džep, izvuče svežanj papira. “Ovo je naš bijeli papir o kriminalu... a ovo naš bijeli papir o siromaštvu.”

“Ali, Đo, na ovim bijelim papirima nema ničega”, začudi se Fil, jer su bijeli papiri jednostavno bili prazni.

“To cijelu stvar čini privlačnom. Fil, zar ne shvaćaš? Zašto tratiti vrijeme kako bi se svima obećalo sve. Zašto da ljudi sami ne napišu šta žele? Sve ostaje isto kao i prije, samo što štedimo štamparske troškove.”

“Zaista genijalno. Dok drugi kandidati samo govore o smanjenju izdataka za kampanju, ti zbilja činiš nešto konkretno. Ali vrijeme nam ubrzo ističe. Da li nam možeš sažeto reći šta zastupa vaša stranka?”

“Naravno, File. To već odjekuje po cijelom ostrvu. Slogan Opšte stranke je: 'Mi vjerujemo u ono u što vi vjerujete!'“

“Hvala Vam puno, Đo. A sada, dame i gospodo, jedan veliki aplauz za genija izbornih kampanja, Kandidata Đoa!”

22. Prema potrebi

Fanfare i doboši. Zabavljač Fil podiže ruku prema publici: “Vi roditelji, već dugo čekate ovo naše finale. Dvanaestogodišnje putovanje vašeg djeteta privedeno je kraju. Vrijeme je za Maturantske igre!”

Veliku dvoranu ispunila je glazba s orgulja, dok su se s obje strane, u jednom trenutku, otvorila sva vrata, kroz koja su ušli đaci s uglastim đačkim kapama i u dugačkim crnim togama. U dvorani se prolomio aplauz kroz koji su se povremeno probijali urlik i vriska promuklih glasova.

Donatan šapnu ženi koja je stajala pokraj njega: “Šta su to Maturantske igre?”

“To je takmičenje mladih naše škole” odgovori žena, zastavši kako bi čula najavu, a onda nastavi naprežući se da nadjača galamu: “Ovo je završetak jednog formalnog obrazovanja. Do sada je svrha formalnog obrazovanja bila da pokaže važnost vrijedna rada i zalaganja. Večeras ukazujemo čast najboljim đacima za

uspjeh u takmičenju i za izuzetna dostignuća. Ali, najveća je nagrada, još nedodijeljena - Oproštajni trofej, koji dobiva pobjednik Maturantskih igara.”

Bacivši pogled na govornicu, Donatanu se učinilo da je vidio nekoga poznatoga. “Ko je to što pozdravlja đake kada izlaze pred govornicu?” upita.

“Pa, to je gospođa Bes Tvid”, čuo je odgovor. “Zar je ne prepoznaješ iz novina? Ona je naša uvažena gošća. Kao članica Savjeta guvernera i nadzornica industrijske politike, ona je, kao i obično, počasni gost Maturantskih igara.”

“Kako se sve to razvija?” upita Donatan.

“Evo, kako”, reče žena Donatanu tik uz uho. “Gospođa Tvid održi jedan od svojih uobičajenih govora, a đaci zapisuju sve što je u suprotnosti s onim što su radili ili učili u školi. Onaj ko nađe najviše kontradikcija, proglašava se pobjednikom čuvenog Oproštajnoga trofeja. Psst, gospođa Tvid je počela. Slušaj.”

“... tako smo saznali za vrline slobode”, grmjela je dubokim glasom gospođa Tvid. “Mi znamo da sloboda odlučivanja i lična odgovornost vode ka zrelosti i razvitku. Svijet cijelom svojom historijom teži ka slobodi. Kakva je to blagodät što sada živimo na slobodnom ostrvu...”

Žena pokaza na đake iza gospođe Tvid. “Pogledaj ih kako žustro pišu. Sakupiće mnogo poena.”

“Zar gospođa Tvid govori suprotno onome što su đaci učili u školi?” upita Donatan.

Žena se smješkala. “Sloboda odlučivanja. Gluposti. Školovanje je obavezno. Djeca su obavezna pohađati školu i svi to moraju plaćati. Sada šuti!”

“... i sretni smo što su nam škole dobre, kako se samo poželjeti može”, govorila je gospođa Tvid tako da je sve odzvanjalo. “Naši su nastavnici uzor primjernoga vladanja našim đacima, oni osvjetljavaju put ka demokratiji svjetlom istine i znanja...”

“Moja kći je treća s desna u drugom redu”, reče žena uzbuđeno zgrabivši Donatana za rukav. “Ona piše, skupila je sve poene, sigurna sam.”

“Ne razumijem”, upita je Donatan, “kakve poene?”

“Najbolje škole? Poređenje je nemoguće bez izbora. Gospođa Tvid šalje svoje dijete na privatnu nastavu izvan grada. Nastavnici uzor? Ha! Đaci su primorani mirno sjediti i dvanaest godina izvršavati naredbe, da bi za uzvrat dobili diplome i zvjezdice. Ako bi učitelj umjesto novčanoga čeka dobio zvjezdicu, on bi to nazvao robovanjem! Osvjetljavaju put ka demokratiji? Nema šanse! Primjer iz razreda je autokratija.”

Gospođa Tvid se duboko naklonila: “... sada ste stigli do prekretnice svoga života. Svako od nas shvatio je da smo samo jedan glasić u ogromnome moru čovječanstva. Znamo da su takmičenje i nemilosrdna i bespoštedna borba da se domognete vrha - sada neumjesni. Za nas je najplemenitija vrлина požrtvovanost. Žrtva za potrebe drugih, za većinu koja je manje sretna...”

Žena skoro vrisnu od oduševljenja: “Pogledajte đake kako bilježe! Kakav zlatni rudnik kontradikcija! U školi su ih stalno tjerovali da nadmaše same sebe. A gospođa Tvid je najglasnija, s najvećim zahtjevima i s najmanje skrupula. Ona se uspjela probiti do vodećeg položaja svim mogućim sredstvima. Ovi đaci znaju da nisu dospjeli dovde žrtvujući svoje ocjene za nesposobne đake.”

Donatan to jednostavno nije razumio. “Hoćete reći da je đacima u školi kazano da moraju nadmašiti same sebe? A opet, nakon mature, gospođa Tvid kaže im da se moraju žrtvovati za ostale.”

“Sada si shvatio”, odvrati žena. “G-đa Tvid propovijeda maturantima promjene u svijetu. Svako prema svojim sposobnostima i svako prema svojim potrebama. To je budućnost.”

“Mogu li oni ikako biti dosljedni, i predavati isto i prije i poslije mature?” upita je Donatan.

“Vlasti rade na tome. Škole se drže staromodne tradicije po kojoj se viši razredi nagrađuju za najbolji uspjeh. Slijedeće godine planiraju uvesti jedan posve novi gradacijski sistem. Oni planiraju podsticanje i nagrađivanje đaka, da bi ih pripremili za novu stvarnost. Gradacijom će biti određena nagrada svakome prema potrebi, a ne prema rezultatima rada. Najgori đaci će dobiti petice, a najbolji jedinice. Uostalom, lošim su đacima potrebnije dobre ocjene!”

Vrteći glavom, Donatan je ponovio njezine riječi kako bi se uvjerio da ih je dobro čuo: “Najgori đaci će dobiti petice, a najbolji jedinice?”

“Tako je”, reče žena klimnuvši glavom. “Vrlo plemenit, human potez gospođe Tvid. Najbolji đaci će se učiti vrlini žrtvovanja. Školskim je vlastima naređeno da požure s usvajanjem takvoga plana za unapređenje nastavničkog kadra.”

“Kako se to nastavnicima dopalo?” upita je Donatan.

“Nekima se dopalo, a nekima nije. Kći mi kaže da bolji nastavnici prijete odlaskom ako se plan usvoji. Ta mogućnost, za sada, još uvijek postoji.”

23. Plata za grijeh

Donatan je ostavio veselu gomilu u amfiteatru i pošao jednim dugačkim hodnikom. Ugledao je skupinu ljudi koja je sjedila na drugom kraju hodnika, na nekakvoj klupi, s okovima na nogama povezanim lancima. Jesu li to kriminalci što očekuju suđenje? “Možda bi mi ovdašnje vlasti mogle pomoći da povratim novac koji mi je ukraden”, pomislio je.

S lijeve strane klupe bila su vrata na kojima je pisalo: 'Ministarstvo prisilnog rada', a na drugom su kraju stajali stražari i tiho razgovarali, ne obraćajući pažnju na svoje zatočenike. Malo je bilo mogućnosti da bilo ko od njih pobjegne.

Donatan je prišao najbližem zatvoreniku, dječaku od oko dvanaest godina, koji nije ličio na zločinca. “Zašto si u lancima?”, upita ga Donatan. Dječak prvo pogleda Donatana pa kriomice stražare prije nego što odgovori: “Zato što sam radio.”

“Kakav te je to rad bacio u ovakvu nevolju?”, upita Donatan, širom otvorivši oči od čuda.

“Popunjavao sam police robom u Džekovoj prodavnici.”, odvrati dječak oklijevajući i pogleda sijedoga čovjeka koji je sjedio pokraj njega.

“Ja sam ga zaposlio”, reče Džek, snažan sredovječni čovjek dubokog glasa. Na njemu je još uvijek bila uprljana radna odjeća, a bio je okovan kao i dječak.

“Dječak je rekao da bi želio odrasti i biti kao njegov tata, inače šef tvorničkoga stovarišta. Ništa prirodnije od toga, moglo bi se reći. Ali, tvornica je bila zatvorena i tata nije mogao naći drugi posao, pa sam pomislio da bi dječakovo zaposlenje dobrodošlo porodici. A kako su me veleprodaje ojadile, nužna mi je bila jeftina radna snaga. Međutim, sada je sve gotovo”, završi Džek. Na licu mu se vidjelo da se pomirio sa sudbinom.

Tada dječak započne: “U školi ne plaćaju dok učimo čitati i raditi matematiku, ali Džek mi je plaćao. Raznosio sam narudžbe, sređivao prodavnicu i trudio se da pročitam što više o tome poslu. Susretao sam ljude raznih godišta, a ne samo školsku djecu. Džek mi je pomogao da umjesto tate platim stanarinu. Čak sam uspio uštediti i za bicikl. Sada sam propao”, i glas mu je zamirao pri pogledu na stražu, “pa, moram na 'obradu'.”

“Obrada' i nije tako strašna kada pomisliš na drugu mogućnost”, dodade jedan debeljko s košarom uvelih žutih ruža. I on je bio u lancima i sjedio je pokraj dječaka. “Težak je život. Nikada nisam volio raditi za drugoga i mislio sam da sam napokon uspio sa svojim cvijećem. Dobro mi je išlo. Prodavao sam ga na glavnim ulicama i na trgu. Međutim, vlasnicima cvjećarni nije se dopala moja konkurencija, pa su od Savjeta guvernera tražili zabranu rada uličnih prodavača. Zatim su mi rekli da sam izvan zakona, ružna pojava i prijetnja društvu. Zamislite, moje cvijeće i ja predstavljali smo prijetnju društvu!”

“Zašto niste prekinuli prodaju cvijeća?”, upita Đonatan,

“I da igram kako savjetnik svira? Ja sam cijeloga života želio biti svoj gospodar. Uostalom, zatvor i nije tako loš. Ne mora se raditi, a imam sobu od tri kvadratna metra, za koju plaćaju vlasnici radionica. Baš čudno. Upravitelj zatvora misli da mi čini uslugu... što će me rehabilitovati. Ja pak mislim da bih ja njih mogao rehabilitovati.”

Đonatan se potom okrenuo skupini žena u radnoj odjeći koje su sjedile do dječaka: “Zbog čega ste vi ovdje?”

“Mi imamo mali ribarski brod. Neki službenik me je zaustavio dok smo istovarale teške sanduke u pristaništu”, reče jedna snažna žena gruba izgleda i pronicljivih plavih očiju. “On mi je rekao da je to povreda zakona o sigurnosti. Mislim da zakoni moraju nas štiti od zloupotrebe na poslu. Organi vlasti su nas već dva puta zatvarali, ali smo potajno opet otišle na pristanište pripremati alat za novu ribolovnu sezonu. Sada, kada su nas posljednji puta zatvorili, rekli su da će nas dobro zaštititi.” Uzdahnuvši duboko, ona se upita: “Šta li će uraditi s mojim sinom? Njemu su tek tri godine. Svuda sam ga sa sobom vodila, i na posao. Smiješno... teži je od onih sanduka koje smo dizale.”

“Vama je to smiješno?” reče čovjek čija je fino potkresana sijeda brada skrivala njegovo još uvijek mladenačko lice. Gurnuvši laktom čovjeka, koji je sjedio do njega na klupi, on reče: “Georg je radio kod mene nekoliko sati dnevno dvije zime uzastopno, kao neka vrsta početnika. Održavao mi je frizerski salon, čistio i pomagao oko gostiju. Sada mi vlasti kažu da ga nisam dovoljno plaćao za ono što je radio.” Podigavši bijesno ruke, on reče: “Da sam mu plaćao kako su rekli, ne bih ga mogao ni primiti na posao!”

Na to Georg, kisela lica, dodade: “Uz ove uslove i s otvorenim sudskim dosjeom, nikada neću dobiti dozvolu za otvaranje vlastite brijačnice.”

“Vi mislite da vi imate problema?” umiješala se žena nadmena izgleda, očito potresena činjenicom što dijeli sudbinu s ostalima. Ta gospođa, madam Ines, spremna da zaplače, reče prinoseći očima fini bijeli rupčić: “Kada se ovo objavi u štampi, karijera moga muža biće uništena. Nisam ni sanjala da je to što radim loše. Šta bi vi učinili?” Zagrlivši mladi bračni par u lancima pokraj sebe, madame Ines nastavi: “Nekada sam imala veliku kuću. Moje troje djece pohađalo je najbolje škole, a ja sam se željela vratiti svojoj profesiji. Zato sam se raspitivala za pomoć u kući. Vilijam i Eleonora došli su s odličnim radnim preporukama, pa sam ih odmah zaposlila. Vilijam je odličan vrtlar i umije voziti kola. Znao je sve popraviti u kući, a usto je išao i u nabavke.

A Eleonora mi je bila od neprocjenjive pomoći, jer je spretna s djecom i uvijek je tu kada god bi mi nešto zatrebalo. Zna podšišati djecu, kuhati, čistiti i obavljati stotinu poslova bolje nego što bih ja ikada mogla. Kada dođem kući, mogla sam se odmoriti, popričati s mužem i poigrati se s djecom.”

“To je pomoć koju bi svako poželio”, reče Đonatan. “Ali, šta je pošlo naopako?”

“U početku je sve išlo dobro. Tada je moj muž dobio novo mjesto u Uredu dobre volje, te su njegovi protivnici zavirili u naše finansijsko stanje i utvrdili da nismo uplaćivali socijalno osiguranje za Eleonoru i Vilijama.”

“A zašto niste?”, upita je Đonatan.

“Tada nismo mogli. Troškovi za privatno školovanje, porezi i mali prihodi u početku, jednostavno ne bi dopustili da ih zaposlim.”

U tom trenutku Vilijam dodade: “Za nas bi to bila velika nevolja.” Žena ga gurnu laktom i reče: “Čuvaj se, Vile. Sjeti se šta smo sve stavili na kocku.”

“Pa”, počeo on oklijevajući, “gospođo Ines, Vi ste nam spasili živote. Pobjegli smo s našeg ostrva zbog gladi i surovog građanskoga rata koji se tamo vodi. Nismo imali izbora... mogli smo pobjeći, gladovati ili biti ubijeni. Zato smo i došli na Korodu. Da nam madam Ines nije pomogla, vratili bi nas i tamo bismo izginuli.”

“Da”, reče Eleonora toplo: “Mi Vam dugujemo naše živote i žao nam je što ste zbog nas upali u svu ovu gužvu. Socijalno osiguranje ni jednome od nas nije pružalo neku sigurnost.”

Gospođi Ines ote se još jedan duboki uzdah prije nego reče: “Mom mužu će propasti unapređenje u Uredu dobre volje, a možda i sadašnji posao. On je bio na čelu prve komisije na Korodi za čuvanje nacionalnog ugleda. Njegovi protivnici optužice ga za licemjerje.”

“Za licemjerje?”, upita je Đonatan.

“Da. Prva komisija Korode nije naklonjena novodošljacima.”

“Novodošljaci?”, ponovi Đonatan. “A ko su onda došljaci?”

“To smo svi mi ostali. Sve su naše porodice u prošlosti došle odnekle kao došljaci.”

Đonatan proguta 'knedlu'. Nije smio ni da pomisli šta bi mu se dogodilo kada bi vlasti otkrile, po njegovom govoru ili odjeći, da je i sam novodošljak. Trudeći se da djeluje nezainteresirano, upita: “Šta imaju protiv novodošljaka?”

Ribarica upade u riječ: “Ti moćnici iz Savjeta guvernera ne vole konkurenciju. Novodošljaci bi mogli biti vredniji na poslu, raditi više za niže plaće, i to na rizičnijim poslovima. Prihvatili bi i sitne poslove, koje niko od nas neće da radi.”

“Stani malo. Ima puno pritužbi na novodošljake”, reče trgovac Dek.

“Novodošljaci ne poznaju jezik, kulturu, ne znaju se vladati, ne poznaju običaje na našem ostrvu. Divim se njihovom čvrstom duhu. Spremni su riskirati i život samo da dođu ovamo. Ali, treba vremena da se sve nauči. Danas je teže nego u vrijeme kada su naši preci pobjegli s dalekih ostrva.”

“Moj je muž”, reče madam Ines ponosno, “naveo te iste dokaze protiv novodošljaka. On kaže da oni moraju prvo naučiti jezik i naše običaje, prije nego dođu ovamo. Treba im i novca i škole. Moj muž trenutno radi na proširenom prednacrta za prepoznavanje čak i djece novodošljaka. Kako je planirano, i oni će također biti deportirani dok ne prestanu biti na teret, to jest dok ne nauče jezik, običaje, upoznaju novac i steknu dovoljno znanja da mogu sebe izdržavati.”

U tom trenutku dva čovjeka u službenim odijelima i s prepunim aktovkama udoše na vrata. Prišli su gospođi Ines, koja se skupila od straha. Jedan od njih dao je znak stražaru da joj s nogu skine okove. “Želimo Vam iskazati svoje najdublje izvinjenje za ovaj nemili nesporazum, madame Ines. Budite sigurni da su se o cijeloj stvari pobrinuli na najvišem nivou.”

S očitim olakšanjem, madame Ines se oprostila od ostalih i žureći ode niz dugački hodnik u pratnji ove dvojice. Ostali su sve posmatrali u mukloj tišini, koju je povremeno prekidao samo zveket lanaca. Kada je madame Ines zamakla, stražari su se okrenuli Vilijamu i Eleonori, grubo ih odvojili od ostalih i gurnuli na drugu stranu. “Odlazite, ološi, odakle ste i došli.”

“Ali, mi nismo nikakvo zlo učinili”, zajaukaše Vilijam i Eleonora.

“Mi ćemo umrijeti.”

“To nije moja briga”, promumla stražar.

Ribarica je sačekala da ovi zamaknu za stube i zalupe vrata za sobom, pa je promrmljala: “Biće da je tvoja!”

24. Čija je ta sjajna ideja?

“Hura, hura!”, vikao je čovjek iz svega glasa. Upao je u sobu u pratnji nekih ljudi u crnim uniformama. Svi su ga gledali, kao da im život ovisi o njemu. Vođa je krupnim koracima prišao stolu na kojem je bila kafa i pokretom ruke dao znak ostalima da mu naprave mjesta. Oni poslušno odoše u ćošak sobe, strpljivo čekajući.

“Čestitam”, reče Donatan, “šta god proslavljali. Smijem li vas upitati zašto ste tako sretni?” Donatan je posmatrao čovjeka u besprijeckorno skrojenom odijelu.

“Ej, ova kafa je vrela!”, povika čovjek, vrativši šoljicu s kafom na stol, i pruži ruku Donatanu govoreći: “Ja sam Artur, a kako se ti zoveš?”

“Donatan, drago mi je što sam Vas upoznao.”

Artur čvrsto stegnu Đonatanu ruku: “Đonatane, siguran sam da sam se danas obogatio. Upravo sam dobio odlučujući glas za svoj izum: oštar metal na držalu.”

“Kako je teklo glasanje?”

“Sud je izglasao s minimalnom većinom; četiri prema tri, s dva suzdržana glasa, da mi se izda dokument o patentu.”

“O kakvome patentu?”, upita Đonatan.

Pun sebe, Artur objavi”. “To je najvredniji list papira na ovom ostrvu. On mi osigurava zakoniti monopol za primjenu jedne revolucionarne ideje. Niko drugi nema pravo koristiti oštar metal na držalu bez moga dopuštenja. Bit ću truli bogataš”, završi čovjek s uživanjem.

Đonatanu prođe kroz glavu sve, od trenutka kada je stigao na ostrvo, pa do prizora zatvorene žene. “Kada ste to izmislili?”, upita ga Đonatan.

“O, nisam ja to smislio. Jedan siromašni vrijedni radnik, zvani Čarli, sve je to smislio i prijavio Uredu za patente. Otkupio sam od njega pravo za nekakve male pare i sve se na kraju isplatilo. On nije u stanju platiti cijeli tim advokata”, reče Artur prignuvši se čovjeku što je sjedio u uglu do njega.

“Pa, ko je sve izgubio na izglasavanju?”

“Bila je to prava bitka. Na stotine njih izjavilo je da su o tome razmišljali prije mene. Neki su tvrdili da je to slijedeći logičan korak nakon otkrića oštrog kamena na držalu.” Artur je zastao tek toliko da puhne u kafu koju je pio. “Ali, ovo posljednje glasanje bilo je najžešće. Tužiljica je bila izvjesna Daniela, koja je tvrdila da je još prije devet godina načinila prototip iste sprave i da za to ima više od četrdeset svjedoka. Ona je objasnila kako je to bila čista znatiželja, neka vrsta hobija. Igrala je na to da izazove simpatije sudaca, govoreći da je siromašna i da nikada nije imala dovoljno novca za biljege na molbi za patent. Huda sreća, eh?”

“Ali, ovo suđenje sigurno je skupo platila?” primijeti Đonatan.

“Dakako, ali samo zahvaljujući krupnoj zvjerki kao što je gospodin Vu, koji joj je platio advokate. Vjerujem da joj je ponudio iste uslove kao i ja Čarliju. Daniela je možda samo željela da joj ime uđe u historiju. Ovako, za nju više niko neće čuti.” Artur se jednom rukom osloni o zid, očito uživajući u pobjedi.

“Svaki slučaj imao je jedinstven obrat, Eliša je izjavio na sudu, da sam mu ukrao ideju uz pomoć Ureda za patente... i, kako reče, ideja je došla do mene... eh, i do Čarlija. Ziper je živio na udaljenom ostrvu, a ostali su već mrtvi, tako da su izvan igre. Neki su protestirali da se primjena ideje ne može smatrati vlasništvom. Ali, ja ću to moći sedamnaest godina.”

“A zašto baš sedamnaest godina?” upita Đonatan.

“Ko zna?”, nasmija se čovjek. “Moji advokati kažu mi da je, prije nekoliko stotina godina, Savjet guvernera - u kojem su bili i neki izumitelji toga vremena - dva do tri sedmogodišnja naukovanja smatrao magičnim brojem. Sve se iskompliciralo. Čisto praznovjerje, ako mene pitate.”

“Ali, ako oni tvrde da je ideja Vaša, zašto onda gubi valjanost nakon sedamnaest godina? Gubite li sav imetak poslije sedamnaest godina?”

“Hmmm.” Artur je ušutio za trenutak, da bi srknuo malo kafe, a potom je nervozno promiješao. “Dobro pitanje. Obično nema vremenskog ograničenja za

vlasništvo nad imetkom, ali, čekaj.” On mahnu rukom jednom od onih u uglu sobe, te ovaj odmah dotrča. “Šta mogu učiniti za Vas, gospodine Arture?” upita uslužno.

“Paule, zašto ne mogu posjedovati patent dulje od sedamnaest godina?”

“Svrha dokumenta o patentu”, odvrati Paul pravničkim monotonim glasom, “jeste da stimulira izumiteljstvo. Bogatstvo koje se stekne za sedamnaest godina legalne, monopolne primjene te ideje, smatra se dovoljnom nagradom.”

“A šta je s onima koji se bave izumiteljstvom iz drugih pobuda?” upita Đonatan. Artur i Paul pogledaše se u nedoumici. Paul odgovori: “Kakvih drugih pobuda?”

Đonatanu se učinila nepravedna odluka vlasti, da jedan zaslužuje nagradu, a onaj drugi ništa. “Znači, svako ko pravi oštar metal na držalu mora obojici platiti?”

Paul se malo nervozno nasmija, pogledavši Artura iskosa. “To ovisi o Arturu. On može da odluči hoće li ih proizvoditi sam ili neće, ovisno o ponudi tesara, hoće li uopšte dopustiti njihovu proizvodnju... za sedamnaest godina... osim ako se ne patentiraju modifikacije originala, pa se time produži rok.” Okrenuvši se Arturu, Paul dodade: “Već imamo kadrove koji se time bave. Arture, sjećate li se, prvo se moramo pozabaviti tim dosadnim zakonom o drvosječama.” Obrativši se potom Đonatanu, on objasni: “Drvosječe imaju neku čudnu i prevladanu predodžbu o tome da se njihovi štapovi, kojima su obarali drveće, moraju zaštititi od novih ideja.”

Arturu kao da se vratilo samopouzdanje: “Znam da mogu računati na tebe, Paul. Ti si uvijek ispred igre.”

“Ali, gospodine”, bio je uporan Đonatan. “Šta biste da danas niste dobili parnicu na sudu?”

Artur zagrlji Paula i Đonatana prijateljski i otprati ih do vrata, kao da je želio završiti razgovor. “Mladiću, da danas nisam dobio na sudu, sada sigurno ne bih ćaskao s tobom. Idem natrag u svoju tvornicu, da na brzinu skleпам taj oštri metal na držalu i da preduhitrim konkurente. A ovaj će moj drug potražiti neki drugi posao, zar ne, Paul? Možda u proizvodnji, marketingu, ili istraživanju? Svaki novi oštri metal na držalu mora pretrpjeti makar i najmanju inovaciju samo da bismo bili korak ispred mnoštva.”

“Uh, reče Paul. “Zvuči užasno!”

Vidjevši Artura kako je pošao k vratima, ostali ljudi iz ugla pokupiše svoje tašne i krenuše za njim.

“Paule”, reče Artur u hodu, “objasni još jedanput ograničenu odgovornost, hoćeš li? To je još jedna sjajna ideja, Đonatane.”

25. Za starije: prevara ili dobitak

Tržnica vladâ imala je više prostorija i dvorana nego neki labirint. Đonatan je lutao dugačkim hodnikom dok nije osjetio primamljujući miris kafe i svježeg pečenog hljeba. Prateći taj miris, dospio je u jednu veliku vijećnicu, gdje je nekoliko starijih

muškaraca i žena ljutito raspravljalo prijeteći pesnicama. Neki su se držali za ruke, kao da im to pomaže u njihovom očajanju i razočarenju.

“Šta se dogodilo?” upita Donatan pogledajući golemu košaru, nasred dvorane, koja je dopirala skoro do stropa.

“Što ste tako uzbuđeni?” upitao je, ali većina staraca nije ni obraćala pažnju na njega, nego je nastavila jecati i žaliti se jedno drugome. Ipak se jedan gospodin, ozbiljna izgleda, pridiže lagano i priđe Donatanu. “Taj Prvi savjetnik”, progundao je, “opet nam je to učinio. Prevario nas je!”

“Šta je učinio?” upita Donatan.

“Prije više godina”, odvrati starac, tužno vrteći glavom, “Prvi savjetnik, Karlo Ponzi, pričao nam je o velikim planovima kojima je trebalo spriječiti da bilo ko i bilo kada gladuje u starosti. Učinilo nam se kako je to dobra stvar.”

Donatan klimnu glavom.

“Da, tako smo svi mislili. Hmmm”, šmrknu ljutito i nastavi: “Pod prijetnjom smrtne kazne, svima je, osim Prvom savjetniku i njegovim službenicima, bilo naređeno da donose po jedan hljeb u ovu ogromnu košaru i to svake sedmice. Svi stariji od šezdeset i pet godina i penzioneri mogli su uzimati hljeb iz košare.”

“Svi su davali priloge osim Prvog savjetnika i njegovih službenika”, ponovi Donatan.

“E, oni imaju posebni tretman”, odgovori starac. “Mi smo morali veći dio naših pogača stavljati u posebne košare rezervisane isključivo za njih.”

“Lijepo je osigurati se za starost”, reče Donatan.

“Da, mislili smo da je to čarobna ideja, jer će uvijek biti hljeba za starije osobe. Kako smo svi mogli računati na veliku državnu košaru, većina nas je prestala štedjeti za kruh u starosti.”

Starac, ramena pogurenih od tereta mnogih godina, pogleda izborna lica svojih vršnjaka, a zatim pokaza na postarijeg gospodina koji je sjedio na obližnjoj klupi: “Jednoga dana, ovaj moj prijatelj dao nam je neke proračune po kojima će velika košara ostati bez hljeba za nekoliko godina, što je, bogami, izazvalo paniku.” Na te riječi onaj drugi zaklima glavom.

“Pošli smo stoga”, nastavi starac, “prema košari i uzverali se uz nju. Nije bilo lako, ali nismo toliko slabi i slijepi kako to misle neki od tih mladih savjetnika. Kada smo pogledali u košaru, utvrdili smo da je skoro prazna. Kada su i ostali to čuli, došlo je do velikih nemira, pa smo rekli savjetniku Ponziju, odmah na licu mjesta, da bi mu bilo bolje učiniti nešto za što skoriju popunu košare, inače ćemo ga oderati!”

“Pretpostavljam da se uplašio”, reče Donatan.

“Uplašio! Još nisam vidio nikoga da se tako uzvrtio. On zna da smo vrlo nezgodni kada se naljutimo. Prvo je predložio da se uzme više od mladih radnika, ali su tada oni pobjesnili. Mladarija, onaj pametni dio, reče da želi jesti kruh sada, a ne u nekoj budućnosti. Neki poručiše mladima da će kruha nestati dok ostare.”

“Šta je još predložio savjetnik?”, upita Donatan.

“Tada je taj Ponzi predložio da svako sačeka do svoje sedamdesete godine kako bi počeo uzimati iz košare. To je sve nas, koji smo bili blizu penzije, razljutilo, jer smo smatrali da bi kruh trebalo davati kada se napuni šezdeset i pet godina. Napokon je Ponzi istupio sa sjajnom idejom.”

“Baš u pravom trenutku”, uzviknu Đonatan.

“Da, baš u pravom trenutku, kada je htio sebi osigurati reizbornost, Ponzi je svima svašta obećavao. Na primjer, da će manje hljeba uzimati od mlađih radnika, dok je starima govorio da će im dati više. Savršeno!” Starac je malo zastao kako bi Đonatan mogao shvatiti sve što je rekao. “Jedina nezgoda bila je u tome što će iz godine u godinu hljeb biti sve manji, tako da ćemo ubrzo moći pojesti i stotinu komada za obrok... a ipak ostati gladni. Kada jednom nestane hljeba, vjerovatno će štampati njegove slike kako bi nas prehranili!”

26. Vice versa

Đonatan je polako sve više uviđao da je od Tržnice vladâ slaba korist, a velika glavobolja, pa je iz palače otišao razočaran i obeshrabren. Ako ništa drugo, saznao je od ribarice da u ovome gradu postoji pristanište, jer se još uvijek nadao naći brod koji će ga odvesti kući.

Na uglu iza Tržnice vladâ, Đonatan je opazio jednu ženu pretjerano našminkanu, u tijesnoj haljini, kako pomno prati svakog muškarca koji tuda prođe. Nešto dalje, vidio je i drugu, u crnim mrežastim čarapama i vrlo krakoj, drečavoj haljini. Ona je prijazno i smjelo buljila u Đonatana, koji je pomislio da je upita nešto o ostrvu, ali prije nego je uspio otvoriti usta, policijska kola su dojurila iza ugla i naglo se zaustavila.

Nekoliko policajaca u plavom, iskorači iz kola i zgrabi obje žene. One su vrištale, ali ih policajci, vukući i udarajući, uguraše u kola. Zalupiše vrata, zaključaše ih i odoše. Jedan od policajaca ostao je bilježeći nešto u svoj mali crni notes, koji je izvadio iz džepa.

Đonatan je pomislio kako bi bilo dobro da je policajac bio u blizini onda kada su ga opljačkali. Zašto ih ima svuda samo ne tamo gdje su potrebni? Možda je ovo prilika da prijavi pljačku i zatraži pomoć.

“Oprostite, gospodine, želio bih prijaviti pljačku”, odvaži se Đonatan.

“To nije moj resor”, odgovori policajac i ne pogledavši ga. Đonatan se našao u neugodnoj situaciji. “A, koji je Vaš resor?”

“Moralni”, odvrati čovjek, “u odjelu za moral ne bavimo se nemoralnim stvarima.”

“Pa, i pljačka o kojoj govorim svakako je nemoralan čin.” Ostavši bez odgovora, Đonatan upita: “Zbog čega su te žene uhapšene?”

“Zar nisi mogao to procijeniti po njihovom izgledu?”, čovjek napokon podiže pogled sa svoga notesa i pogleda Đonatanovo zbunjeno lice.

“Te su žene krive zbog pružanja seksualnog zadovoljstva ljudima, za novac. Za njih bi bilo puno bolje da su izvršile razmjenu s njima.”

“Šta podrazumijevate pod 'razmjenom'?”, upita Đonatan, koji je već zaboravio svoje probleme kada je čovjek počeo govoriti o seksualnim zadovoljstvima.

“Hoću reći”, naglašavao je policajac svaku riječ, “da su trebale zabavljati svoje partnere nakon što su s njima objedovale, popile piće, igrale, bile u pozorištu... a ne nakon primitka gotovine. To bi bilo bolje za zajednicu i posve je zakonito.”

Donatan se još više zbunio. “Znači, gotovina se nikada ne smije dati za seksualna zadovoljstva?”, upita.

“Naravno, ima iznimaka. Na primjer, gotovi novac može se isplatiti samo ako je odnos snimljen i prikazan svima u gradu. U tom je slučaju to javni, a ne privatni odnos, što je u redu. Umjesto rizika da budu uhapšeni, učesnici mogu čak postati poznati i obogatiti se, sklapajući ugovore.”

“Znači, nemoralno je ako čovjek trguje seksom za gotovi novac u posve privatne svrhe?”, upita Donatan.

“Ima, naravno i iznimaka u privatnim novčanim transakcijama, osobito kada su žene ljepše obučene od ovih uličarki”, nasmija se.

“Krakoročni ugovori, na jedan sat ili za jednu noć, nezakoniti su. Ali, ako partneri sklope trajni ugovor, za cijeli život, tada se može koristiti i gotovi novac. Činjenica je da roditelji ponekada stimuliraju svoju djecu na sklapanje takvih ugovora. Oni koji teže da budu plemeniti skloni su takvome ponašanju. To se smatra zakonitim sredstvom, da bi se neko uzdigao ili zaštitio.”

Policajac je završio bilježenje, pa je notes stavio u torbu, a iz nje izvukao čekić i nekoliko eksera. “Hoćeš li mi pomoći?”

“Svakako”, reče Donatan, prevrćući po glavi informaciju o moralu društva koju je upravo čuo.

Policajac se okrenu i uđe u obližnju radionicu, a zatim pokupi neke daske s pločnika i jednu pruži Donatanu. “Evo, drži ovaj kraj. Moram zakovati prozore i vrata na ovoj radionici.”

“Zašto je morate zatvoriti?”

“Radionica je zatvorena”, uzvratu ovaj vrskaajući zbog eksera kojeg je držao u ustima, “jer je vlasnik okrivljen za prodaju bestidnih slika. Sada trune u zatvoru.”

“Kakve su to bestidne slike?” upita Donatan naivno.

“Pa, bestidne su one slike na kojima je prikazana izvjesna sramna i odvratna rabota.”

“Je li vlasnik prodavnice učestvovao u toj odvratnoj raboti?”

“Ne, on je samo prodavao slike.”

Donatan je pomno razmišljao o ovome što je čuo. Kada je policajac završio zakivanje dasaka preko vrata, upita ga: “Znači, neko ko prodaje slike bludnoga sadržaja, postaje kriv i za samu bludnu radnju?”

Sada je bio red i na policajca da se malo zamisli.

“Pa, na neki način i jest”, odvrati napokon. “Ljudi koji prodaju takve slike krivi su što reklamiraju sramotne aktivnosti, jer se potrošači lako predaju uticaju...”

Donatan se udari šakom po čelu. “Sada mi je sve jasno. U tom slučaju, zacijelo ste uhapsili i fotoreportere koji slikaju rat i ubijanje. Smatra li se i vaša štampa krivom što reklamira rat i ubijanje, jer objavljuje slike pobijenih ili onih koji ubijaju?”

“Ne, ne. Eh!” uzviknu čovjek i promaši ekser, udarivši se čekićem po palcu. Tresući rukom zbog bola, pokušao je objasniti svoje riječi: “Razbludna seksualna

aktivnost je skaredna; time se bave samo perverzni. Pristojni ljudi osuđuju takve aktivnosti. S druge strane, rat i ubijanje su stvari o kojima i pristojni i izopačeni ljudi mogu čitati. Svi mi čitamo o takvim događajima! Zapravo, fotoreportaža o ratu može biti i nagrađena u novinarstvu.”

Kada je posljednji ekser bio ukucan, Donatan je pošao, uvjeren kako je ovaj čovjek prezauzet da bi mu mogao pružiti pomoć zbog neke tričave pljačke.

27. Vesele bobice

“Pssst. Želiš li se osjećati lijepo?” došapnu aljkavo odjevena žena Donatanu u prolazu. Gledala je nervozno oko sebe, a zatim ponovila iz stegnuta grla: “Želiš li se lijepo osjećati?”

Nakon policijskog mišljenja o moralu, Donatan nije bio siguran treba li odgovoriti na ženino pitanje. Ali, s obzirom da je bio iskren i osjetljiv dječak, Donatan je odgovorio nedužno: “Zar se svako ne želi osjećati lijepo?”

“Pođi sa mnom”, reče žena i zgrabi ga za ruku. Povala ga je potom jednom uličicom, pa kroz jedan tamni oronuo ulaz, što je Donatana neodoljivo podsjetilo na prijašnju pljačku, te se pokušao oduprijeti. Prije nego je mogao učiniti bilo šta, žena ga je uvukla u nekakav podrum, zatvorila vrata i zaključala ih. Pokazavši mu da sjedne za stol, izvadila je iz tašne kutiju cigareta i zapalila. Zatim je brzo povukla jedan dugi dim.

Donatan se uzvrpolji na neudobnoj stolici i upita: “Šta želite od mene?” Otpuhnuvši dim, žena odvrati nabusito: “Hoćeš li... veselih bobica?” “Šta su vesele bobice?” upita Donatan. Žena sumnjičavo začkilji. “Ne znaš šta su vesele bobice?”

“Ne”, odvrati Donatan, “i mislim da me one zaista ne zanimaju, hvala vam.”

Tek sada je žena primijetila njegovu iznošenu odjeću. “Reci mi, ti izgleda nisi odavde, zar ne?” upita.

“Zapravo ne, nisam”, reče Donatan uplašen da ga žena ne prijavi kao novodošljaka.

Prije nego je uspio nastaviti, žena je povikala nekome: “Lažna uzbuna! Dubi, izađi napolje.” Jedna se skrivena vrata najednom otvoriše i uniformisani policajac uđe, šepureći se. “Odakle li izvire sva ta policija?” upitao se Donatan,

“Kako si”, reče policajac, rukujući se uljudno s Donatanom. “Ja sam Dubi, a ovo je moja partnerica Meri Đejn. Žao mi je što smo te preplašili, ali mi smo tajni agenti, uključeni u akciju iskorjenjivanja trgovine veselim bobicama.”

Obrativši se Meri Đejn, on dodade: “Umirem od gladi. Hajde da odobrovoljimo malo ovoga jadnička, neka se malo okrijepi.”

Oboje stadoše vaditi iz ormara razne kutije, pakete, staklenke i boce svih veličina i oblika. Kada je sve bilo otvoreno i servirano, počeli su se gostiti. Donatanu je pošla voda na usta gledajući tu gozbu: kolače, svjež hljeb, maslac, marmeladu, kriške sira, čokoladne bombone i ostale poslastice. Dubi zgrabi hrpu biskvita i

premaza ih debelim slojem maslaca i džema služeći se samo prstima. “Navali”, reče punih usta, pokazujući širokim pokretom ruke stol.

Donatan uze komad hljeba i poče proždrljivo jesti. Iza stanke, nastavljajući razgovor, on ponovno upita: “Šta su vesele bobice?”

Meri Đejn natoči sebi šoljicu kafe, stavi tri kašičice šećera i, dok je dodavala gusto slako vrhnje, reče: “Vesele bobice su ilegalno voće. Ako bi ih pokušao od mene kupiti, mogao bi otići u zatvor na deset godina.” Meri Đejn i Dubi se pogledaše, a potom grohotom nasmijaše.

Donatan se skoro zagušio zalogajem. Malo je trebalo pa da nastrada. “Ali, šta je loše u tim veselim bobicama? Obolijeva li čovjek od njih ili možda postaje nasilnik?”

“Još gore od toga”, reče Dubi, brišući rukavom maslac i pekmez razmazan po licu. “Vesele bobice čine da se ljudi osjećaju dobro. Oni se tada jednostavno prepuste sanjarenju.”

“Odvratno”, rekla je Meri Đejn, zapalila debelu cigaru i dodala je Dubiju, a zatim je uzela biskvit, premazala ga debelim slojem sira i promrmljala: “to je samo bijeg od stvarnosti.”

“Da”, reče Dubi, popravljajući remen i mumljajući, jer su mu usta bila puna biskvita. Donatan još nikada nije vidio nekoga da tako brzo trpa hranu u usta. “Mladi u današnje vrijeme”, nastavi Dubi, “jednostavno ne osjećaju odgovornost za sebe. Zato smo, kada se prihvate veselih bobica kao rješenja, mi tu da ih vratimo u stvarnost: zatvaramo ih i šaljemo na robiju.”

“Zar je to u njihovu interesu?” upita Donatan, diskretno tražeći ubrus.

“Naravno” odvrati Meri Đejn. “Hoćeš li malo viskija, Dubi?” On joj je, uz grimasu, dodao umazanu čašu, koju je ona napunila do vrha, točeći iz vrča. Vraćajući se zatim ponovno na temu, rekla je Donatanu: “Pa vidiš, vesele bobice stvaraju kod čovjeka ovisnost.”

“Kako to mislite, ovisnost?” upita je ovaj.

“To znači: neprestano osjećaš potrebu i uzimaš ih sve više, tako da postaješ ovisan o njima i bez njih ne možeš živjeti,”

Donatan je malo razmislio. “Mislite slično hrani?” reče jedva čujno, jer je istovremeno Dubi glasno podriгнуo.

Dubi se prigušeno smješкао uživajući u svom drugom viskiju i povlačeći duboke dimove iz svoje cigare. “Ne, ne”, odgovorio je, “vesele bobice nisu hranjive, nego su čak i štetne. Hoćeš li mi dodati pepeljaru, Meri Đejn?”

“A onda kada vesele bobice naškode”, reče Meri Đejn srknuvši gutljaj kafe, nakon čokoladne bombone, “onda smo svi mi dužni plaćati liječenje svih tih ovisnika. Vidiš, Savjet guvernera obavezao nas je da zbog humanosti moramo plaćati liječenje svake osobe, bez obzira na ozbiljnost bolesti. Stoga bi nekontrolisano uživanje veselih bobica značilo veliko opterećenje za sve nas.”

Donatanu izletje: “Ako ljudi svojevolumno naškode sebi, zašto vi morate plaćati za njihovu glupost?”

“Porezna obaveza”, reče Dubi. “To je humani čin. Savjet plaća mnoge obaveze, kao što su, na primjer, naše plate, ili veliki zatvori. I nemoj zaboraviti da je prošle godine, zbog slabe žetve, Savjet guvernera dao novčanu pomoć farmerima,

uzgajivačima duhana i šećerne repe. Porezi su također nužni i kada se čovjek razboli. To za nas predstavlja jedinu pristojnu, kulturnu stvar. Dodaj mi sol, molim te, Meri Đejn.”

Meri Đejn mu je dodala soljanicu, klimajući glavom u znak podrške, a zatim je pripalila drugu cigaretu o opušak prve. “S obzirom na to da smo obavezni pomoći svakome, mi moramo, isto tako, i kontrolisati svakoga šta radi.”

“Mi? Mislite Vi?”, upita Đonatan.

“Pa, ne baš mi lično”, reče Dubi otvarajući bočicu izvađenu iz džepa, uze iz nje nekoliko malih, crvenih pilula i proguta ih. “Politički prvaci u naše ime odlučuju šta je dobro ponašanje i ko mora platiti zbog toga što se loše vlada. Oni u tim odlukama ne griješe, dok bi se to nama moglo dogoditi. Meri Đejn, hoćeš li par ovih pilula, da se malo smiriš?”

“Hvala ti puno na torne, ali neću”, odvrtila mu je ljubazno i gurnula malu metalnu kutiju preko stola, dodajući; “Moji mali ružičasti umiritelji djeluju sto puta brže. Probaj koju, ako želiš.”

Đonatan je uporno razmišljao: “Utiče li njihova mudrost na to da se ljudi vladaju ispravno?”

“Bolje za ljude da tako bude!” prodera se Dubi i promeškolji se u stolici. Popio je zatim još jedan gutljaj viskija, kako bi progutao tablete, i upiljio se u Đonatana: “Ako učine suprotno, mi ih u zatvoru naučimo odgovornom ponašanju!” Dubi je počeo nagovarati i ostale da mu se pridruže u piću.

“Ne, hvala”, reče Đonatan i postavi novo pitanje: “Šta znači odgovornost?”

Meri Đejn je natočila malo viskija u kafu, a zatim dodala mlijeka i šećera. “Ne znam kako da ti... Ali, Dubi, bolje bi bilo da ti objasniš dječaku.”

“Hmmm. Da razmislim”, rekao je Dubi, zabacio se na stolici i povukao dim. Djelovao bi čak i mudro da umalo nije pao unatrag. Uspjevši povratiti ravnotežu, reče: “Odgovornost bi morala značiti snošenje posljedica za svoja djela. Da, da, baš to! To je jedini način da odrasteš, mislim, i nešto naučiš.” Dim je sve više obavijao Dubija, koji je sve življe pućkao naštojeći da svoje misli koncentrira na odgovornost.

“Ne, ne”, prekinula ga je Meri Đejn. “To je previše sebično. Odgovornost bi trebalo da predstavlja preuzimanje odgovornosti nad drugima. Znaš već... pripaziti na njih da se ne povrijede, zaštititi ih od njih samih.”

“Postoji samo jedan način da se ova rasprava okonča”, presiječe je Dubi, ustajući i pri tom oborivši stolicu na pod. “Moramo odvesti momka Velikom inspektoru. On mu može objasniti šta je odgovornost.”

28. Veliki inspektor

Sjenke su postajale sve dulje. Bilo je kasno poslijepodne kada su Đonatan i njegova dva pratioca, Meri Đejn i Dubi, izašli na ulicu. Išli su sve dok nisu stigli do jednoga travnatog parka, gdje su ljudi ulazili okupljajući se u jednome uglu. “Dobro je”, rekla je Meri Đejn, “poranili smo. Ubrzo će pristići svi koji žele čuti poruke

Velikoga. On je taj koji može odgovoriti na sva tvoja pitanja.” Zatim su sve troje sjeli na jedan travnati brežuljak. Kako se prejeo i popio previše viskija, Dubi zaspa čim leže na meku travu. Meri Đejn se pritajila. Svuda oko njih ljudi su zauzeli mjesta ispod drveća, sjedeći u iščekivanju.

Nakon izvjesnog vremena, jedna visoka ispijena figura, sva u crnom, ušetala je u sredinu ovog skupa. Ta je spodoba lagano prešla pogledom po licima ljudi koji su buljili u nju. Žamor je utihnuo; čak su i cvrčci u travi umukli.

“Rat je mir! Nezanje je snaga! Sloboda je ropstvo!” povika čovjek, čiji je glas prožeo Đonatana, koji je pogledao masu obuzetu strahopoštovanjem. Pokazalo se da niko nije bio nimalo iznenađen ili zbunjen tim riječima.

Đonatanu gotovo nesvjesno izletje: “Kako to mislite: sloboda je ropstvo?”

Veliki inspektor ga prodorno pogleda, kao da se pita: Ko je to? Ko se usudio prekinuti tok njegovih misli? Niko se nije ni pomaknuo; jedino se čulo kako lišće šušti na povjetarcu. Tada je Veliki inspektor zagrmio i na Đonatana i na masu: “Sloboda je najveći teret koji čovječanstvo mora nositi.” Urlajući iz svega grla, čovjek podiže ruke i ukrsti ih visoko iznad glave, “Sloboda, to su najteži lanci!”

Đonatan je bio uporan: “Zašto je sloboda teret?” On se nije mogao obuzdati, morao je dokučiti smisao tih riječi.

Prišavši mu u dva koraka i nadnoseći se nad njim, čovjek nastavi: “Sloboda je golemi teret za ljude.” I s bolom i užasom, Veliki inspektor povika: “Slobodna volja će vas potpuno načiniti odgovornim za vaša vlastita djela!” Gomila je ustuknula pred njegovim riječima, a neki su čak pritislili uši od straha.

“Kako to mislite, odgovorni?” upita Đonatan tiho. Iživciran njegovom upornošću, inspektor kao da se, najednom, odlučio za drugačiji pristup. Izgledalo je na tren kao da se smanjio, a lice mu je primilo blag izraz. “Neki od vas, draga moja braćo i mile sestre, možda ne razumiju opasnosti o kojima ja govorim. Zatvorite oči i zamislite jednu biljku.” Glas mu je bio svečan i uvjerljiv.

Svi su, osim Đonatana čvrsto zatvorili oči i počeli se koncentrisati. Inspektor je sugestivno počeo opisivati sliku okupljenima. “Ta biljka nije ništa drugo do malo, nježno grmlje korijenom vezano za zemlju. Ta biljka nije odgovorna za svoje djelovanje. Ah, blažene li biljke! A sada, dragi moji, zamislite jednu životinju, simpatičnog vrijednog miša, što trčkara između zasađenih biljaka u potrazi za hranom. Ovaj stvor nije odgovoran za svoje postupke, jer je sve što miš učini predodredila priroda. Ah, priroda! Sretna životinja! Ni miš, ni biljka, nikada ne pate zbog tereta neke odluke, jer se ni jedno od njih ne suočava s mogućim izborima i vrijednostima. Zato oni nikada ne mogu pogriješiti!”

Nekolicina iz gomile zaneseno je potvrdila: “Da, Veliki inspektore, da, da, tako je.” Čovjek u crnom najednom se uspravio, postavši nekako viši, te nastavio: “Otvorite oči i pogledajte oko sebe. Ljudsko biće, koje podlegne izborima i vrijednostima, može pogriješiti. Pogrešni izbori i vrijednosti mogu naškoditi i vama i drugima. Čak i osjećaj moguće krivice može stvoriti osjećaj patnje. A ta patnja predstavlja... odgovornost.”

Na te riječi ljudi su pretrnuli i zbili se još više. Jedan dječak, koji je sjedio pokraj Đonatana, najednom povika: “O, molim te, gospodine. Kako da izbjegnemo tu sudbinu? Reci nam kako da se oslobodimo tog užasnoga tereta.”

“Za to treba puno teškoga rada, ali zajednički ćemo moći savladati tu užasnu opasnost”, odvratio je čovjek u crnom i nastavio govoriti tako tihim glasom, da se Đonatan morao nagnuti ne bi li ga razumio. “Vjerujte mi. Ja ću donositi odluke za vas. Tada ćete biti oslobođeni svih krivnji i patnji, koje sloboda sobom nosi. Ja ću na sebe preuzeti sve vaše patnje.”

Istražitelj tada visoko podiže ruke i povika: “A sada, naprijed, krenite svi zajedno i pročešljajte sve ulice i uličice, pokucajte na svaka vrata, izborite se za svaki glas, onako kako sam vas naučio! Tako ću pobijediti, i u Savjetu moći odlučivati u vaše ime.” Masa je klicala u znak odobravanja, a potom se rasula u svim pravcima. Ljudi su se sudarali i gurali, u želji da se svaki od njih prvi dokopa neke ulice. Đonatanovi su pratioci zaboravili na njega, te su nestali zajedno s drugima. Ostali su jedino Đonatan i Veliki inspektor. Đonatan je posmatrao kako ljudi mahnito jure, a zatim se okrenuo prema čovjeku u crnom. Inspektor je gledao nekud mimo Đonatana, u daleku viziju budućnosti. Napokon je Đonatan prekinuo sablasnu tišinu posljednjim pitanjem: “Kakvu će to vrlinu steći oni koji prenesu na vas pravo svog odlučivanja?”

“Nikakvu”, odgovori inspektor uz podrugljiv osmijeh, “i to zato što vrlina može postojati samo tamo gdje postoji sloboda izbora. A moji će sljedbenici, moje stado ovaca, podrediti vrlinu spokojstvu. Što se pak tebe tiče, malecki, koji postavljaš tolika pitanja, do čega je tebi stalo? Pomozi mi pobijediti na izborima i ja ću ti omogućiti što god zaželiš. Dopusti mi da odlučujem umjesto tebe i tvoja pitanja više neće biti važna.”

Bez ijedne riječi, Đonatan se okrenuo i počeo bježati, dok je iza njega odzvanjao smijeh Velikog inspektora.

29. Zakon o gubitniku

Đonatan je lutao bez cilja, sve dok nije začuo kako ujednačeni udari gonga glasno odjekuju ulicama. Trudeći se da utvrdi odakle dopire zvuk, skrenuo je u ulicu koja ga je ponovo dovela do gradskoga trga, gdje je gomila vrištala i urlala. Uvjeren da je u pitanju neka nesreća, priključio se masi, koja se gurala prema platformi na sredini trga.

Đonatan se unezvijereno osvrtao, pokušavajući u očajanju saznati šta se događa. Na platformi, uzdignutoj oko metar i pol od zemlje, neko je vikao koliko ga grlo nosi: “U ovom uglu se nalazi, za proteklih pet mjeseci nepobijeđeni šampion Internacionalnoga radničkoga prvenstva, težak sto i trideset kilograma, Strašni Tigar, lično Karl Marlov, zvani 'Drobilica'“. Prolomio se buran aplauz popraćen uzvicima i zvižducima. Malo po strani, za četvrtastim kartaškim stolom, sjedio je jedan čovjek s ožiljkom na licu i spretno rukovao hrpom papira i novca: “Oprostite, gospodine”, obrati mu se Đonatan.

“Stavi svoj ulog, dečko” prekinu ga čovjek s ožiljkom, “imaš samo nekoliko sekundi na raspolaganju prije nego što započne slijedeća runda.” U istom trenutku

Donatana odgurnu žustra starica, koja tresnu svežanj novčanica na stol. “Pedeset na šampiona, brzo!” rekla je.

“U redu, gospođo”, reče čovjek i potvrdi kartu otkinutu iz knjižice. “Izvolite vaš kupon.”

Najavljiivač u ringu u tom trenu povika: “A u onom uglu tamo, nalazi se izazivač, lučki radnik težak sto i pedeset kilograma, brdo mišića, 'Kostolomac'...”

Donatan se ponovno obrati čovjeku za stolom: “Je li posrijedi neka nevolja? Hoće li biti borbe?”

“Borbe će svakako biti, ali teško će biti ikakve nevolje”, odvrati čovjek iscerivši se. “Nikada nam nije išlo ovako dobro. U ovoj sredini, borba je pravi blagoslov.” Uto se oglasio gong i čovjek povika: “Klađenje je završeno!” Borba započe: oba borca bijahu spretna u izmjenjivanju i izbjegavanju udaraca.

Ne dižući pogled s novca, čovjek je ipak opazio kako je Donatan uznemiren zbog nasilja. “Čuj, sinko, nema potrebe da se uzbuđuješ”, obrati mu se. “Obojica, i pobijeđeni i pobjednik, ponijet će kući gomilu para. Oni znaju u šta se upuštaju.”

“Koliko rundi će boksati?” upita Donatan, osjećajući se nelagodno, dok se propinjao da vidi preko glava gledalaca.

“Sve dok se jedan od boraca ne ozlijedi”, povika čovjek da bi nadjačao viku gomile. U tom je trenu jedan boksač oboren na pod jakim udarcem. Čovjek s ožiljkom prebrojavao je novac i stavljao ga u metalnu kutiju.

“Zašto se moraju boriti dok se jedan ne ozlijedi?” upita Donatan.

“Pobijeđeni mora biti krvav ili mu mora barem nešto biti polomljeno, da bi mogao dobiti nagradu. Pobjednik dobiva svoj dio od prinosa kladionice, kao i u svakoj borbi, zar ne?”

“Pa... vjerovatno je tako”, odvrati Donatan nesigurno.

“Ovo je najpopularnija vrsta takmičenja na ostrvu, zato što se ponekada dogodi da pobijeđeni dobije više novca nego pobjednik.”

Donatan iskolači oči od čuda: “Mislite da se svako, pa čak i neiskusni borac kao što sam ja, može obogatiti ako izgubi?”

“Što je manje iskusan, tim bolje. Ali, ne može se baš svako uključiti u igru,” uzvratilo je i, zagledajući Donatana pažljivo, upitao: “Jesi li ti proizvodni radnik zaposlen u ovoj zajednici? Moraš imati unosan posao, kao ulog, da bi mogao izazvati šampiona.”

“Pa, ovaj, ne, nisam zaposlen”, reče Donatan prilično zbunjen. “Ne shvaćam zašto bi zaposleni riskirao posao, ako bi izazvao šampiona.”

“Zar nikada nisi čuo za Zakon o gubitniku?” upita čovjek.

U tom trenutku zvuk gonga označio je kraj runde. Gomila se stišala, pa su Donatan i čovjek mogli razgovarati ne nadvikujući se. “Gdje si bio do sada, dečko?” upita ga čovjek čudeći se. “Nije baš svako spreman uskočiti u ring, ali nekima i zaigra srce, jer vjeruju da mogu postati novi šampioni. Osim toga, Zakon o gubitniku osigurava mnoge povlastice. Pobijeđeni u borbi ne mora više brinuti ni o plati niti o cijeni ljekarskih usluga.”

“A zbog čega?” zapita Donatan.

“Stoga što u Zakonu o gubitniku stoji da poslodavac mora snositi troškove liječenja. Poslodavac također mora gubitniku davati platu, kao da je još uvijek kod njega zaposlen. Do pojave Zakona o gubitniku nikada nije bilo nadahnute borbe.”

Donatan je, istežući vrat, uspio preko glava gledalaca u uglu ringa vidjeti jednog skljojkanoga borca, kojem su pomoćnici kvasili lice. “Zar poslodavac nije dužan plaćati odštetu samo za ozljede koje se dogode na poslu?” upitao je, “Kakve veze ima posao s ovim borbama? Kako to Zakon o gubitniku može primorati poslodavca da plaća odštetu za ozljede koje nemaju nikakve veze s poslom?”

“Naš je Savjet guvernera o tome dugo razmišljao”, odvrati čovjek. “Guverneri vjeruju kako ne bi bilo pravično da ozlijeđeni radnik sam snosi troškove liječenja, iako isključivo on snosi odgovornost za to, jer se sve to zbilo u njegovu slobodnom vremenu. Savjet je odlučio da, kadgod se radnik ozlijedi, iz bilo kojih razloga, njegov poslodavac snosi troškove liječenja.”

“Vlasnici su se vjerovatno protivili tome”, reče Donatan.

“Naravno, protivili su se. Većina ih je mislila da je pogrešno svaliti odgovornost na njih za bilo kakvu vrstu ozljede. Smatrali su kako onaj ko je kriv za nesreću, mora biti odgovoran. Jer, po njihovu mišljenju, u protivnom bi zakon poticao nesmotrenost.”

U tom trenu, ona starica je prišla stolu držeći svoje kupone za kladenje. Ona je čula šta je čovjek rekao o Zakonu o gubitniku. “Nisu svi šefovi mislili da je taj zakon baš toliko loš”, rekla je. “Nekolicina je smatrala da to predstavlja prethodnicu Zakona o tvrtki-gubitniku.”

“Šta je sada to?” upita je Donatan, naprežući se da je čuje, uz sve veću galamu publike.

“Neki su poslodavci tražili da ih primi Savjet guvernera”, nastavila je starica, gužvujući nervozno svoje kladioničke tikete. “Zatražili su od Savjeta da se donese Zakon o tvrtki-gubitniku, koji bi se oslanjao na ista načela kao i radnički Zakon o gubitniku. Firma koja izgubi sve radnike zbog ozljeda trebala bi imati prava na svoj uobičajeni dobitak, iz istog razloga.”

“Da, baš tako”, složi se čovjek s njom. “Međutim, niko nije znao kako naći novac za to.”

“O, našli su oni rješenje”, odvrati starica. “Niko neće morati da plati. Zvaničnici su rekli kako će štampati još novca.”

“Policija”, povikao je neko u gomili. Čovjek za stolom brzo strpa novac u kutiju, zatvori je, sklopi stol i nonšalantno, kao da je jedan od gledalaca, stade posmatrati šta se događa u ringu.

Donatan je pogledom pokušao otkriti prisutnost policije. “Šta se događa? Zar je kockanje nezakonito?” upitao je.

“Samo privatno kockanje”, odgovori čovjek pribrano. “Odbor upravitelja ne voli konkurenciju.”

U tom trenutku, gong se ponovno oglasio i publika je ponovo počela bodriti takmičare.

Što se više Đonatan udaljavao od gradskoga trga, ulice su postajale sve mirnije. Dok je tako lutao ulicama, sunce je već počelo zalaziti, tako da je većina gradskih žitelja već bila u svojim domovima. Đonatan se uvi u svoj poderani kaput, sve teže koračajući uzduž nijemih redova kuća. Najedanput opazi skupinu bijedno odjevenih ljudi, okupljenih ispred tri zgrade koje su bile označene sa A, B i C.

Zgrada A bila je prazna i nalazila se u jadnom stanju: malter je bio opao, prozori su bili razbijeni, a sva preostala okna prljava i čađava. Na ulaznim stubama zgrade B sjedila je skupina šćućurenih ljudi. Iz kuće se čula vika, a na sva tri sprata život je tekao svom silinom. Na prozorima i balkonima neuredno se sušilo rublje obješeno o razne štapove. Izgledalo je da će se kuća raspasti, jer je u njoj sve vrvjelo od mnogih stanara. Posljednja je bila zgrada C, čista, besprijekorno održavana i prazna, kao i prva. Oprani su prozori bljeskali pod zracima zalazećega sunca, a zidovi su bili glatki i čisti.

Najedanput Đonatan osjeti kako ga je neko povukao za rukav. "Reci", upita ga mlada žena ugodna izgleda, "znaš li nekoga ko iznajmljuje stan?"

"Žalim", odgovori Đonatan, "ja nisam odavde. Zašto ne pogledate u ove dvije prazne zgrade?"

"To ne mogu", reče žena. Skromna haljina nije joj baš najbolje pristajala, pa ipak, Đonatanu se učinila vrlo lijepom. Poželio je da joj pomogne naći stan.

"A zašto ne?" upita Đonatan. "Čini mi se da su prazne."

"Da, moja je porodica živjela u zgradi A, sve dok Savjet guvernera nije proveo Uredbu o kontroli stanarine."

"Šta je kontrola stanarine?" upita je Đonatan.

"Ne tako davno, moji roditelji, a i mnogi drugi, žalili su se da vlasnici zgrada stalno povisuju stanarinu. Istina, novodošljaci su pristizali iz raznih dijelova ostrva, ali tata je smatrao kako nije fer da mi zbog njihova doseljenja plaćamo veću stanarinu. Tako je on, u saglasnosti s ostalim stanarima, zahtijevao da Savjet guvernera zabrani vlasnicima podizati stanarine. Oni su to i učinili. Angažirali su mnoge inspektore i suce, kako bi spriječili vlasnike da krše uredbu."

"To je normalno, i vjerujem da su stanari bili zadovoljni kontrolom stanarine", reče Đonatan.

"Isprva, sve je bilo uredno, i tata je bio siguran da se cijena našega krova nad glavom neće povećavati. Stvari su se, međutim, promijenile kada su vlasnici prestali zidati nove zgrade, a o održavanju starih nisu vodili mnogo računa."

"Šta se onda dogodilo?"

"Vlasnici su rekli da su cijene svemu porasle: popravci, osiguranje, šefovske plate, komunalije, porezi i slično. Kako se stanarine nisu smjele povećavati, vlasnici su uskraćivali sve što su mogli."

"Porezi su se također povećali?" upita je Đonatan.

“Svakako, da bi bili plaćeni inspektori”, odvrati žena. “Savjet može provesti kontrolu stanarina, ali još nisam čula da se nešto slično desilo s kontrolom poreza. Tako su svi vlasnici ubrzo postali omrznuti.”

“Zar nisu bili omrznuti i prije toga?”

“Pa, tati nije bilo drago što mora plaćati stanarinu vlasnicima, ali dokle god je bilo puno stanova na raspolaganju, vlasnici su se morali lijepo ophoditi s ljudima kako bi ih privukli da se useljavaju. Bili su uglavnom ljubazni i trudili se da stanovanje učine privlačnim. Vijesti o lošim vlasnicima brzo su se širile i ljudi su ih izbjegavali. Moglo bi se reći da su dobri vlasnici imali stalne stanare, dok su loši imali stanare koji su se često selili, tako da su im stanovi dugo zvrjali prazni. Kada se ustalila praksa kontrole stanarina, tata je rekao da su se svi prozlili”, nastavila je djevojka očajno i sjela na rub pločnika, a Đonatan joj se pridružio. “Tako su troškovi stalno rasli, a stanarine nisu. Da bi smanjili gubitke, vlasnici su počeli štedjeti na održavanju. To je naljutilo stanare i oni su se požalili inspektorima, koji su vlasnicima odredili kazne. Nakon izvjesnoga vremena, vlasnici su jednostavno napustili zgrade, kako bi izbjegli daljnje troškove. Broj udobnih stanova se smanjivao, a lista ljudi koji su tražili stan povećavala. Loši vlasnici napokon više nisu morali brinuti o nezakupljenim stanovima.”

Đonatan zaista nije mogao povjerovati da su vlasnici jednostavno napustili svoj posjed. “Neki vlasnici su jednostavno zatvorili kuće i otišli?”, upita je.

“Tačno tako. Niko ne može podnijeti da troši više od onoga što može dobiti, osim Savjeta guvernera. Savjet kani preuzeti imetak i voditi poslove pomoću subvencija.”

“U čemu je tu problem?” upita Đonatan.

“Pa, ne mogu da odluče na koji će način sve to platiti. Ako povećaju poreze, mnogi će vlasnici biti prisiljeni staviti ključ na zgrade. Ako štampaju novac, inflacija će opet dotući vlasnike. Jedino im preostaje da posude novac i prepuste nekom budućem Savjetu da sve to plati.”

“A šta je sa zgradom B i svim tim ljudima?” upita je Đonatan želeći joj pomoći. “Zar ne biste mogli u njoj naći slobodan stan?”

“Ona je prepuna i niko se ne usuđuje napustiti je. Lista čekanja je zastrašujuća. Kada je stara gospođa Vitmor umrla, trebalo je samo vidjeti tu svađu onih beskućnika. Tukli su se i vikali jedni na druge, ne bi li se dokopali prednosti na listi. Na kraju je stan dobio sin Bes Tvid, iako ga niko nije opazio u redu toga dana. Moja je porodica jedanput pokušala dijeliti stan s porodicom Mihaels, ali su inspektori rekli kako je to protivno stambenim propisima.”

“Šta su stambeni propisi?” upita je Đonatan.

Žena, koja je djelovala znatno zrelije nego što bi se očekivalo od njenih godina, pogleda ga umorno: “Pa, vidiš, Savjet guvernera određuje propise o načinu života u svakoj zgradi: određeni broj porodica, određeni broj sudopera, određeni broj zahoda.” A zatim je dodala zajedljivo: “Tako smo se našli na ulici, gdje nema ničega, čak ni krova nad glavom.”

Đonatana je obuzela malodušnost dok je razmišljao o ženinoj nevolji. Tada se sjetio treće zgrade, posve nove i prazne. To je moglo biti rješenje za njezin problem. “Zašto se ne uselite u zgradu C, koja je odmah do ove, prepune?”, upita je.

Žena se nasmija gorko: “To bi bilo kršenje propisa o zonama, kršenje mjesnih propisa.”

“Propisi o zonama?” ponovi Đonatan, i zatrese glavom kao da nastoji upamtiti sve propise.

“Na svojim kartama grada Savjet povlači crte, tako da je ljudima dopušteno preko dana raditi s jedne strane crte, a noću, dok spavaju, moraju biti s druge strane. Zgrada C nalazi se na onoj strani gdje se preko dana radi. Zgrada C je lijepa, a i blizu je, čak joj je Savjet odobrio i specijalni poslovni zajam. Uobičajeno je da se poslovne zgrade nalaze na suprotnoj strani grada, pa svako mora ujutro i uvečer prevaliti dugačak put. Oni kažu da je to dobra rekreacija, to stimulira gradski prevoz.”

Đonatan je piljio s nevjericom u prepunu stambenu zgradu smještenu između dvije prazne zgrade. “Kakva zbrka”, pomislio je, a zatim upitao saosjećajno: “Pa šta ćete sada učiniti?”

“Danas smo pozvani na veliku zabavu koju organizira savjetnica Tvid za sve beskućnike. Obećala je puno igara, te besplatni objed.”

“Kako je velikodušna” reče Đonatan. “Možda bi vas mogla pozvati da privremeno stanujete kod nje, dok ne nađete nešto,”

“Tata ju je jednom pitao, a ona je odgovorila kako bi to bila milostinja, a milostinja je poniženje. Daleko je dostojanstvenije, rekla je, da je ponovo izglasamo, te da dobijemo stan na račun poreznih dužnika. A dok se to ne ostvari, mogao bi mi se pridružiti na besplatnom objedu?”

31. Banda demokrata

Iznenada, na kraju bloka zgrada, neko je počeo vikati: “Evo bande demokrata! Banda demokrata! Bježi u zaklon.”

“Bježi, bježi”, vikao je dječak projurivši pokraj Đonatana, kao da mu je sam vrug za petama. Jedna mlada žena poskoči s izrazom užasa na licu. “Moramo se skloniti odavde!”, reče ona nervozno.

Svijet, okupljen oko stambene zgrade, razbježa se na sve strane. Cijele porodice, očevi i majke s djecom, vukući jedno drugo, jurili su niza stube, dok su neki bacali stvari sa spratova prijateljima, koji su ih dolje prihvaćali. Skupivši stvari i djecu, pobjegli bi niz ulicu.

Za nekoliko trenutaka ulica je bila skoro prazna. Samo oni najsporiji, obično s djecom, mogli su se još vidjeti kako bježe što dalje od izvora nedaće. U zgradi na drugom kraju bloka izbio je požar; jedna se radionica bila zapalila. Još uvijek nepomičan, Đonatan je uhvatio mladu ženu za ruku i upitao: “Zašto su svi tako uplašeni?”

Žena ga je tako snažno povukla za ruku da ga je podigla na noge. “To je banda demokrata! Bilo bi bolje da što prije pobjegnemo odavde!”, povikala je.

“Zašto?”

“Nemamo vremena za pitanja”, vikala je žena. “Ta, pusti me, oboje će nas uhvatiti”. Ali, Đonatan se nije dao, niti je puštao ženinu ruku.

“Ko?”, upita je.

“Pa, banda demokrata! Oni uhvate svakoga na koga naiđu, a zatim vijećaju šta će s njim. Mogu ti uzeti novac, mogu te zatvoriti, pa čak i natjerati te da im se pridružiš. Njih nikakva sila ne može zaustaviti.”

Đonatanu počese navirati misli: “Gdje li je sada ta sveprisutna policija? Hoće li zakon zaštititi ljude od takvih bandi?”

“Čuj, bježimo sada, a razgovaraćemo poslije”, rekla je žena izvijajući se, ne bi li se iščupala iz Đonatanovih ruku.

“Imamo još vremena, reci mi brzo.”

“U redu”, reče žena, zabrinuto bacajući pogled preko njegova ramena. “U početku, kada je osnovana ta banda, policija ih je predavala sudovima zbog kriminala. Banda se tada branila tako što je govorila kako oni jednostavno primjenjuju načelo zakona većine, zakona na kojem se sve temelji. Tvrđili su da se zakonom sve određuje... zakonitost, moralnost, sve!”

“Jesu li ih osuđivali?” upita Đonatan. Ulica je bila posve prazna.

“Zar bih ja sada morala bježati, da su oni osuđeni? Suci su ih oslobodili glasajući 3:2. Od tada banda slobodno proganja svakoga, i sve one od kojih su brojčano nadmoćniji.”

“Kako možete i dalje živjeti u ovakvome gradu?” povika Đonatan, shvaćajući besmislenost zakona i običaja. “Sigurno poštovi način da se od toga branite!”

“Jedina odbrana od bande demokrata je ulazak u drugu, nadmoćniju bandu.”

Potom Đonatan potrča niz ulicu, sa ženom koja ga je vukla za ruku.

32. Sila

Đonatan i njegova saputnica trčali su otprilike cijeli sat, penjući se uz stjenovitu uzbrdicu, da bi napokon stigli visoko iznad grada, gdje su bili sigurni. I posljednji zraci sunca gubili su se daleko na obzoru, a na sve strane, dolje u gradu, počese se paliti vatre. Do njihovog skrovišta dopirali su povremeno udaljeni krici i uzvici.

“Ne mogu dalje”, rekla je mlada žena sva zadihana. Njena duga, kestenjasta kosa, padajući joj preko ramena, bila je sva zamršena.

Predahnjujući, ona se naslonila na drvo, kako bi došla do daha. I sam iscrpljen, Đonatan je sjeo naslonivši se na jednu stijenu. Opazio je da je žena u toj ludoj utrci poderala haljinu.

“Pitam se šta li se dogodilo s mojima”, reče ona tužno.

“Tragično je što se stalno oko nečega borite. Šteta što nemate vladu koja bi sačuvala mir”, dodade Đonatan.

Mlada je žena sjela uz njega. “Mislim da si pogrešno razumio”, rekla je teško dišući i pokazala u smjeru odakle je dopirala graja. “Jer, otkada je svijeta i vijeka, ljude su učili da jedni drugima otimaju. A šta misliš, ko ih je tome učio?”

Donatan se namrštio. “Misliš da ih je neko učio kako je upotreba sile u redu?” upita je.

“Ne neko. Većina svijeta uči se tome na primjerima iz svakodnevnog života!”

“A zašto ih Savjet guvernera ne sprijeći u tome”, dodade Donatan. “Zato vlada i postoji, zar ne, da zaštiti narod od nasilja?”

“Savjet je sila”, kazala je mlada žena jasnim glasom, “od koje se, u većini slučajeva, ljudi moraju čuvati.” Bockajući ga kažiprstom, ona reče: “Slušaj, kada neko poželi tuđu stvar, šta čini da bi je se dočepao?”

“Pa, oni bi mogli pokušati s uvjeravanjem ljudi”, reče Donatan.

“Da. Ili...?”

“Ili... ili bi im mogli platiti?”

“Da, i to je oblik uvjeravanja. A sada, još nešto.”

“Hmmm. Mogli bi se obratiti vladi za zakonitost.”

“Baš tako”, odvrati žena. Donatan se sjetio svih prilika u kojima je želio dobiti vladinu pomoć. Sjetio se Tržnice vlada. “Ne moraš ni platiti, niti bilo koga uvjeravati”, nastavila je, “nije potrebno ni oslanjati se na dobrovoljnu saradnju svojih sunarodnjaka. Ako pridobiješ Savjet guvernera, nudeći im svoj glas ili mito, tada možeš i ostale prisiliti da čine ono što želiš.”

“Ali, ja sam mislio da je vlada ta koja objedinjuje društvo”, reče Donatan.

“Baš naprotiv, moć kojom prisiljavamo druge, uništava želju za saradnjom. Većina postiže ono što želi, a manjina se mora prikloniti. Manjina ostaje nezadovoljna i ozlojeđena, jer je sila većine zakonita i ona neke ljude čini bogatim, a mnoge siromašnim.”

Pokazujući Donatanu vatre, mlada žena reče: “Pogledaj grad. Društvene su se niti pokidale u borbi za vlast. Svuda na ostrvu, skupine koje danas izgube bitku, sutra će razočarane presvisnuti. Oni se ne žele odreći upotrebe sile, oni žele biti ti koji će je primjenjivati.”

33. Grabljivci, prosjaci, prevaranti i kraljevi

Jadni naš Donatan Galibl. Sjedio je zbunjen svim onim što mu se dogodilo otkako je postao žrtvom oluje. Njegova avantura pretvorila se u zbunjujući sukob vrijednosti i sile. Ovo ga je ostrvo zbunjivalo i primoravalo na borbu protiv povreda svih vrijednosti koje je cijenio.

On je uvijek vjerovao ljudima, a državnu je vlast smatrao poštenim upraviteljem. Mislio je da svako ko radi ima poštene namjere. Međutim, sada nije više bio siguran u to. Boreći se s mislima, Donatan je skoro posve zaboravio na svoju

prijateljicu, koja je, iscrpljena, utonula u duboki san. Potom se počeo penjati, nadajući se da će s veće visine lakše naći put u dolinu. “Ljudi”, mislio je ogorčen, “neprestano nasrću jedni na druge, prijete jedni drugima, zatvaraju jedni druge, porobljavaju i pljačkaju jedni druge.” Ubrzo je, verući se uz liticu i hvatajući se za sitno busenje, stigao na vrh i ugledao grad ispred sebe. S te strane očito nije bilo moguće sići dolje, stoga je nastavio dalje, preko jedne manje strme litice, koja je vodila kroz šumu. Što se više penjao uz blagu strminu planine, drveće je bivalo sve rjeđe. Ubrzo je nestalo i busenja i ostala je samo gola stijena. Utom se pojavi pun mjesec i jasno mu obasja put. Zrak je bio svjež i ugodan. Napokon se uspeo na sam vrh, na kojem je bilo samo jedno suho drvo bez lišća, na čijoj se jednoj grani smjestila velika, odvratna crna grabljivica, “Oh, ne” prostenja Đonatan, očekujući malo ljepšu dobrodošlicu. “Eto kakve sam sreće. Pobjegnem iz doline grabljivaca da bih našao mir i šta nalazim? Pravu grabljivicu.”

“Pravu grabljivicu”, odjeknu iznenada duboki, hrapavi glas. Đonatan se sledio i, razrogačivši oči od straha, počeo istraživati svaki pedalj zemlje pred sobom. Srce mu je snažno bubnjalo u ušima. “Ko je to rekao?” upita drhtavim glasom.

“Ko je to rekao?”, podražavao ga je hrapavi glas, koji kao da je dopirao s drveta. Đonatan je posmatrao grabljivicu, koja je i dalje mirno sjedila.

“Je li moguće da ova ptica govori poput papagaja? Ovdje nema nikog drugog. Ali, grabljivice ne umiju govoriti.” Onda je pomislio na to da su sve stvari na ovom ostrvu pomalo čudne, pa, prema tome zašto se ne bi mogla naći i ptica koja govori?

Đonatan se počeo polako približavati drvetu i njegovu crnom stanaru. Ptica ne mrdnu ni jednim percem. Đonatan je imao čudan osjećaj da ga ona posmatra, iako joj nije mogao vidjeti oči.

“Jesi li se ti to obratila meni?” upita je, nastojeći da mu glas zvuči pribrano.

“Ko bi drugi?” odgovori grabljivica. Đonatanu zaklecaše koljena i on skoro pade. Ipak se održao na nogama i promucuo: “Ti... ti, umiješ govoriti?”

“Naravno”, odvrati ptica. “Isto kao i ti, samo što ti, izgleda, ne znaš šta pričaš.”

Ptica je malko nakrivila glavu i dodala optužujućim tonom: “Na šta si zapravo mislio kada si rekao da si napustio dolinu grabljivaca?”

“Ž-Ž-žao mi je. Nisam mislio ništa uvredljivo”, pravdao se Đonatan. “Ti svi ljudi dolje, tako su okrutni i grubi jedni prema drugima, pa sam se samo slikovito izrazio. Podsjetili... su me, ovaj”... na...”

“Grabljivce”, dovršila je ptica i napela krila. Đonatan bojažljivo klimnu glavom. Orijaš je zagrakao i zatresao velikim krilima, a zatim se ponovo umirio. “Tvoj problem, dečko”, reče, “leži u tome što dopuštaš da te riječi olako obmanu. Moraš vjerovati djelima, a ne riječima.”

“Ne razumijem”, dobaci Đonatan.

“Po tebi, cijela se ova zemlja sastoji od grabljivaca. Hm! Da je to istina, ovo bi ostrvo bilo mnogo bolje nego što zapravo jest.” Ptica je ponosno izvila svoj dugi vrat: “Ti jesi došao na ostrvo grabljivaca, prosjaka, prevaranata i kraljeva, ali ti ne prepoznaješ prave vrijednosti, jer si zavarano raznim nazivima i imenima. Nasjeo si na najstariji trik i priključio se slavljenju zla.”

“Nema tu prevara”, pokuša se Đonatan obraniti, “grabljivce, prosjake i slične lako je razumjeti. Tamo odakle ja dolazim, strvinari kljuju kosti mrtvih. To je

odvratno. Prosjaci su jednostavni i nedužni, prevaranti pametni i smiješni... donekle, čak, vragolasti. Što se tiče kraljeva i članova kraljevske porodice”, nastavio je Donatan, dok su mu oči sijale od uzbuđenja, “oni žive u divnim palačama i nose skupocjenu odjeću. Svi ih vole... i svi žele biti kao oni. Kraljevi sa svojim ministrima upravljaju zemljom i štite sve nas. To nije obmana.”

“Nije obmana?” reče strvinar i Donatanu se učinilo kao da se ptica smješka. “Grabljivice, na primjer, jedine posjeduju istinitu plemenitost. Strvinar jedini čini nešto korisno.”

Velika crna ptica izduži ponosno svoj goli vrat i upilji se u Donatana.

“Kadgod neki miš uginu u staji, ja to očistim. Kadgod neki siromašak umre u šumi, ja očistim. Osiguran mi je objed i svakome koristim. Na mene niko ne mora uperiti pušku kako bi me prisilio da obavim svoj posao. Kaže li mi neko za to hvala? Ne, jer se moje usluge smatraju prljavim i gadnim. I tako odvratni strvinar mora stalno podnositi uvrede. Tu su, zatim, prosjaci”, nastavi. “Oni ništa ne proizvode i ne koriste nikome osim sebi. Ali nikoga ne diraju. Oni uspijevaju opstati. Njihovi su dobrotvori, moglo bi se reći, uvjereni da im je dobro, pa ih ne diraju. Prevaranti su najprepredeniji i zauzimaju visoko mjesto u poeziji i legendama. Oni uvježbavaju prevaru i uporno varaju druge, na svoj način. Prevaranti nisu korisni... osim što nas uče nepovjerenju i umijeću obmane.”

Istežući se i zabacujući krila, grabljivica je duboko disala. Slab zadah truleži osjetio se u noćnom zraku. “Naposljetku, imamo kraljevstvo. Kraljevi ne moraju ni prositi ni varati, mada to često čine. Kao i pljačkaši, raspolažući grubom silom, oni oduzimaju tuđe proizvode. Oni ne stvaraju ništa, ali ipak sve kontroliraju. A ti, naivni moj putniče, duboko poštuješ to kraljevsko veličanstvo, dok grabljivice prezireš. Ako posjetiš neki antički spomenik”, nastavi poučno strvinar, “reći ćeš kako je taj kralj bio veliki, jer je na njemu ispisano njegovo ime. Međutim, i ne pada ti na pamet koliko sam ja strvina morao očistiti dok se taj spomenik gradi.”

“Slažem se da su izvjesni kraljevi u prošlosti bili zlikovci”, reče Donatan, “ali u današnje vrijeme birači izglasavaju svoje čelnike u Savjet guvernera. Oni su drugačiji zato... zato što su izabrani.”

“Izabrani savjetnici su drugačiji? Ho - o!” promuklo graknu grabljivica. “Tvoji izabrani savjetnici nisu ništa drugo do kraljevi sa četverogodišnjom vladavinom i prinčevi s dvogodišnjim mandatom. Oni su kombinacija prosjaka, prevaranata i kraljeva. Oni mole i spletkare da bi dobili glasove i donacije; laskaju i varaju u svakoj prilici; šepure se ostrvom kao vlastodršci. A kad uspiju u svojim nakanama, mi koji pridonosimo i zaista smo korisni, ostajemo uskraćeni.”

Donatan je zašutio. Zatim je pogledao u dolinu i čežnjivo klimnuo glavom: “Volio bih otići nekuda, gdje je drugačije nego ovdje. Postoji li takvo mjesto?” Raširivši krila, grabljivica skoči s drveta i uz tup udar sletje pred Donatana. Donatan ustuknu zaprepasten veličinom ptice. Kada se nadnijela nad njim, bila je skoro dvostruko veća.

“Volio bi vidjeti mjesto gdje su ljudi slobodni; gdje su stvari uređene ispravno i gdje se sila primjenjuje samo radi zaštite? Želio bi vidjeti zemlju gdje se zastupnici vlade pokoravaju istim pravilima i zakonima kao i svi ostali?”

“O da!” žudno povika Donatan.

Orijaš je pažljivo proučavao dječaka, stojeći tako blizu da je Đonatan mogao vidjeti njegove velike oči. Činilo mu se kao da mu čita misli, pokušavajući otkriti znake iskrenosti. “Mislim da se to može urediti. Popni mi se na leđa”, reče napokon, pognu se malo, raširivši rep.

Đonatan se dvoumio, prisjećajući se da mu je maloprije bilo rečeno kako mora vjerovati djelima, a ne riječima. Koja su to djela opravdavala da svoj život povjeri krilima divovske grabljivice? Svladan znatiželjom, Đonatan se pažljivo uhvati za perje i smjesti u meko ulegnuće između krila. Samo što je obgrlio ljuskasti vrat, osjeti kako se napeo. Orijaš potom nezgrapno počeo grabiti dugačkim koracima. Zatim se malo zatetura, a onda se vinuše ka nebu.

Lebdeći nad ostrvom, dok mu je vjetar puhao u lice, Đonatan je uživao. Blijeda svjetlost zore najavljivala je dolazak novog dana, a svjetla u gradu lagano su se gasila. Nepregledni se okean prostirao pred njima.

“Gdje li idemo?” pomislio je.

34.Povratak

S Đonatanom, sigurno smještenim na leđima, velika ptica je lako kružila iznad ostrva. Nakon što je odredio smjer, orijaš se vinuo ravno put izlazećega sunca. Jak vjetar otraga pomogao mu je da leti ravnomjerno, što je iscrpljenog dječaka uljuljkalo u duboki ali nemirni san.

Sanjao je kako trči duž uske ulice, gonjen mnogim sjenkama. “Stani, dječace”, vikale su sjenke. Uspaničen, Đonatan je očajnički naštojao trčati još brže. Jedna je prilika istrčala ispred ostalih: Gospođa Tvid. Osjetio je njezin vreli dah za vratom, dok je pružala svoje debele prste da ga dohvati. I tada ga nagli udar trže iz sna. “Šta, gdje smo?”, upita Đonatan, držeći se za gusta ptičja pera.

“Ostaviću te na ovom žalu”, čuo je grabljivicu, “a ti nastavi na sjever, još otprilike jednu milju, i tada će ti se biti lako orijentirati.”

Sletjeli su na obalu, čiji se okoliš, mada nejasno, Đonatanu učinio otprije poznatim. Gusto busjenje morske trave povijalo se blago preko dugačkih dina zlatnog pijeska, dok je okean izgledao siv i hladan, na mjestima gdje je zapljuskivao obalu. Oprezno sišavši s ptice, Đonatan je u hipu shvatio gdje se nalazi.

“Ja sam kod kuće!” uzviknuo je i potrčao uz pješćane nagibe plaže, a potom se naglo zaustavio. “Ali, ti si rekla da ćeš me odvesti tamo gdje se postupa ispravno”, obrati se Đonatan ptici.

“Rekla sam”, odvrati ptica.

“Ali, ovdje se tako ne radi”, usprotivi se Đonatan.

“Za sada ne, ali će biti tako kada ti to budeš odlučio. Čak i sunčano tropsko ostrvo ne može biti raj ako ljudi na njemu nisu uistinu slobodni.”

“Oni na Korodi zaista su vjerovali kako su slobodni ljudi”, reče Đonatan.

“Vjeruj djelima, a ne riječima”, podsjeti ga grabljivica. “Ljudi će biti u zabludi da su slobodni sve dok rade onako kako im se naredi. Sloboda se iskušava kada ljudi odluče biti drugačiji.”

Donatan se najednom uznemirio, nervozno izvukao jednu trsku iz zemlje i stao je zabadati u pijesak. “Kako bi stvari trebale izgledati? Problemi su mi poznati, ali šta je s rješenjima?”

Grabljivica ostavi Donatanovo pitanje bez odgovora, dotjerujući svoje perje. Kada se najzad očistila i zagladila, zagleda se put mora i upita: “Dječače, zanima li te vizija budućnosti?”

“Pa, može se reći”, odvrati Donatan.

“To je problem. Vladari imaju viziju i prisiljavaju druge da u nju vjeruju.”

“Ali, zar ja ne treba da znam što će biti sa mnom?”

“S tobom, možda, ali ne i s drugima.” Grabljivica se okrenu ponovo prema Donatanu, lagano poskakujući i grebući kandžama zemlju. “U slobodnom društvu čovjek se uzda u vrline i otkrića. Na hiljade stvorenja, u potrazi za svojim ciljevima, svojim težnjama stvorice daleko bolji svijet nego što bi ti mogao i zamisliti. Usmjeri prvo svoja nastojanja, a plemeniti svršetak će uslijediti.”

Donatan sumnjičavo upita: “Je li to objašnjenje?” “Dovoljno je znati šta vladari ne smiju činiti.”

Kao da ga je nešto ozarilo u duši, Donatan reče: “Znači, ako vladar dopusti ljudima da žive slobodno, oni će pronaći rješenja i za najteže stvari? Ako pak, ljudi ne uživaju slobodu, oni će se, vjerovatno, suočiti s neočekivanim problemima. Mislim da sam shvatio, ali nisam siguran da će mi iko povjerovati.”

“U tvom je interesu da tako radiš, vjerovali ti ili ne. A tvoji će istomišljenici ići takvim putem.”

Orijaš je krenuo prema moru, poželivši mu sve najbolje.

Donatan je posmatrao veliku pticu kako, onako golema, uzlijeće u visinu. Nakon nekoliko trenutaka, nestala je na tmurnom nebu. Donatan je krenuo obalom prema sjeveru. Kasnije se toga puta nije mnogo sjećao, osim stalne škripe pijeska i vjetra koji ga je šibao po tijelu. Prepoznavši kameni kanal, na ulazu u svoj rodni grad, Donatan se ubrzo približio drvenoj prodavnici na kraju luke.

“Ljudi s novim idejama i novim proizvodima ne bi trebali biti zatvarani”, mislio je Donatan, rezimirajući dojmove s puta. “Ljudi... pa, ljudima bi trebalo dopustiti da rade po svome shvaćanju, uz uslov da oni to isto dopuste i svojim sugrađanima. To je, čini se, pošteno.”

Koračao je nekako svečano, pitajući se zašto ljudi teško ostavljaju druge na miru. “Sloboda izbora dovodi do zrelosti pa i do napretka, a vlast treba samo da zaštiti slobodu izbora.” Duboko zamišljen, Donatan je vrtio glavom: “Ali, isuviše često, moć se koristi kako bi se oduzela sloboda izbora. A onda”, ponovno su mu u ušima odzvanjale riječi Velikog inspektora, “bez slobode izbora nema ni vrline.”

Visok i mršav, Donatanov je otac pleo konopac na trijemu. Oči mu se razrogačiše u čudu kada ugleda sina. “Džone”, povika, “Džone, dječače, gdje si bio? Megi, pogledaj, naš se dječak vratio kući!”

Naizgled brižnija nego prije, majka ga je privukla u naručje i dugo tako držala. Potom ga je malo i blago odgurnula, te rukavom obrisala oči: “Pa, gdje si bio, mladi gospodine?” I ne dajući mu vremena da odgovori, upita ga: “Jesi li gladan, Džone”

Kada je pojeo i posljednju krišku topla hljeba što ga je majka ispekla, Đonatan je odahnuo i zavalio se u svoju stolicu. Svi su bili radosni zbog ponovnoga viđenja. Đonatan je pričao roditeljima o svome putu na ostrvo Korodu, nastojeći izbjeći nevjerovatni susret s grabljivicom. Staru prodavnicu i sobe u pozadini obasjavao je plamen vatre. Đonatanova je izdužena sjenka poigravala na zidu.

“Pa, sine, postao si stariji” reče mu otac, pogledavši ga ozbiljno. “Kaniš li opet nestati?”

“Ne, tata”, odvrati Đonatan. “Došao sam da ostanem. Ovdje se mora puno toga uraditi.”

35.Pitanja po poglavljima

2. Izazivači nereda: Koja je svrha rada? Jesu li izumi za uštedu rada dobri ili nisu? Zašto? Na koga to utiče? Koji su etički problemi? Događa li se sve to ikada u realnome svijetu?

3. Svijeće i kaputi: Je li korisno ili nije što ljudi besplatno koriste sunčevu svjetlost i energiju? Je li dobro da ljudi uvoze jeftine proizvode iz drugih zemalja? Zašto? Koje su etičke implikacije?

4. Tržišna policija: Zašto bi neko plaćao farmerima da ništa ne uzgajaju? Kakve bi to posljedice izazvalo u pogledu cijena i opskrbe tržišta hranom? Kako to utiče na siromašni svijet? Koja se etička pitanja postavljaju?

5. Priča o ribi: Zašto ljudi ne brinu o stvarima kada one pripadaju svima? Da je ribič bio vlasnik jezera, bi li imao više razloga brinuti o ribama? Da li bi on bacao otpad u jezero?

6. Kada kuća nije dom: Kada je opravdano da političari nekome oduzmu kuću? Ako neko može legalno oduzeti, upotrebljavati, kontrolirati ili uništiti kuću koju je neko drugi sagradio, ko je u tom slučaju istinski vlasnik? Koje su etičke poruke?

7. Premješteni iz prirodnog okruženja: Moraju li ljudi plaćati porez na zoološki vrt? Na šta je Đonatan mislio kada je rekao: “Ako neko ne želi nikoga povrijediti, s koje strane ograde je bolje biti?” Koja se etička pitanja razmatraju?

8. Štampanje novca: Je li dobro ili nije štampanje velike količine novca? Zašto su neki sretni ili nesretni što se velika količina svježega novca pušta u opticaj? Ima li razlike između krivotvoritelja i službenih štampača novca? Koji su etički problemi?

9. Aparat za snove: Kako se mogu prevariti prevaranti? Čiji se san zaista ostvario u ovoj priči?

10. Kupnja vlasti: Šta je potkupljivanje? Koja je razlika između legalnog i nelegalnog mita? Mogu li političari legalno potkupljivati svoje glasače? Mogu li darodavci za vrijeme izbornih kampanja legalno davati mito političarima? Kakve su etičke posljedice?

11. Smrtna kazna za šišanje: Na šta se mislilo pod: “Širenjem kriminala?” Šta se može dogoditi nekome ko se opire hapšenju? Koji su etički problemi naznačeni?

12. Svađe u biblioteci: Treba li zatvarati ljude zato što ne žele plaćati za knjige koje ne vole čitati? Je li izbor knjiga za javnu biblioteku neka vrsta propagande ili cenzure? Koja se etička pitanja razmatraju?

13. Nije važno: Koji problemi nastaju kada se umjetnost finansira od poreza? Koje etičke sporove to pokreće?

14. Izuzetni paviljon: Zašto su svi učesnici u igri mislili kako su na dobitku? Jesu li zaista bili dobitnici? Zašto su organizatori paviljona bili zadovoljni? Treba li od ljudi zahtijevati da učestvuju u takvim karnevalima?

15. Božić-bata: Daje li Božić-bata onoliko koliko i uzima? Zašto se ljudi ne žale kada im on odnosi stvari iz kuće? Da li bi se ljudi normalno žalili na lopove ako bi im ovi vraćali dio ukradenih stvari? Zašto? Kakve su promjene nastale kada su vlasti preuzele organizaciju vjerskih praznika?

16. Kornjača i zec: Postoji li neka uporedba između priče i sadašnjega poštanskog monopola? Je li pošteno da svi plaćaju istu poštarinu bez obzira na to gdje se šalje pismo? Omogućava li poštanski monopol lakšu kontrolu građanstva? Treba li dopustiti konkurenciju? Da ili ne? Zašto?

17. Daj mi svoju prošlost ili budućnost: Jesu li Vaš život, sloboda i imetak isto što i prošlost, sadašnjost i budućnost? Da morate birati između novca i života, čega biste se odrekli? Zašto? Šta je razbojnica htjela kazati riječima: “Poreznik će potrošiti više tvoga novca za godinu dana, nego što će svi slučajni pljačkaši uzeti od tebe tokom cijeloga tvog života”?

18. Tržnica vlada: Zašto je čovjek prodao jednu od svojih krava i kupio bika? Koje su razlike i sličnosti između vlada koje su se ponudile čovjeku? Ponašaju li se članovi vlada ikada tako u stvarnosti?

19. Najstariji zanat na svijetu: Zašto ljudi žele znati svoju budućnost? Zašto ljudi vjeruju onima koji im proriču budućnost? Kako bi saznanje o budućnosti moglo učiniti ljude bogatim i moćnim?

20. Bez ikakve proizvodnje: Da li biste voljeli biti plaćeni zato što ne radite? Zašto je ljudima službeno ponuđeno da im se plati ako ne proizvode? Šta agencija proizvodi?

21. Aplauzomjer: Da li bi bilo logičnije da se politički lideri biraju prema raspoloženju glasača, a ne prema broju glasova? Zašto Opšta stranka izjavljuje: “Mi vjerujemo u ono u što vi vjerujete!”?

22. Prema potrebi: Kada je svijet obrazovanja isti, a kada se razlikuje od svijeta proizvodnje? Kakvi bi bili rezultati školovanja kada bi se najslabijim đacima davale najbolje ocjene? Je li opravdano prisiljavati ljude da uče o vrlinama slobodnog društva? Trebaju li ljudi plaćati loše nastavnike?

23. Plata za grijeh: Koji su sve razlozi da ovi ljudi budu uhapšeni zato što su radili? Ko je zbog toga dobro, a ko loše prošao? I zašto? Koji su etički zaključci?

24. Čija je ta sjajna ideja?: Može li neko biti vlasnik izvjesne ideje? Osiguravaju li patenti izumiteljima dobit? Je li moguće odrediti čija je prvotna ideja? Daje li izum pravo na monopol? Imaju li potrošači više štete ili koristi od patenata? Po čemu bi se tržište razlikovalo kada ne bi bilo patenata? Kakvu korist od patenata imaju vlast, investitori i pravnici?

25. Za starije: prevara ili dobit: Zašto su ljudi tražili da se hljeb ostavlja u veliku košaru? Zašto zastupnici vlasti nisu stavljali hljeb u košaru? Koje bi bilo dobro rješenje sporne velike košare za hljeb?

26. Vice versa: Je li dobrovoljna seksualna aktivnost zločin? Je li zločin prodavati slike s takvim sadržajem? Da ili ne? Zašto? Da li su takve aktivnosti oprečne zakonu? Zašto jesu ili nisu? Ko u konkretnom slučaju koristi prijetnje i nasilje? Koja je prava definicija zločina? Koje su etičke implikacije?

27. Vesele bobice: Koja je razlika između legalne i ilegalne droge? Imate li pravo raditi nešto što drugi smatraju štetnim za Vas? Treba li nekoga prisiljavati da plaća tuđe pogreške? Koje je značenje odgovornosti? Može li neko “odrastiti” ako mu se ne dopusti da griješi? Ko o tome odlučuje? “Odrastaju” li članovi vlade ako čine greške u Vaše ime? Koje su etičke posljedice?

28. Veliki inspektor: Žele li ljudi izbjeći odgovornost? Ima li u tome neke opasnosti što se političarima prepušta da donose odluke u ime naroda? Je li čovjeku nužan izbor kako bi došao do vrline? Jesu li izbor i vrline potrebni društvu?

29. Zakon o gubitniku: Kada je opravdano, a kada nije da nedužni ljudi plaćaju za nevolje drugih? Hoće li ljudi manje ili više paziti na svoju ozljedu ili gubitke, ako znaju da će to drugi nadoknaditi? Je li to važno?

30. Stani-pani: Koga i kako pogađaju zakoni koji se odnose na kontrolu stanarina, stambenu izgradnju i lokacije? Koja se etička pitanja razmatraju?

31. Banda demokrata: Da li je opravdano da jedna osoba drugoj silom uzima novac? Je li u redu da većina ljudi nadglasa nekoga i da mu nasilno uzima novac? Šta još većina može učiniti? Koje su etičke implikacije? Ima li to veze s realnim svijetom?

32. Sila: Je li bolje primjenjivati silu ili pak uvjeravanje pri rješavanju socijalnih problema? Šta će vjerovatnije stvoriti sukob a šta harmoniju? Kada je u politici opravdana upotreba sile?

33. Grabljivci, prosjaci, prevaranti i kraljevi: Od koga ima više koristi: od grabljivica, prosjaka, prevaranata ili kraljeva? Koji su najmanje korisni za društvo? Treba li više vjerovati djelima ili riječima? Zašto?

34. Povratak: Je li moguće ili poželjno živjeti u društvu koje ne prihvaća poticaje sile ili prevare? Da li bi predstavnici vlasti trebali živjeti po istim standardima kao i svi ostali članovi društva? Da ili ne? Zašto? Kakav je proces otkrića u slobodnom društvu? Može li cilj opravdati sredstva?

Pogovor

Filozofija ove knjige oslanja se na načelo privatnoga vlasništva. Vi ste gospodar svoga života. Ako biste to opovrgli, značilo bi da neko drugi ima veće pravo na Vaš život od Vas. Niko drugi, ni pojedinac ni skupina, ne može polagati pravo na Vaš život, niti Vi možete posezati za životom nekoga drugoga.

Vi postojite u vremenu: u budućnosti, sadašnjosti i prošlosti. To je životni manifest, ishod Vašega života i slobode. Gubitkom života gubite i svoju sadašnjost. Ako gubite slobodu i proizvod svoga života, izgubili ste i dio prošlosti kada ste to stvarali.

Proizvod Vašega života i slobode je Vaš imetak. Vaš je imetak plod Vašeg rada, učinak Vašeg vremena, energije i talenta. To je onaj dio prirode kojem dajete upotrebnu vrijednost. Tuđi imetak možete koristiti dobrovoljnom razmjenom i uz obostranu saglasnost. Dva čovjeka, koja slobodno razmjenjuju svoja dobra, čine to

zbog neke dobiti, inače to ne bi radili. Jedino oni sami imaju pravo donijeti takvu odluku.

Ponekad neki ljudi primjenjuju silu i prevaru da bi nešto uzeli od drugih, bez njihove saglasnosti i pristanka.

Ako se nasilno nekome oduzme život, to je ubistvo, uskraćivanje slobode je porobljavanje, a prisvajanje imetka je pljačka. Nije važno čini li to jedna osoba, ili većina ugrožava manjinu. Ponekada, čak, to čine uglašeni službenici. Rezultat je, u svakome slučaju, isti.

Vaše je pravo da štitite vlastiti život, slobodu i imetak od nasilničke agresije drugih. Možete i nekoga drugoga zamoliti za pomoć, da biste se odbranili.

Ali, nemate pravo pribjeći sili da biste drugima ugrozili život, slobodu ili imetak. Prema tome, nemate pravo od nekoga tražiti da zbog Vaše koristi upotrijebi silu protiv nekoga drugoga.

Ljudi imaju pravo birati svoje čelnike, ali nemaju pravo nametati vladare drugima. Bez obzira na koji se način vlast bira, i oni na vlasti su samo ljudska bića i njihovi zahtjevi i prava ne mogu biti veći od prava ostalih ljudi. I ma kako se maštovito nazivalo njihovo djelovanje, na primjer: provedba, opšta vojna obaveza, oporezivanje - vlast nema prava ubijati, robiti ili pljačkati ljude. Ne možete im dati prava koja ni sami nemate.

Budući da je život Vaš, Vi ste za njega i odgovorni. Vi svoj život niste posudili od nekoga ko je od vas zahtijevao poslušnost, niti ste Vi nečiji rob, da bi se od Vas zahtijevala žrtva. Vi sami sebi određujete ciljeve prema vlastitom vrednovanju. **I uspjeh i neuspjeh nužni su stimulansi učenja i razvitka.** Kada radite za nekog drugog, ili on za Vas, to ima svoju vrijednost samo ako je taj rad dobrovoljan i obostrano saglasan. Vrlina može opstati samo u uslovima slobodnog izbora.

To su temelji istinski slobodnog društva. To je pravična, humana i etička osnova svake ljudske aktivnosti. Postoje rješenja za probleme koji nastaju zbog vlada koje primjenjuju silu. Rješenje je da ljudi u svijetu prestanu zahtijevati od vladinih službenika da u njihovo ime primjenjuju silu. Zlo ne dolazi samo od zlih ljudi, nego i od dobrih ljudi koji toleriraju upotrebu sile kao sredstva za ostvarenje svojih ciljeva. Na taj su način dobri ljudi kroz historiju dopustili lošim ljudima da budu zli. Imajući povjerenja u slobodno društvo, bolje je usredotočiti se na procese otkrivanja tržišnih vrijednosti, nego na neku nametnutu viziju ili cilj. Zahtjev vlasti da nametne svoje viđenje društva izraz je ljenosti, a sve to može imati pogubne posljedice. **Da biste ostvarili slobodno društvo, potrebna je hrabrost razmišljanja, govora, pregnuća... a osobito onda kada se čini da je mnogo lakše ništa ne preduzimati.**

O AUTORU

Ken Skuland (Schoolland) je profesor-saradnik ekonomije i političkih nauka na Hawaii Pacific University. Prije toga, bio je pročelnik odsjeka postdiplomskih studija za proučavanje poslovanja u Japanu pri Chaminade University u Honolulu i direktor programa za ekonomiku i poslovanje na Hawaii Loa Collegeu.

Nakon svršenih studija na Georgetown University, radio je kao ekonomist u međunarodnoj trgovačkoj komori pri U.S. Department of Commerce, te u Bijeloj kući kao specijalni zastupnik za trgovačke pregovore.

Schoolland je potom napustio državnu administraciju i posvetio se prosvjeti, proučavajući poslovanje i ekonomiku u Sheldon Jackson Collegeu na Aljasci. Također je predavao na Hakodate University u Japanu i napisao *Shoguns Ghost (Šogunov duh): Neosvijetljena strana japanskog obrazovanja*.

Doživljaji Donatana Galibla počeli su kao serija na programu Viewpoint radio-stanice KHVH, Honolulu. Poslije su emitirani kao radio-drama na stanicama KABN i KCAW na Aljasci. Fondacija za slobodu pri Valley Forgeu nagradila je dva puta ovu knjigu počasnom medaljom "George Washington" za javne komunikacije i ekonomsko obrazovanje. Ova je knjiga do sada prevedena na oko trideset stranih jezika.

O IZDAVAČU

Sam Slom je predsjednik korporacije Small Business Hawaii Inc. (SBH), koja se bavi unapređenjem poslovanja, izobrazbom kadrova i uspješnim zastupanjem havajske male privrede. SBH je osnovao 1976. godine Lex Brodie kao privatnu neprofitnu udrugu neovisnih tvrtki diljem države Hawaii. SBH sada obuhvaća tri tisuće poslovnih članica i ne prima nikakve državne subvencije; pobornik je slobodne trgovine.

Obrazovanje je glavni cilj djelatnosti Small Business Hawaii. Ova organizacija održava predavački ured dostupan školama, sudjeluje u poslovnom programu projekta "Dostignuće mladih", pomogla je financiranje televizijske serije "Sparks!", i dodjeljuje stipendije i druge privatne školarine studentima i obrazovanim ustanovama u državi Hawaii.

